

Varsányi Gyuláné Bükkösi Márta

*Elmeséletlen történetek
Alsómocsoládról...*

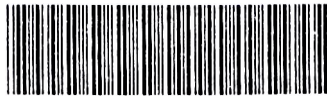

PB
12023

Varsányi Gyuláné Bükkösdí Márta

Elmeséletlen történetek Alsómocsoládról...

Csorba Győző Könyvtár

B 0 0 0 0 4 9 5 9 0 1

2013.

H5/32

Minden jog fenntartva

Köszönetet mondok segítőimnek és támogatóimnak: férjemnek,
fiaiimnak, Marikának, Szabinának...

Tartalomjegyzék

Ajánlás.....	9
Adatközlők	10
Elmeséletlen történetek Alsómocsoládról... ..	11
Hósi halottaink.....	11
A temetői vaskeresztről... ..	13
Néhány újabb adat Kulcsár József munkásságához.....	14
A Szeli – kertről.....	15
A falu fásításáról.....	16
Gyurkovits tanító úr és Gergelits Teréz.....	17
Német néphagyomány volt.....	18
1919-ben történt.....	19
Egy kis megleckéztetés.....	20
Kántorválasztás Mocsoládon.....	20
A falu híres asztalos mesteréről.....	21
A zarándokok keresztjéről... ..	22
Egy közbiztonság elleni kihágásról... ..	23
A Schreck – kereszt szomorú története... ..	24
Kis epizód a felmenők kalandos életéből... ..	25
A fegyelmezés különös módja.....	25

Ízelítő régi mocsoládiak ragadványneveiről.....	26
A Falu ládájáról és a Bírói botról... ..	29
A mocsoládiak gépesítéséről... ..	31
Visszaemlékezés a régi időkre.....	32
Bali molnárek tragédiája.....	34
A régi Nagy utcáról... ..	35
Sokféle gyümölcsről.....	36
A plébános intézkedett.....	38
Az adatgyűjtés módjáról.....	39
Első piaci siker.....	39
Régen fakereplő is volt a toronyban... ..	40
A gyerekek kedvenc foglalkozása volt... ..	41
Három rövid emlék.....	42
Sok – sok évtized távlatából.....	43
A bevásárlás régen.....	44
Bauer Józsiáról... ..	45
Muki bácsi, a tojáskereskedő.....	46
Titok maradt a bazsalikom hatása.....	47
Batyus bál Hangyás Baliéknál.....	47
Mocsolád híres volt a szövéséről.....	48

A Mária-oltár különleges tabernákuluma...	50
A Petz – csárda különleges étele, itala...	50
A mocsoládi kútásóról mesélték...	51
Hat kis rövid emlék...	52
Fiatal lányoknak és asszonyoknak szervezték...	54
Kár volt megvenni a modern gépet...	55
Tele volt a padlás selyemhernyóval...	55
A Levente mozgalomról...	56
Mocsoládi téli estéken történt...	58
Kedves emlék a színjátszás is...	59
Rövid visszaemlékezés a gyerekkorra...	60
A sokoldalú mesterről...	60
Alsómocsolád újabb nevezetessége lehetne...	62
Angster-féle orgonánkról...	63
A férfiak is részesültek szakképzésben...	65
Csak terv maradt...	65
Fájdalmas visszaemlékezés	66
Váratlanul felvillanó emlékek...	68
1944-ben, egy elhagyott pincében...	68
Egy fontos régi iratról...	69

A kis fífikus... ..	70
Petz István halastavánál pünkösdkor... ..	70
Hála a korábbi ismeretségnek... ..	71
Néhány téma most kimarad... ..	72
Így alakult egy magyar katona sorsa... ..	73
Történetek a II. világháború végéről... ..	74
Füzes Miklós írt róla... ..	75
Az OTBA üdülőről és Palásthy Lászlóról... ..	76
Kedves emlék Mariskáról... ..	77
„Aki nem megy társadalmi munkába...” ..	78
Ez a történet legalább vidám... ..	79
„Valóban így történt!”... ..	80
Harangról, harangszóról... ..	81
Régi és még régebbi történetek... ..	83
Volt, nincs... ..	84
Volt ilyen sors is... ..	85
Kavargó érzések... ..	86
Tilos volt borjút yágni... ..	87
Mind szép emlék... ..	88
Mégis szép volt a gyerekkor... ..	89

A munkás évek megkezdődtek.....	89
Fontos emberek voltak a faluban.....	90
Hiányzó láncszem Alsómocsolád történetéből.....	91
Szükség volt rájuk abban az időben... ..	92
Letűnt művészet.....	93
Életfontosságú szakma egy kis mellékessel... ..	94
A tiszteletben álló Kocsis Anna, Kardos Olga... ..	95
Nagyon sok történetre emlékezett... ..	96
Eleven emlékeim mind a mai napig... ..	97
Nagypapám ilyen ember volt.....	99
Tökéletesen eltalált korrajz.....	101
Csendes, rendszeres visszatérő mesterek voltak.....	102
Változó, hogy ki mit szeret.....	103
„Ej, haj, száll az ének, zeng az ének...”	104
A régen termesztett növényekről.....	105
A kisbíró régen is kidobolta... ..	106
„Régi nóta, híres nóta cseng fülemben...”	106
Több kedves játékunk.....	108
A köszörűsök már nem járják a vidéket... ..	110
A gazdálkodással kapcsolatos két érdekesség... ..	111

Egy-két rosszalkodásunk... ..	113
Az akkor éppen aktuális divatról... ..	114
Tánciskola, üveges tánc... ..	116
Aránytalanul kevés lett a nyugdíj... ..	117
Az almási diákok életéből... ..	118
Megtagadta az aláírást... ..	120
Helytelen cselekedetéről – ötven év távlatából... ..	120
A mocsoládi telekkönyv fontos szerepe... ..	121
Nem új találmány a citrom ízű sör... ..	122
Lám, lám a ragadványnevek... ..	123
A Málénkij robotról... ..	124
A kulákok üldözéséről... ..	143
1956-al kapcsolatos néhány visszaemlékezés... ..	148

Ajánlás...

Valahol, valamikor olvastam egy, bennem már régóta megfogalmazott, de addig ki nem mondott, hasonló tartalmú mondatot, mint amit Csoóri Sándor író, költő jegyzett le valahol, valamikor: „Történelmi okból sok történet maradt elmeséletlen...”

A mondat elolvasása után, sok évvel ezelőtt döntöttem el: nem elég érdeklődéssel meghallgatnom a falubeliekkel folytatott beszélgetésekben felidézett emlékeket és a családi körben évtizedek óta hallott történeteket! Bele kell kezdenem a tudatos gyűjtésbe és az elmeséletlen mocsoládi történetek leírásába! Nem török írói babérokra, de szeretném, ha a sok helytörténeti ismeretanyagom nem veszne el! A lejegyzés után legalább mesekönyvnyi történet megmaradhat így! Halvány betekintést engednek ezek a falu korábbi életébe, az ott élő emberek mindennapjaiba, örömébe, bánatába. Jó lenne minél többet megőrizni a mozaikosan összegyűjtött képrészletekből, ezért kell tovább folytatni ezt a munkát! Helytörténeti gyűjtemény híján, a tárgyak és dokumentumok összegyűjtése, bemutatása nélkül legalább kis epizódok, történetek őrizzenek meg valamit Alsómocsolád múltjából! Folyamatos a gyűjtés. Beszélgetőtársaim úgy kezdték a régi történetek felidézését, hogy most mesélnek! Nem mindegyik történet meseszerű, nem is klasszikus értelemben vett mesék ezek! Nem bűnhődik mindig a gonosz és nem győz mindig az igazság! Nagyon komoly, sorsokat megváltoztató, családokat szétszakító történetek is helyet kaptak! Az emberi gyarlóságok mellett a bajok okozója legtöbbször a kor, a történelem, amelyben éltek az egyszerű emberek mindennapjaikat. A különféle posztokon ülők általában tudatlanságból, irigységből, vélt hatalmukkal való visszaélésből nem cselekedtek helyesen, mint ahogyan ez Mocsoládon is történt! Úgy gondolom, ez az utolsó lehetőség a megőrkítésre! A megállapítás elsősorban a legidősebb generáció tagjai visszaemlékezéseire igaz, mert rövid idő, és már nincsenek közöttünk! Az utóbbi időben, 2010-2011-ben, alig egy év leforgása alatt kilencen meghaltak az általam megkérdezettek közül, akik pedig még élnek, nincsenek jó egészségi állapotban. Mondanivalójuk soha többé nem

pótolható! A történetek egyenként egy-egy kis szelete a történelemnek, mondhatnánk *magántörténelemnek* is! A sok kis egyedi történelemből körvonalazódik az országos történelem! Az olvasó úgy is érezheti, hogy számára eddig ismeretlen, kicsi ártatlan vagy megdöbbentő, komoly, nagyobb titkokról kerül le a fátyol! Személyes, mély tragédiákat, aprócseprő örömöket vagy szinte jelentéktelennek tűnő eseteket örökítenek meg az írások. Ezek néha csak nyúl farknyiak, de vannak hosszabbak is. Hol kerek történet rajzolódik ki és van, hogy csak emlékfoszlány. Engem a mélységes emberi vonatkozások érintettek és ragadtak meg legjobban, mert nemcsak dokumentum értékűek ezek, hanem legtöbbjük mások személyes vonásait, legszemélyesebb érzéseit is felvillantja. Az adatközlők ezért emlékeztek ezekre sok - sok évtized távlatából is! *Számomra az volt a legszívderítőbb és egyben legmegnyugtatóbb is a velük eltöltött idő során, hogy nagyon komolyan vették érdeklődésemet! Boldogok voltak, hogy valaki végre megkérdezte őket...*

Talán nem tűnik szerénytelenségnek, hogy néhány saját emlékem is szerepel a történetek sorában! Sajnos, korom miatt ötven évnél régebbi eseményekre magam is jól emlékszem, s talán az én visszaemlékezéseim is tükrözik az akkori Alsómocsoládót...

Mint tudjuk, a fejlődés jó, a változás elkerülhetetlen, de mindkettőt a múlthoz érdemes viszonyítani! Az összegyűjtött történetek múltbeliek, alkalmat adnak erre! Leginkább azonban elgondolkodásra szeretnének bízgatni, akárcsak a mondatok után tett három pont...

Adatközlők: Szüleim: Bükkösi Ernőné született Tombi Margit, Bükkösi Ernő, Groll János, Czukor Józsefné született Dicső Erzsébet, Lécz Györgyné született Feuerstein Valéria, Lécz György, nagypapám Tombi János, Tóth Sándorné született Kiss Erzsébet, Papp Istvánné született Czukor Mária, Elizabeth Knapp született Jerger Erzsébet, Hoch Jánosné született Marchauser Mária, Németh Jánosné született Gász Mária, Muráth Tamás, Szedeli József, Tóth Imre és Tóth Imréné Nellike

kaposszekcsői lakosok, Küszter László a németországi Gerlingenből, Dicső Nándor, Kirch Erzsébet Egyházaskozárról, Vajda József sásdi lakos, Herczegffy Katalin Kaposszekcsőről, Ágoston István Budapestről, Beck Jánosné született Pfaff Margit, Tóth Imréné született Kovács Erzsébet, Földi Istvánné született Tóth Ilona, Dósa Lajosné született Balogh Anna Gödréből, Koller József, Tóth János, Vincze Józsefné született Beck Margit Komlóról, Németh Lajosné született Nagy Erzsébet, Orsós Lajos, Vetró Imréné született Müller Erzsébet, Tombi Lajos

Elmeséletlen történetek Alsómocsoládról...

Hősi halottaink...

Kerüljön ide először a két világháborúban hősi halált halt falubeliek névsora! Emléküket őrzi a templomtéren 1922-ben felállított *Hősi emlékmű*, melyet Wilhelm János mágocsi kőfaragó készített. 1990. október 6-án, a II. világháborúban elesett hősök tiszteletére készült emléktábla szentelése és koszorúzása történt. 1991-ben felújították, és meg is nagyobbították az emlékművet. Az I. és II. világháborúban elesett mocsoládiak neveit olvashatjuk azóta rajta. Az utókor sok éven keresztül májusban, a Hősök napján tartott itt megemlékezést, ünnepi műsort. Kegyelettel emlékezünk a jövőben is...

A Hazáért 1914-1918-ban elesett alsómocsoládiak...

Eipeck Mihály	Bódog István	Bódog János
Bali János	Dicső József	Dékány Antal
Gerbel Márton	Habler József	Juhász József
Jauch János	Kovács János	id. Kovács János
Kocsis György	Krum Ádám	Mayer János
Magyar Vendel	Nagy József	Pandur János
Piszer Mihály	Pandur János	Reiber Antal
Radics János	Schumann József	Szantner József
Szieber János	Szieber Antal	Szöke Antal
	Vadász János	

A II. világháborúban elesett hőseink...

Ábel Ádám	Bajerle János	Cziráki Miklós
Demert János	Farkas Ferenc	Gál Mihály
Keresztes János	Kovács Jenő	Krum József
Lécz János	Magyar Pál	Piszer József
Raus Antal	Reiber József	id. Róth József
Schmidth István	Spohn Antal	Szedeli Pál
Szelman Antal	Szieber János	

A temetői vaskeresztről...

Az adatközlők történeteinek összegyűjtése közben egy engem szintén sok éve foglalkoztató kérdésre is – Vajon ki nyugszik a temetői vaskereszt alatt? – próbáltam választ keresni! Úgy gondolom, megtaláltam! Elmeséletlen történet ez se maradjon tovább! A kérdéses történet ideje az 1880-as évre tehető, így időrendben is ide kívánczokik... A 2007-ben megjelent Alsómocsoládi emlékek... című könyvemben ***a temetői vaskereszt*** leírása kapcsán jeleztem: „Állítólag egyik falusi papunk nyughelyét jelöli, de ezt még kitaró munkával fel kell deríteni.” 2005-ben, az akkor legidősebb mocsoládi emberek úgy mondták, Apa többször is elmesélte nekünk, hogy egy papunk sírján áll az a temetőben csak egyetlen példányban fellelhető, vasból készült síremlék. A pécsi Püspöki Levéltár és Kobia Helmut atya volt segítségemre a kutatásban! A Levéltárban papjaink születése, pappá szentelése és halála időpontját, valamint szolgálati helyeiket sikerült pontosítanom. Kobia atya a mágocsi parókián rendelkezésemre bocsátotta a halotti anyakönyveket. Ezekből néztem meg, melyik papunk van Alsómocsoládon eltemetve. Mivel ismerem a Mocsoládon szolgáltak neveit, kijelenthetem, egyikük temetéséről se szól bejegyzés! A latinul írt halotti anyakönyv egyik beírása szerint, melyet Kobia atya fordított magyarra, a következő olvasható: ***1880. március 15-én Stephanus (István) Gött, Anna Liebhauser férje meghalt. Helesfán született. Helesfáról a mocsoládi parókiára jött, 64 éves volt. Mocsoládon Szepli diakónus temette.***

A Pécsi Egyházmegye Schematizmusa című kiadvány köteteiből a következő adatokat írtam ki:

Gött Ádám 1839-ben született. Pappá szentelése 1864-ben történt. 1879. július 10-én temetett Mocsoládon először, utolsó temetésének időpontja pedig 1892. április 27-e. Szolgálati helyei: 1878-ig: Nagyvejke, ***1879-től 1892-ig: Mocsolád***, 1892-től 1894-ig Lovász-Hetény, 1896-tól 1916-ig Palotabozsok. 1899-ben Lánycsókot is említi a kötet. Meghalt: 1916. március 15-én.

Következtetésem: ***Gött Ádám nevű papunknak a nálánál 23 évvel idősebb hozzátartozója minden bizonnyal az édesapja*** lehetett,

hiszen hozzá költözött a mocsoládi parókiára, feltételezem, betegen, és itt is halt meg! Mocsoládon van eltemetve! A vasból készült síremlék az ő földi maradványaira kerülhetett...

Néhány újabb adat Kulcsár József munkásságához...

Kulcsár József mocsoládi kántortanító hétköznapi, *munkával töltött napja*iba enged betekintést a következő néhány idézet. Írói, költői munkássága a megemlékezések, kiadványok után a falubeliek számára már ismert, ezért a másik „oldaláról” is rövid információk... A pécsi Püspöki Levéltárban találtam rá a következőkre. Lejegyeztem és most elmesélem... Az 1881. évi körlevélben az írás végén ez olvasható: „Az egyházmegyei tanfelügyelő által kitűzött 2-2 arany Kutnyánszky József szántói és Kulcsár József mocsoládi tanítóknak ítéltetett oda.” Még két rövid idézet ugyanonnan: „Kulcsár József mocsoládi tanító úr... dolgozatában keményebb szólásmódot, s hasonlatokat használ, egyébként szellemes...” és „... kissé merész a tananyag megválasztásában...”

Az 1882. június 7-i körlevél ezt írta: „Kulcsár József mocsoládi tanító... gyakorlati példákat hoz fel a testi fenytés szükségességének kimutatására. Vonzó nyelvezettel bíró dolgozat... A szülőföldismeret tanítását fő vonalaiban helyesen vázolja. A domború térképet szükségesnek mondja s eládjja egyszersmind ennek készítmódját.”

1883-ból: „A „Dicséretet érdemelnek” című felsorolásban olvasható Kulcsár József neve is...”

A falu híres kántortanítója temetett is Mocsoládon.

1898-ban, Sipos Imre papunk idejében saját kezű írásával ezt jegyezte be a halotti anyakönyvbe Horváth István 45 éves, Mocsolád - szőlőhegyi napszámos temetése kapcsán: „Egyházi temetésben nem

részesült, mivel törvényes feleségétől elválva egy másik asszonnyal ágyasságban élt és halála előtt nem békélt meg az Istennel.”...

A Szeli – kertről...

Czukor Józsefné Dicső Erzsébet édesanyját Szeli Erzsébetnek hívták. Bözsi nénitől megkérdeztem, családjának anyai ágon volt-e valami köze az alsómocsoládi temető „*Szeli-kert*” elnevezéséhez? Bözsi néni dédöregapja vette meg valamikor az egész temető-oldalt. Az akkor még üres terület volt, legalábbis az a terület, amelyik az ősei tulajdona lett. Valószínű, csak egy rész volt a családé, mert a temetőben lévő Mindenki keresztje homokkő talpazatán 1842-es évszám halványan kivehető. A korábbi években is a kereszt köré vagy távolabb temetkeztek a falubeliek. A megvásárolt területre épített a Szeli család egy nádtetős házat, mellette nagy konyhakertet műveltek, és sok gyümölcsfát is ültettek. Ezt nevezték el a falusiak Szeli-kertnek! Egyik évben, valószínű a nagy tűzvész idején történt, hogy Bözsi néni dédnagyapja is sietett segíteni a tűzoltásban, de mire hazaért, az ő házuk is leégett. Aztán a területet elhagyta a család, de hogy miként és mikortól nevezik a falubeliek a temetőt Szeli-kertnek, arról Bözsi néni nem tudott semmit... Mocsoládon két tüzesetről tudunk, ami megrázta az egész falut, mert sokan voltak szenvedő alanyai. Az események időpontjai szájhagyomány útján megőrződtek, s minden bizonnyal írásos emléket is őriz ezekről a Levéltár... Egyik tüzeset 1872-ben történt, a vasútépítés idején, úgy tudjuk, olasz vasútépítők hibájából. Valószínű, ezután fogadta a falu a tüzek és árvíz elleni védőszentjének Szent Flóriánt. A másik tűzvész a visszaemlékezések szerint 1900-ban pusztított. A következő évben született a templomkert Szent Flórián szobra, melynek német nyelvű felirata a homokkőből készült alkotáson mára már alig olvasható, a dátum viszont igen: 1901...

Ismernek az alsómocsoládiak *Szeli-horót* (horhó) és *Szeli - féle őrházat* is! Ezek nem hozhatók kapcsolatba az előző családdal! Az Almási – erdőnél, közel a vasúthoz áll az a bizonyos őrház. Az 1930 – 1940 – es években a Szeli nevű vasutas család lakott ott, s mivel a családfő bakter volt, az őrház az ő nevékre keresztelődött...

A falu fásításáról...

Tombi János nagypapám mesélt nekünk, unokáinak a *falu fásításáról*. Gyerekkori csínytevésük megismerése után jól megjegyeztük húgommal az *öregosztási szederfákat*! Nagypapánk ugyanis pajtásaival, szeder érés idején az Öregosztás felé játszottak, vászon gatyájukat pedig játékból szederrel bepötytyözték! Így lett nekik pötytyös gatyájuk, szüleiktől pedig erre „megemlegetés” jutott nekik! Mi azóta minden nyáron az egykori „pötytyös gatyát” felidézzük! Szüleim is beszéltek a szederfák telepítéséről. A faluban a selyemhernyó-tenyésztést szerették volna meghonosítani. A fáültetésről már 1897-ben is intézkedett a Bikali körjegyzőség. Az 1910-es években Keresztes Mihály volt a faluban a bíró. A korábbi évek után ekkor az ő támogatásával és felügyeletével történt a fák telepítése és az évenkénti számlálás, pótlás. Még ma is sok közút mellett látunk szeder- és diófákat. A századforduló éveiből származik az ötlet a fák ültetésére... Régen a templom-kert szederfákkal volt beültetve. A község közterületein a következő helyekre telepítettek szederfákat: Pörösön, a Mágocs felé vezető út mellé, a Bikal felé vezető út mellé az Öregosztásban és Ág felé – ez utóbbi területre telepítettek talán legkevesebbet. Az ági állomány újratelepítésével is legkevesebbet törődött a falu. Az utak mentén *diófatelepítés* is történt. Már 1903-ban tervben volt a Mocsolád – Szalatnak közdülő út 2200 méterének diófával való beültetése. Ezt 10 év alatt szeretne volna megvalósítani a

Bikali körjegyzőség. A szederfákat egymástól 40, a diófákat pedig 20 – 20 méterre kellett szakszerűen elültetni. A fákat faiskolákban nevelték, a hatóságok szorgalmazták a telepítésüket. A filoxéra nyomán nőtt meg hazánkban is a különféle gyümölcsfák és haszonnövények, mint a selyemhernyó tenyésztés alapjául szolgáló eper-vagy szederfák ültetése. Igen nagy hasznot hajtottak ezek a fák még a tsz-időkben is. A szederfákkal szegélyezett hatalmas répaföldön dolgozó asszonyok a nagy árnyékot adó fák lombja alatt déli pihenőt tartottak, olykor-olykor szunyókáltak is...

Gyurkovits tanító úr és Gergelits Teréz...

Az 1900 - 1920-as években ők voltak **a falu tanítói**. János papámtól hallottam róluk, ő a legnagyobb tisztelet és elismerés hangján említette őket. Nagypapám és kortársai rajtuk keresztül nagyon sok ismeretre, érdekességre figyeltek fel, mert felkeltették kíváncsiságukat a falu határain túli valóságra éppen annak ellenére, hogy az akkori diákok közül nagyon sokan a rokonok búcsúi meglátogatásán kívül alig tették ki lábukat a faluból. Ide kívánczok egy idézet – Gubcsi Lajos tollából való – „A néptanítók a világ végén vannak, de az ott mégis a világ közepe!” Az 1919-es, „első kommunizmus” idejéből való viszont egy szájhagyomány útján terjedő epizód, amiről már sok – sokéve hallottam. Ez nem vet jó fény a tanító úrra, de majdnem száz év távlatából talán nem olyan nagy illetlenség leírni róla a következő esetet, melynek valóságtartalmáról nem vagyok meggyőződve! Lehet, hogy a történet csak amolyan mendemonda... A Tanácsköztársaság ideje alatt egyik reggel történt az iskolában, a mai Konferencia Központ helyén álló iskolaépületben. A gyerekek egymás után érkeztek, azaz jelen voltak, amikor a tanító úr felállt egy sámlira és a falra függesztett Feszületet leemelte a szögről. Mondott eközben egy mondatot, miszerint az már

sokáig volt ott, a helyén, és egy mozdulattal kidobta azt az ablakon át az utcára... Nem tudni, ezzel az esettel vagy mással volt-e kapcsolatban az, amit ezek után még a tanító úrról leírok! Nincsenek erről adataim...

Az okiratmásolat arról tanúskodik, hogy Gyurkovits Ferenc börtönbe került! „1919. augusztus 19-én tartóztatták le Alsómocsoládon. A börtönbe 1919. november 25-én vették fel. Vád ellene: első rendbeli vallás elleni vétség, első rendbeli vallás elleni kihágás. Ezeket Alsómocsoládon követte el 1919 év márciusa és júliusa között. Ítélet: egy év hat hónap fegyház, valamint 10 nap fogház vagy 200 korona pénzbüntetés.”...”A Magyar Királyi Kúria csökkentette a büntetését. Börtönben volt: 1920. január 23 – augusztus 15.”...

Az *iratot Groll Jánostól* kaptam! Vele 2004 óta nagyon sokszor beszélgettem telefonon és máriagyüdi lakásán, alsómocsoládi házunkban és Dombóváron is. Sok történetet mesélt, amelyek ebben a kiadványban olvashatók. A sok, tőle kapott okirat másolatának egyike az előbb idézett, amelyeket ő levéltári anyagból ismert és őrzött meg éveken át...

Német néphagyomány volt...

A Pap-kereszt újraállítása előtt, még 2004-ben hallottam szintén *Groll Jánostól*... Nagyon érdekes *német néphagyomány fűződik a Pap-kereszthez!* A legidősebb mocsoládiakat is megkérdeztem, ők erről nem hallottak. A falu német származású lakosai régen, az 1900-as évek első évtizedeiben kör alakú fonott kalácsot sütöttek, azt a pár hónapos csecsemővel együtt kivitték a Kereszthez, majd ott, a Feszület előtt átdugták a gyermek fejét a kalácsra. Hitték, hogy akivel szülei ezt a ceremóniát elvégezték, az nem betegszik meg rángásos illetve torokbetegségben! Az is ködbe vesző hagyomány, hogy az út menti kereszték azért voltak bekerítve, hogy a határban legelő jószágok ne

dörzsölődjenek hozzá, ne okozzanak benne kárt! Még az állatoknak is tisztes távolságban kellett elhaladniuk mellettük! Az emberek pedig felnéztek a Corpusra, keresztet vetettek, és a Dicsértessék a Jézus Krisztust mormolták magukban...

1919-ben történt...

Groll Jánostól tudom a következőket 2010 májusától... Ő az öregapjától hallotta a történetet. Így nevezte nagyapját, így is szólította Markvart Ferencet. 1919-ben, ő így mondta - az „első kommunizmus” idején - történt, hogy Markvart Ferenc és a fiatal Kozma, a főhivatású erdész **az idős Sztankovanszky Pált zsup szalma kévébe kötve kivitték, kimenekítették a faluból...** Gyurkovits tanító úr és Mayler János az akkori idők „fő kommunistái” – János bácsi szerint - ugyanis meg akarták lincselni a falu földbirtokosát! Így az előző két ember megmentette szegényt az elrugaszkodott gondolattól és főleg a tettegességtől, majd az indulatok alább hagytak, megnyugodtak a kedélyek... Előzménye és komoly következménye is lett a dolognak! Előzmény: Gyurkovits tanító úr és Mayler János a mocsoládi templomtéren beszédet mondtak, a falu földbirtokosa ellen lázítottak, az idős Sztankovanszky Pál meglinceselésére bíztattak. Következmény: Mayler Jánost 1919. július 6.-án Alsómocsoládon letartóztatták, összesen két év és négy hónapi fegyházbüntetést, öt év jogvesztést és további 25 nap fogházat vagy 500 korona pénzbüntetést kapott. A Magyar Kúria egy évre csökkentette büntetését, sőt 1920. december 24-én a Kormányzó kegyelmi elhatározása következtében büntetése további részét elengedték. (A Groll Jánostól kapott irat alapján.)

Egy kis megleckéztetés...

Lécz György, volt mocsoládi lakos mesélte nekem 2011. május 18-án dombóvári lakásukon... Ugyancsak 1919-ben történt... Nagypál István és Nagypál János hamar magukévá tették „*A dicsőséges 133 nap*” elveit! Úgy képzelték, nekik joguk van a jobb módú falubelieket megleckéztetni... 12 – 13 parasztembert sorba állítottak, a tűző napon kellett nekik vigyázban állni, s közben még a fejükre is koppintottak, szidták, fenyegették őket, és várható, rossz sorsukat ecsetelték! Lécz József, Gyuri bácsi nagyapja volt az egyik szenvedő alany! A dresszúrázás valahogy véget ért, de nem múlt el következmény nélkül! Jóska bácsi trágyát vitt kocsival, szembe jött vele tehének által vezetett szekérrel Nagypál Pista bácsi. Jóska bácsi szó nélkül olyan közel irányította a lovakat a tehénekhez, hogy a járom beleakadt a kocsiba és megakasztotta, majd húzta hátrafelé a szekeret gazdástul, tehenestül! Egy rövid szakasz után, ugyancsak szó nélkül, szétakasztották a kocsit és a szekeret. Mindkét ember tudta, mindez miért történt, de egyik részről se lett folytatása, hiszen „A dolgok éppen akkor rendeződtek el!”

Kántorválasztás Mocsoládon...

Apa mesélte a következő kerek kis történetet, melyet ő még gyerekként Nagy Miska nagyapjától hallott... 1919-ben *kántorválasztás* volt Mocsoládon. Két helybeli család egy-egy rokona, harmadikként pedig Püspökhádasdról – ma Mecseknádasd – érkezett Szegedi János kántortanító volt a három jelentkező. Koch Gyula plébános vezetésével a paplakban ülésezett az Iskolaszék. Latolgatták, kit nevezzenek ki

kántornak. A plébános, korábbi beszélgetésükkor, Szegedi Jánosnak jelentkezése idején azt ígérte, ha házvezetőnője Mariska nevű lányát feleségül veszi, akkor ő kapja meg az állást! Szegedi János igent mondott erre! Koch Gyula az Iskolaszék egyetértésével őt választotta. A plébános az akkori paplak ablakának két szárnyát kitarva, a lakosság ott összegyűlt, kíváncsi felének az ablak magasságából kihirdette a döntést, Szegedi János győzelmét! A két falubeli család ellenséges megjegyzései közepette a harminc – negyven ember lassan hazament, de még sokáig nem nyugodtak bele a választásba. Szegedi János azonban mégse Mariskát, hanem a már akkorra kiszemelt barátnőjét vette el feleségül. Kb. 25 évig dolgozott együtt pap és kántor, de csak a legszükségesebbet beszéltek egymással...

A falu híres asztalos mesteréről...

Tombi János nagypapám, aki 1900-ban született, egyik legemlékezetesebb meséje volt ez: Hinterdörfler János asztalos története... Ezt jegyeztem meg legjobban, és éppen ennek kapcsán gondoltam az elmesélt történetek összegyűjtésére! Nagypapám fiatal korának nagyon ügyes kezű asztalosa volt a mester, mesterségének kiváló ismerője, de különös csodabogara is. Nagypapám gyalupadja ma is áll a kamránkban, s mivel szorgalomból fűrt és faragott ő is, hitelesen meg tudta ítélni az asztalos mester szaktudását. Az egész falu szerette, elismerte. Nagypapám is sok szakmabeli fogást, fortélyt éppen a mestertől lesett, tanult el! Szépek, pontosak és időállóak voltak Hinterdörfler János asztalos munkái, főleg ablakok, ajtók, épülő házak fából készült részei. Régi szerszámoknak új nyelet készítették vele a gazdák, de ezeken kívül ő alkotta meg a faluban meghaltak összes koporsóját is! Amikor elkészült a megrendelt koporsóval, beletette a munka közben képződött szijácsot és egy éjszaka a kész koporsóban

aludt. Kipróbálta, hogyan esik benne a fekvés! Ezt minden koporsóval megtette! Ha valahol törte a testét, akkor gyalult ott egy kicsit rajta...

A történet megrázó, de a híres asztalosra mégis rávalló befejezését 2012. január 27-én hallottam *Németh Lajosnétól*... Hinterdörfler Jánost és feleségét, Kati nénit, a gyermektelen házaspárt is kitették 1946 szeptemberében Kossuth utcai házukból, és egy sokkal kisebb, rosszabb építésűben kellett tovább élniük! Őket nem telepítették ki. Kati néni 1951-ben meghalt, János bácsi pedig a tőle megszokott precízséggel elkészítette saját koporsóját is, mondván: ne legyen arra gondja senkinek! Valószínű, azt is kipróbálta... 1954-ben halt meg, és a mocsoládi temetőben abban alussza örök álmát...

A zarándokok keresztjéről...

1916 táján a mocsoládi templomban, a főoltár két felén a németeknek és a magyaroknak is volt egy zarándok keresztje. Ezek a templom díszei voltak, csak processziókor vitték magukkal a szent helyekre a zarándokok. A németek és a magyarok külön csoportban mentek. *Groll János* öreganyja úgy mesélte unokájának, hogy a magyarok voltak gyorsabbak, sőt Máriagyűd előtt még be is gyorsítottak. A magyarok keresztjét egy Gál családbeli asszony vitte, a németekét pedig János bácsi dédöreganyja, akit Radics Katinak hívtak. Gyűd határában összetalálkozott a két csoport, és ki tudja miért, a mindkét oldalról hithű katolikusok összeverekedtek keresztjeikkel! A német kereszt Jézusának letörött a karja, azt ugyan harisnyakötőjével visszaillesztette az akkori Radics Kati, de nem lett már olyan szép, mint annak előtte volt! A Gyűdi Szűzanya mégis megbocsátott nekik, sőt elégtételt is kaptak a németek, ugyanis Gyűdön mindenki a sérült Jézust csókolgatta...

Egy közbiztonság elleni kihágásról...

Ez a *nagyon érdekes történet* is kapcsolatba hozható Groll Jánossal. Tőle kaptam meg annak az okiratnak a másolatát is, amelynek tartalmát olyan kuriózumnak tartom, hogy teljes terjedelmében szó szerint közzé teszem...

„1925. márc.13. Kisvaszari őr

Tárgy: Rejber Imre feljelentése közbiztonság elleni kihágásért

Béli Mihály főtörzsőrmester és Szabolcsi József csendőrökből álló járőr folyó hó 4.-én bizalmi úton arról értesült, hogy Alsómocsolád községben múlt év december hó utolsó felében Gál János alsómocsoládi lakos, községi bíró, Rejber Imre ottani lakos helyettes bírónak a községi bélyegzőt átadta azzal, hogy ő 3 napig a községből eltávozik, addig, mint helyettes bíró a községi hivatalos ügyeket intézze. Ezen hivatalos működése alatt a községben 3 ismeretlen kóbor cigány nő megfordult, kiknek 24 órai időtartamra Alsómocsolád községben való tartózkodásra és koldulásra egy üres noteszbe engedélyt írt, illetve adott és azt saját neve aláírásával, valamint községi bélyegzővel ellátta... Járőr ez ügyben még aznap a nyomozást megejtette és megállapította, hogy a 3 ismeretlen cigány nő Koch Gyula alsómocsoládi lakos plébánosnál koldulás céljából megfordultak. Koch Gyula plébános előadta, hogy a nála koldulás céljából megjelent cigány nőktől igazolványt kért, kik a fent írt Rejber helyettes bíró által kiállított igazolvánnyal igazolták magukat. Járőr Rejber Imre 41 éves rom. kath. alsómocsoládi lakost Gál János községi bíró és Szászi István esküdt alsómocsoládi lakos tanuk jelenlétében kikérdezte, ki a cselekményét beismerte. Védelmére előadta, hogy tényleg, a mikor Gál bírótól a községi bélyegzőt átvette és azt a lakására vitte, nem zárta el, hanem saját szobájában az asztalon hagyta, azonban amikor ő hazulról elment

az erdőbe, neje szül. Szantner Rozália az ő tudta nélkül a szóban forgó cigány nőknek tartózkodásra és koldulásra 24 órai engedélyt adott s az ő nevét aláírta és a községi bélyegzővel ellátta.

Szantner Rozália 38 éves alsómocsoládi lakos az esetre nézve a fenti tanuk jelenlétében a járőr által kikérdeztetett, ki a cselekményt a férje előadásával hasonlóan adta elő. Védelmére előadni mit sem tudott. A járőr a fenti cigány nők után a nyomozást foganatosította, de azokat megtalálni, illetve személyazonosságait megállapítani nem sikerült.

Pál thelyettes, őrsparancsnok”

A Schreck – kereszt szomorú története...

A kereszttek történetei önmagukban is nagyon egyediek, de a temetői *Schreck–kereszt* tragikus sorsról mesél! Történetére 2005 táján bukkantam bűvárkodásom, kérdezősködésem során...

1927-ben állították a szülők a magas, szépséges keresztet a temetői domboldalra, két gyermekük emlékére... „A család pincét ásott a házuknál, a pajta mögött. A pince üregével már jól haladtak, de a falak nem voltak kibiztosítva, ezért a gyerekeket, a tizenöt éves Imrét és az öt éves Rozáliát maguk alá temették, s csak holtan tudták őket a föld alól kiemelni. A Feszület alatt álló Mária imára teszi össze kezét, igazi Fájdalmas Szűzanya szobor! Abban az időben ez a tragédia mélységesen megrázta a falu lakosságát. A hatalmas, szép kereszt azóta is emlékeztet!” – írtam Alsómocsoládi emlékek című kiadványom 97. oldalán, 2007-ben...

Kis epizód a felmenők kalandos életéből...

Groll János nagymamájának, vagy ahogyan ő nemes egyszerűséggel szólította: öreganyjának, Pill Liszkának három testvére volt: Náncsi, Rozi, Mári. Egyikük férje a mázai községi kocsmát bérelte, de annyit ivott, hogy kilyukadt a gyomra. Liszka, azaz öreganyja és annak férje, Markvart Ferenc a testvér kisegítésére átvették az elzüllött sógor által aláírt szerződést, és 1923-tól négy évig ott vezették a kocsmát. Liszka néni minden nap 120 fő részére ebédet főzött üstben, öregapja pedig kocsmáros volt. Ez idő alatt mocsoládi gazdaságuk ki volt adva. Visszatérésük után lebontották a régi házat. A ma is álló ház építését 1929-ben kezdték el, de a törlesztés csak tíz év múlva járt le. A házon négy külső ajtó volt, ezeket az akkor fiatal, de nagyon precíz Hinterdörfler János asztalos készítette...

A fegyelmezés különös módja...

Mocsoládon nem lehetett hasonlóról hallani, mint amit **Markvart Franci bácsi** mesélt szomszédainak, így édesapámnak is valamikor, gyerekkorában. Én a betyárok ostoráról tudok, ami hasonló szerkezetű volt... Még *a mázai kocsmárosság alatt történt...* A mázai bányászok nehéz munkájuk után gyakran felöntöttek a garatra, ilyenkor törtek-zúztak. Az összes üveg- és ablakkár a kocsmáros kárára történt, mert a tettesektől nem lehetett behajtani, kijózanodva nem ismerték el korábbi cselekedeteiket... Franci bácsi az otléte alatt egy fondorlatos, nem éppen kíméletes módszert dolgozott ki a duhajkodók megfélemlítésére! A veszekedők közé soha nem ment. A parádés kocsisok által használt ostor végét levágta, ez volt a „spanyol nyél”, majd egy talán diónyi méretű ólomgolyót erősített az ostor végére, és veszekedés, lökdösődés esetén ezzel próbált messzebbre köztük rendet csapni! Nem kellett nagyon drasztikusan fellépni, csak egy-két kört tenni az emberek feje

felett az ostorral, azok vagy abbahagyták, amit elkezdtek, vagy kint, a kocsmá előtt fejezték be! Az ólomgolyó suhogása megtette a magáét, nem kellett mást segítségül hívni...

Ízelítő régi mocsoládiak ragadványneveiről...

2010. év májusában mesélte *Czukor Józsefné és édesanyám...* Először *Kis Róth*ot említették. Ő képes volt a következő, nem mindennapi cselekedetre. Amikor a templom renoválása történt, az 1940-es években, hajmeresztő fogadásba „ugrott bele” 1 dl rumért... Felment a toronyba, ott a kis ablakon kibújt, ráült a gömbre a kereszt alatt, és egy német katonadalt énekelt. A dal szövege magyarul így kezdődött: „Mennek a német repülők London felé...” Mindketten megnevezték a faluban lakó Róthok jelzőjét, ragadványnevét is: volt *Kis Róth*, ő mászott fel a toronyba... *Nagy Róth* – ő a Rákóczi utca felső végén, baloldalon lakott. *Sánta Róth*, ő Róth Béla, aki Petőfi utcai lakos volt, testi hibája miatt a név...

A következő ragadványneveket fokozatosan gyűjtöttem össze. Több mocsoládi idős embert megkérdeztem, mi az egyes megnevezések eredete...

A *ragadványnevek* sorából így nem maradhatnak ki a Pandur vezetéknevűek! Volt *Gazdag Pandur* család a Rákóczi utcában, Pandur József és Mária szülei, akik a Schrek-ház alatt laktak. A megnevezés eredete, hogy gazdagok voltak és kulák- listára is felkerültek. A következő ragadványnév magyarozatát még nem tudtam meg, de azt igen, hogy *Fejes Pandur* volt a Petőfi utcai Pandur György. *Tejes Pandur*, akit még *Duner Pandurnak* is hívtak a Kossuth utcai Pandur Pista bácsi, a mi szomszédunk. Az 1930-as években Réderék voltak a tejsarnokosok. A sok gazda által eladott tejről összegyűjtötték a tejszínt és azt minden nap, két bödön mennyiséget lovas kocsiival ő kivitte az

állomásra, és a Vajgyárba küldte. *Takurencs Pandur* nevet a Petőfi utcai Pandur István kapott. Neki volt egy Kurens nevű kutyája, sokszor hívogatta, mondván: „Ta, Kurens”! (Gyere ide, Kurens!) Ebből adódott az összevonás és a mocsoládias kiejtés! Zárja a sort *Postás Pandur*, aki a Pécssett lakó Pandur József festőművész nagyapja. A „Postás”- t is Józsefnek hívták, ő foglalkozása révén kapta megkülönböztető nevét. Ami a foglalkozásokra vezethető ragadványneveket illeti: éppen Postás névvel illettek Mocsoládon Feuerstein Kati nénit *Postás Kati* néninek, majd menyét, *Postás Bözsi* nénit is, mert ő vitte tovább ezt a hivatást! Később ugyancsak *Postás* volt Nagy Gyuláné *Gaál Kati* néni és fiatalabb leánya, *Postás Mariska*, mert az ő Kossuth utcai házuk egyik szobája szolgált hivatalként, s benne dolgozott anya és leánya. Egy másik család foglalkozását takarta a *Kertész Pista és Kertész Margit* megnevezés is, mert ők Sztankovanszkyéknál kertészként dolgoztak. Az még külön érdekesség, hogy többen csak hosszú-hosszú évek után döbrentünk rá az ő hivatalos nevükre: Tóth István és Kotter Margit...

Szintén ragadványnevek! Szieber nevű is volt a faluban néhány... *Amerikai* vagy inkább *Amerikás Szieber* a Rákóczi utcában, Szásziék fölött, Nagy Kati tanító néni háza alatt lakott... Az 1920-as években kiment Amerikába, de nem lett szerencséje és visszajött... *Juca Szieber* a Szászi-féle ház alatt lakott. Neve magyarzatát nem sikerült megtalálnom. Ugyan utalást hallottam arra, hogy feleségét Jucinak hívták, akit ő Jucának becézett, de arra 1923-tól a házassági anyakönyvben adatot nem találtam, azaz egyetlen Szieber nevű férfinak se volt Julianna, Júlia vagy Judit nevű felesége. Az is lehet, hogy ő egy generációval korábbi Szieber... *Fekete Szieber* főtt a Sarokban, a Nagygödör után lakott, ő volt Szieber Jánosnak – aki 2011-ben 82 éves lenne – az apja. Arcbőre volt sötét, innen a ragadványnév. *Csira Szieber*, Szieber József szintén főtt a Sarokban, az út bal oldalán lakott feleségével, Amri nénival. Nem volt gyermekük. Ma Kovács Jánosék laknak az eredeti Szieber-házban. Őkint a Pusztán, a Sztankovanszky – féle tehenészetben dolgozott. A tehenész megnevezése csirás volt akkortájt. A faluban volt *Kopasz Szieber* megnevezés is, a név eredetét

és a pontos személyt nem sikerült azonosítanom, még nyomozom! Másfél év elteltével véletlenül elém hozta jó sorsom a magyarázatot! Tóth Imréné Kovács Bözsi néni 2011. szeptember 22-én mesélte, hogy hozzájuk gyakran járt Szieber József, aki Amri néniel fönt a Sarokban lakott, tehát azonos a Csira Szieber nevű emberrel. Jóska bácsinak az volt a legnevezetesebb tulajdonsága, hogy neki soha nem kellett borotválkoznia, soha nem nőtt szakáll vagy bajusz az arcán! Bözsi néni ugyan a Kopasz ragadványnevére nem emlékszik, de valószínűsítettük, hogy ez a jelző is Jóska bácsihoz tartozott...

Bonyolította egy érdekes véletlen a faluban lakók egymás közötti megkülönböztetésének szükségességét az a tény, amikor azonos nevet adtak szüleik 1900-ban Alsómocsoládon a januárban, júliusban és novemberben született három fiúnak egyaránt! Mindhármukat Tombi János névre keresztelték! Tombi Lali mesélte, hogy abban az évben tizennyolcan születtek, s a három Tombi János közül egyik az ő nagyapja. Közöttük a születési adatok, anyja neve alapján lehetett volna a hétköznapiakban pontosan eligazodni, erre persze akkor se, 20-40 év elteltével pedig egyáltalán nem volt lehetőség. Különbséget tettek az utcanevekkel is köztük: Nagy utcai Tombi Jancsi, Kis utcai Tombi János, Sarok utcai Tombi János. Mégis: maradtak a ragadványnevek! Csak nagyapám, a Sarok utcai Tombi János ragadványnevének, a **Kintner-Tombinak** az eredetét tudom pontosan. Egyébként őt egyszerű mocsoládias kiejtéssel Kinner vagy Kinder Tombinak mondták beszédben egymás között az emberek. A ragadványnevek megszólításban, közvetlen beszédben soha nem jöttek szóba, csak ha egy harmadik személlyel beszélgetett valaki. Nagyapám saját kézírásából tudjuk, hogy 1892-ben vette az ő nagyapja a Badacsonydűlői szőlőnkét az ősi házhellyel együtt egy Kintner nevű családtól. Innen a Kintner-Tombi elnevezés! A család utolsó tagja, Kintner Ádám 1915-ben halt meg, sírja az én Bükkösi déd-és nagyapám sírja mellett található a temetőben. A másik kettő: **Balog –Tombi és Csirkó – Tombi** nevek magyarázatát szüleimtől valahogyan elfelejtettem megkérdezni, haláluk után pedig se a legidősebb mocsoládiak, se Tombi Lali nem

tudta megadni! Még három Tombiról kell megemlékeznem! Volt **Bogár-Tombi**, a Petőfi utcában lakó kútásó! Az ő neve eredetére se kaptam magyarázatot... Nem maradhat ki a felsorolásból a Kossuth utca Bikal felőli, jobb oldali legutolsó házában lakó **Tombi Ferenc** se, aki testi hibája ürügyén a **Púpos Tombi** megnevezést kapta. Végül pedig a **Tüskei Tombi család**, akik Tüske-pusztáról költöztek Alsómocsoládra, innen ered megkülönböztető nevük. A Markvart-féle házat igényelték és kapták meg a Rákóczi utcában...

A Falu ládájáról és a Bírói botról...

Nagyon régóta érdekel engem a Falu ládája! Szerettem volna belenézni, adatokat gyűjteni, olvasgatni a régi iratokból, de megtudtam, a láda ismeretlen helyen van! A késői utókor így nem tud betekinteni a képviselőtestület jegyzőkönyveibe, de nincsenek meg a birtokívek és az összesítők sem! Legalább ennyire szeretnék nyomára bukkanni a **Bírói bot**nak is! Kb. 50 éve Tombi János nagypapámtól hallottam róluk először. Családomon kívül több mocsoládival is beszélgettem erről, másokat is foglalkoztat ez a két, reméljük, csak ideiglenesen eltűnt ereklye! Groll János bácsitól konkrét „leírást” kaptam ezekről 2008. november 17-én... Ő személyesen Koch Antal házában látta ezeket. Tóni bácsi anyai ágon a rokona volt. Ragoncsa Ferenc bíró után, mint helyettes bíró ő töltötte be a bírói tisztet. A bot leírása: sétatobtnál magasabb, kb. 10 arasz magas volt, esztergált fából készült, a felső végén sárgarézből egy gömb volt kiképezve. Két nemzeti szalag pántlika volt az esztergált részre kötve. Ez a bot volt a bíró jelképe, azt szimbolizálta, hogy a bírónak végrehajtási joga van. Mindenkori tulajdonosa jogosult volt büntetést kimondani, végrehajtani, illetve dönteni olyan súlyos ügyekben, amelyek a bíró nélkül per tárgyát képezték volna. Ha a bíró valahová komoly ügyet intézni ment, vagy

veszekedés lezárását várták tőle, a botot mindig magával vitte. Ő jogosan döntött tehát, utána következett a járásbíró, majd a főszolgabíró és a megyei bíróság. A bírói bot jelképes dolog volt, a mindenkori bíró házában helyezték el a falu ládájával és egy kis páncélszekrényel együtt. Ez utóbbiban okmányok és készpénz volt. Két kulcs tartozott hozzá: egyik a bírónál, a másik az előljáróknál volt, egyedül egyikük se tudta kinyitni. A bíró volt a vég hatalmú személy, az előljárók pedig az ellenőrzők. 1940-ben Dicső Ferenc következett a választott bírók sorában, és a korábban szokásos módon előljárókkal együtt dolgozott. Így történt ez évről évre az előforduló ügyek elintézése során! Azok az évek azonban – történelmi okból - igen viharosak, a korábbiaknál is fájóbbak voltak, veszteségekkel, tragédiákkal megtűzdelten teltek! Az általam említett tárgyak jelentősége eltörpült a történelem szomorú eseményei mellett, amelyeket itt és most nem részletezek! Aztán 1950. október 26-án megalakult a Községi Tanács. Akik a bot, a láda és a páncélszekrény hollétééről a következő években, évtizedekben esetleg tudhattak - ha még akkor a közösség vezetőinek birtokában volt -, már mindannyian meghaltak: Füzesi Jenőné VB- elnök, Szita István tanács titkár, Tóth József tanácselnök, Darabos Lajos VB-elnök, majd tanácselnök, végül pedig Kirendeltség vezető, Takács József tanácselnök, Karádi József VB-titkár, Utsi János VB-titkár, mágocsi lakos. Számításba jöhet a felsoroltakon kívül Faluhelyi István körjegyző, Tombi János (Rákóczi utcai lakos), mint az első tsz elnöke, vagy Bükkösdi József, mint korábbi VB-elnökhelyettes, tanács tag, és mint későbbi tsz-elnök, illetve a falu dolgaiban aktívan résztvevő ember, esetleg a mindenkori tanács tagok! Darabos Lajos kirendeltség-vezető után Beck Jánosné vette át ezt a posztot, majd egy évig Tóth János következett, és újra Beck Jánosné. A Mágoccsal közös igazgatású tanács Mágocson lakó akkori alkalmazottairól nincs ismeretem, de a felsoroltakon kívül még számosan lehettek erre vonatkozó ismeret birtokában! Kik nem őrizték kellő körültekintéssel, vagy illetéktelenek jutottak a tárgyak közelébe, és mikor veszett azoknak nyoma, eddig nem sikerült kiderítenem...

A *Falu ládája* a következő módon nézett ki: alacsony, de kb. 1m 80 cm hosszú volt. Diófából készült, régen lenolajjal itatták át. Natúr, barnás színe az idő múlásával sötétedett. A tetején, jobb és baloldalon egy-egy pánt volt, ezeket lakat zárta le. A fedél közepén, annak alsó részén erős kulccsal záródott. Az előljárók jelenlétében lehetett csak kinyitni. A II. világháború alatt ez megváltozott, mert a bírónak több iratot elő kellett venni, mindannyiszor nem lehetett ott mindenki, sőt később meg is fogytak... A láda sorsa is ködbe és bizonytalanságba veszett...

A mocsoládiak gépesítéséről...

Családi beszélgetéseinkből tudom... Sztankovanszkyéknak már 1929 előtt volt kisebb méretű cséplőgépük és gőzgépük. A gőzgépben tüzeléssel vízből gőzt állítottak elő, majd ezt az erőt használták fel a cséplőgép meghajtására. Ennek segítségével tudtak cséplőgéppel beállni a gazdák szérújére, és a cséplőgépet ezzel működtették. A tulajdonos nem szerette igazán a gépeit, mert a gőzgép működtetéséhez sok víz kellett, nem volt praktikus. 1929-ben Zentai János, Markvart Ferenc és Heisz József felmentek Budapestre, egy nagy mezőgazdasági kiállításra. Ott kinézték, megvették a Csepeli Magyar Gépgyár nagyobb méretű cséplőgépét és egy, benzinnel induló, de petróleummal működő Ford traktort. Tized részért csépeltek a gazdáknak. Ez azt jelentette, hogy minden tizedik zsák gabona a cséplőgép-tulajdonosoké lett. Groll János esténként ment el a saját, úgy mondták: a „rész” zsákjaikért. Ezek hosszában, közepén piros-fehér-zöld szövésűek voltak, névvel ellátottak. Külön helyezték el azokat a cséplőgép-nél dolgozók, hogy ne legyen keveredés. A kb. 65 kg-os zsidózsák és a kb.85 kg-os, szintén nevével feliratozott parasztsák a gazdáé maradt. A gépeket 1940-ben eladták a tulajdonosok. A következők pontos beszerzési időpontjáról

nem tudok, de Czukor Mihálynak és Nagy Gyulának is volt cséplőgépe. Gyula bácsiék a Kossuth utcában laktak, sokáig az ő házukban működött a Posta az 1950-es évek végén. Kati néni, majd fiatalabb leánya, „Postás Mariska” intézte a levelek, küldemények sorsát. Gyula bácsinak kovács volt a szakmája. Felesége a családjától hozományba cséplőgépet és gözgépet kapott, Gyula bácsi kitűnően működtette azokat. Ő Szalatnakon és Köblényben vállalt cséplést, mert azonos időben a korábban említett cséplőgépek már dolgoztak a helybeli falusiaknak. Mai szemmel egy érdekesség: aratás idején megjelent a szalatnaki illetőségű Streit Hanzi bácsi és erős lovaival áthúzta Szalatnakra Nagy Gyula bácsi gépeit, onnan Köblénybe, majd a cséplés után haza...

Visszaemlékezés a régi időkre...

Adatközlőim közé tartozik egy olyan ember, Dósa Lajosné született **Balogh Anna, aki csak egy hetes korától kilenc éves koráig volt mocsoládi lakos**, de édesapja az alatt az idő alatt Mocsoládon szíjgyártóként dolgozott. Annuskával 2010-ben, a Falunapon találkoztam és beszélgettem. Ő Milkovics Jenő fafaragó barátom anyósa. Jenőtől tudtam, hogy ők valamikor Mocsoládon laktak.

Annuska 2011. év szeptembere utolsó napjaiban telefonon is mesélt – elsősorban édesapjáról, szülei életéről olyan emlékeket, amelyek a mi falunkkal kapcsolatosak... Szülei 1927-ben esküdtek, és ezután kerültek Mocsoládra. Először fönt a Nagygödörben, a partoldalban lakó Hablerné Bittner Erzsébetnél, Feuerstein Andrásné Margit néni édesanyjánál kaptak bebocsátást, rokoni alapon. Egyébként még egy rokonuk élt Mocsoládon, ő Szieber Johan bácsi felesége, Vica volt. Őket kitelepítették. Margit néni és Vica néni testvérek voltak, édesanyjuk özvegyen nevelte lányait, mert férje meghalt az I.

világháborúban. Az egy hetes Annuska is a falu felső végére került akkor szüleivel Bittner Erzsébethez, Liszi néniékhez. Azután költöztek le a Kis utcában lévő Csirkó-házba. Ez utóbbiban két család lakott: a ház elejében Balogh szíjgyártó és családja, a ház hátsó részében pedig Bali Imre és családja. Mindkét családnak volt egy-egy földes szobája, fél konyhája, mert a konyha közös volt. Tartozott hozzá kemence és kétfelé sparhelt volt benne. A bérleményért 75 napot kellett dolgozni Annuska szüleinek, így szólt a megegyezés a tulajdonossal. Az 1930-as években sok volt a szegény ember, a napszámot vállaló. A gazdagok leverték a napszám árát, így kevésből kellett a családoknak megélni. Annuska szülei hét közben napszámba jártak, vasárnap volt csak módja édesapjának a szíjgyártással, lószerszámkészítéssel illetve javítással foglalkozni. Annuska nagyon megörült 2010-ben, amikor látta, hogy a Kis utcai, valamikori lakásuk udvarában még áll a pajta, édesapja ugyanis ott dolgozott vasárnaponként! Baloghék nehezen éltek volna meg János bácsi megrendeléseiből, mivel Mágocson sok ilyen foglalkozású kézműves élt és dolgozott. Ő csak kevés munkához jutott. Egy ismerősük Mecsekpölöskét ajánlotta nekik, mivel ott sok volt akkoriban a ló: költözzenek oda, ott majd lesz sok munkája János bácsinak! 1937 novemberében el is költöztek. A közelben, Magyarországon ugyan élt egy szíjgyártó, de ő csak új szerszámokat készített. Így Balogh szíjgyártó a használt, rongyos szerszámokat javította. Mecsekszakálon hetelt, oda vitték hozzá a munkát a szomszédos falvakból is. Kitartó, becsületes, tisztességes munkával tisztességes keresete is lett, megtalálta a számítását. Később kitanulta a tejkészítést. Tejcsarnokos lett. Orfűn telepedett le családjával. 1956-ban elvették tőlük a tejcsarnokot, ezután a pécsi szőlőhegyen vettek házat, szőlőt. Annuska édesanyja a háztartást vezette, édesapja munka mellett a szőlőt művelte. Balogh János, egykori mocsoládi szíjgyártó 1969-ben, infarktuszban halt meg, felesége pedig 1990-ben. Mindketten a pécsi temetőben vannak eltemetve...

Annuska iskolás éveit letelepítve Mocsoládon töltötte. A nagyon szigorú Szegedi János tanítóra emlékszik azóta is! Mint mondta, ő

minden nap be volt zárva, mert abban a nádipálcás időben feleléskor, vagy ha a tanító felszólította, neki semmi nem jutott eszébe, pedig előző este otthon tudta a leckét! A mocsoládi gyönyörű viseletet is felelevenítette emlékezetében, igaz, ezeket a szép ruhákat már későbbi, felnőttkori rokonlátogatások alkalmával látta!

Bali molnárék tragédiája...

Több falubelítől hallottam, hogy ***Bali József, mocsoládi származású és itteni rokonsággal rendelkező molnárt és családját az I. világháború utáni időben milyen tragédia érte...*** A hiteles leírást a Bikali ÁMK alsó tagozatosainak honismereti szakköre munkájából idézem, melyet ***Dobrovódszky Lászlóné Klári*** tanítónő vezetésével gyűjtöttek. Klári engedélyével idézek az ő írásából!

„...A Bali-család életét az I. világháború után szörnyű tragédia árnyékolta be. A falu külterületén levő házban a tulajdonos házaspár és azok ifjú házaspár fia élt feleségével. Abban az időben a csendőrség kötelessége volt, hogy a falun kívül eső lakóépületeknél rendszeres őrzőjáratot tartsanak. A járőrözés tényét az ott lakókkal igazoltatni kellett. Egy hideg téli estén Baliék ablakán kopogtak, és beszóltak. Bali bácsi, abban a hiszemben kelt fel és gyújtott gyertyát, hogy megjöttek a járőrök. A gyertyagyújtás pillanatában lövés dördült, Bali Józsefet fejbe lötték, holtan esett össze. Felesége és a fiatalok félelmükben elbújtak a malomépületben, és csak órák múlva merészkedtek a nagy hidegben a faluból segítséget hívni. A gyilkosok elmenekültek, soha nem derült ki, ki volt a tettes. Bali néni, a molnár felesége több bikali ember visszaemlékezésé alapján azonban haláláig állította, hogy a két gyilkos közül az egyik az a mágocsi csendőr volt, aki rendszeresen járt hozzájuk, mert felismerte a hangját, amikor beszólt az ablakon. A gyilkosságon kívül rablás nem történt, ezért bosszúról is beszéltek. Az

azonban tény, hogy ebben az időben több bűncselekmény is történt a környező falvakban és a legtöbbször a háttérben csendőröket sejtettek. Vásárosdombón szintén ebben az időben ölték meg a Horváth nevű molnárt hasonló módon...”

Németh Lajosné Nagy Erzsébet is mesélt erről az esetről rövid történetet! Ők a család rokonai, nagymamája nővére és annak férje voltak Baliék...

A molnárék a szörnyű éjszaka előtti napon két kövér jószágot adtak el. A gyilkosok feldúlták a házat, pénzt kerestek. A molnárnak csak az esküvői cipőjét vitték el, más nem hiányzott. Menye éppen áldott állapotban volt, s mivel az esemény után több órával, a rejtekhelyükről mezítláb, ahogyan az ágyból kiugrottak, futottak a fiatalok Bikalra segítségért, az ijedtség és megfázás „elvitte” a jövevényt! Többet nem lett gyerekük...

A régi Nagy utcáról...

A *Nagy utcát Vízkolduló utcának* is nevezték - mesélték *szülei* és *Németh Jánosné Gász Mária* 2009. április 30-án... Korábban nem is volt minden háznak saját ásott kútja, hanem egymástól vitték, „koldulták” a vizet. Az 1930-1940-es évekre megsaporodtak a kutak, az emelkedős utca kútjaiban viszont, főleg nyáron, kevés volt a víz. A Kossuth utcai gazdáknak ilyen gondjuk nem volt még a legtikkasztóbb nyárban sem. A Nagy utcai jószágtulajdonosok megállapodtak, hogy csak a lovakat itatják saját kútvízzel, a teheneket nem. Koch Tóni bácsi házától felfelé lakók a Nagy gödörben folyó patakra hajtották le jószágukat esténként, az attól lefelé lakók pedig a községi kútra. A patakon, a híd alatt elrekesztették a víz útját itatás idejére. A tehenek leereszkedtek a partra a vízhez, majd szép lassan feljöttek, és maguktól is hazataláltak, akár csak legeltetés után. Mesélőim beszéltek Csigás-

kútról is. Ez egy ásott kút volt valahol a patakhoz közel, a temető alatt. Csiga segítségével húzták fel a vödör vizet a Nagy utca felső részén lakó gazdák jószágaik itatásához. A kútról adatközlőim többet nem tudtak.

A családok fiúgyerekei terelték le és föl a teheneket, borjúkat sűrű ostorpatogatás és fütyörészés kíséretében. A községi gémeskút a rét szélén, a bikaistállóval szemben állt. Nagyméretű, fából készített, igen nehéz vödört kellett leengedni, de a felhúzása volt csak igen nehéz! A hosszú, fémből készült vályút két-három vödör víz felhúzásával lehetett teletölteni. A kisebb fiúknak ehhez fel kellett állniuk a kútkávéra, s bár a művelet veszélyes egyensúlyozást igényelt, soha nem lett baj belőle...

Sokféle gyümölcsről...

Családi beszélgetésünk témája volt ez is valamikor... Az 1880-as években *filoxéra* miatt kipusztultak a szőlők, gyümölcsfák. Szervezetten adtak ki ezután vadakat, a szőlőtelepítéshez ingyen biztosította az állam az alanyt. Gyümölcsfákkal is ellátták a községet egy-egy faiskolából. Voltak olyan emberek, akik megtanították a falubeli ügyes kezű embereket oltani, sőt, oltókést is kaptak tőlük. Nagypapám volt az egyik, aki nagyon beletanult a szőlő oltás-szemzés fortélyaiba. Az egész faluba hívták emiatt még az 1960-1970-es években is! Az 1930 körüli években jöttek be az új fajták szőlőből, gyümölcsből. A Kis utca – Petőfi utca – talaja és klímája jobb volt, mint a Nagy utcáé – a Rákóczi utcáé. Ott gyönyörű, magas gyümölcsfák fordultak termőre rövidesen. Mindenki megcsodálta a falu szülésznőjének, Bocz Kati néniének a búzás körtéjét. Azokban az években úgy működött az árucseré, mint ahogyan a mi családunk is tette: vittek Kati nénihez egy kosár búzát – mert nekünk ez termett, körte meg nem – és kaptak helyette egy kosár körtét! Aztán rövidesen a ház mögött, a kertben nekünk is termőre fordult a gyümölcsösünk! *Szilvásnak*, a mindennapokban azonban csak

„Szivásnak” nevezték a legtöbben ezt a nagy területet a sok szilvafa miatt. Családunk mindkét férfi tagja ismerte a legbőtermőbb, korai, késői gyümölcsfajokat. Máig őrzöm a padlásán talált szakfolyóiratok némelyikét, amelyeket ők rendszeresen járattak! Nagypapám 1934-ben írt jegyzete alapján és a magam emlékeiből idézek néhány gyümölcsfajt, pl. pamuk alma, bőralma, pogácsaalma, Szent János alma, Masánszki fajta, Londoni pepin, a pitének és rétesnek reszelt borizü és a jól elálló Húsvéti rozmaring. Aztán: sárga ringlő, piros ringlő, fehér- és piros cseresznye, Besztercei szilva, Margitás szilva, magyar kajszi, sárgabarack. Fehér cseresznyét azóta se láttam a faluban! A többféle körte közül legjobban az árpás körtét szerettük, de a szőlőben kétévente bőven termő, késő őszi Kiefer körte vetekedett ezzel! Nagyon finom, zamatos mézes körtét Gaál Lina néni kertjéből kaptunk minden nyár elején. A szüret előtt érő, jellegzetes ízű, apró szemű őszibarack, a parasztbarack volt! Nálunk ennek fehér és sárgabelű változata is termett. Nem a háznál, hanem akkor és a mai napig is a szőlőnkben több példánya érését vártuk minden évben. Gyerekkoromban még ezeknek a fáknek a gyümölcsét én is élvezhettem, sőt János papámmal ketten ültettünk a szőlő két vágója alsó felébe gyümölcsfákat! A parasztbarackok közül már nincs meg egyetlen akkori fa se, a szőlő területe is jócskán lecsökkent az 50-60 évvel ezelőttihez képest! A ma meglévő és termő fák fiatalabbak, de a présház mellett álló cseresznyefa még közös szorgoskodásunkat dicséri: 8 éves koromban segítettem nagypapámnak az ültetésében! Aztán az 1960-as években sajnos kivágták a Kossuth utca kertjeiben a fákat, felszántották a Szilvást, és csak egyhangú, érdektelen kukorica termett ezután a korábbi finomságok helyszínén! A ház előtt, a kúthoz közel lévő magyar kajszi 5-6 évnél nem termett tovább, de pótlásáról mindig gondoskodtak a férfiak. Nagyszombaton, a feltámadási körmenet harangszavára mindig ezt ráztuk meg, és őszintén hittünk abban, hogy ettől az elmaradhatatlan cselekedettől sokat terem abban az évben...

Itt még egy, korábban majdnem minden családnál előforduló fafajról, *a dióról* is meg kell emlékezni! Ha nem a ház mögött, akkor a

határban levő föld szélénél vagy a szőlőterület partoldalában, a présház körül termett és adott nagy árnyékot a diófa! *Apa jegyzetfüzetéből* való a következő versike, melyet Pósa Lajos írt:

„Ezt a diófát nagyapám ültette,
Árnyékában nem ült, gyümölcsét nem ette.
Nem maga hasznára, másnak cselekedte,
Unokái áldják is érette!”

A *dió szakszerű szaporítását* is Apától hallottam! A jól kiválasztott helyen gödröt kell ásni, aljára egy tetőcserepet helyezni. A cserépre 3 szem diót kell tenni, porhanyó földdel betemetni, karóval megjelölni a nevezetes helyet és csak várni, várni! A három dió közül a legéletképesebb fejlődik majd fává. A cserépre azért van szükség, hogy a csíranövény ne a lefelé haladó főgyökerét fejlessze, hanem erős oldalgyökereket hozzon. Így akár 10 évvel hamarabb lehet bő termésre számítani, s a versben emlegetett unokák hamarabb áldhatják nagypapájukat...

A plébános intézkedett...

Apától hallottam a következő történetet is... *Az 1930-as években* még rend volt a faluban olyan téren, hogy *este 9 után már senki nem zajongott az utcán*, mindenki nyugovóra tért az egész napi fárasztó munka után. Rekkenő nyár, aratás volt éppen Mocsoládon. A cséplésnél dolgozók az áldomás után jókedvvel, dalolva jöttek lefelé a Rákóczi utcán, nem csökkentették a hangerőt a plébánia előtt se. Koch Gyula plébános úr – ki tudja, miért éppen ezzel a felkiáltással: – „Kommunisták! Kommunisták!” - akarta őket csendre utasítani. Azok se maradtak adósok: bezörgettek hozzá az ablakon, még meg is

fenygették! Ezzel azonban nem lett vége a perpatvarnak! A mi plébánosunk elintézte, hogy a fegyelmezetlen rendbontókat nyolc napra elzárás sújtsa...

Az adatgyűjtés módjáról...

„Csak azok az emberek tudnak nagyon sok régi történetet, akik fiatalon voltak fülhallgatói **az idősök** beszélgetéseinek, **meséinek**” – ez a mondat 2011. május 18-án, **Lécz Györgytől** való! Ő az én Tombi István dédnagypapám és az ő nagyapja történeteit hallgatta éveken keresztül pajtásaival: Tombi Károllyal, Feuerstein Jánossal, Kohl Józseffel - akik 77-78 évesek 2011-ben - vagy már meghaltak. A két idősebb: Pista bácsi és Jóska bácsi nagyon jó barátok voltak. Az volt a szórakozásuk, hogy minden vasárnap délután felváltva, egymásnál a gangra vezető lépcsőn üldögéltek, 2-3 óra alatt egy liter bort megiszogattak közösen, s eközben hangzottak el tőlük a fiatalok által megjegyzett történetek...

Első piaci siker...

Apa mesélte életében többször is, legutoljára 2010. augusztus 16-án, hétfőn délelőtt... **Mágocsra, piacra vitte eladni öreganyja, azaz Vica nagymamája szép csibéit.** Az akkor tíz éves Ernő Markvart Liszi nénivel együtt pakolta ki az eladnivalót, a mágocsi Hősi szobor melletti nagy téren, beton asztalokra. Abban az időben még – 1933 - 1934-ben történt mindez – éltek zsidók Mágocson. Megérkeztek a piacra vevőként a zsidó asszonyok. Egyrészt fitymálták az árut, másrészt pedig akartak is venni. Még a 10 év körüli gyerek is tudta, hogy az árat akarták lenyomni

ezzel! Apának nagyon szép csibéi voltak. Odament hozzá egy asszony és kérdezte, mennyit kér értük. Még otthon a két szomszédasszony: Liszi néni és Vica mama megbeszélték, mennyit szeretnének kapni aznap. Apa mondta is azonnal, hogy mennyit kér. A vevő már ki is akarta fizetni, de Liszi néni többet kért, mondván: a gyerektől nem lehet ilyen olcsón megkapni a csibét, kevesebbet kért, mint amit otthon megmondtak neki! Persze, a magasabb árat is megfizette az asszonyság! Apa pedig büszkén újságolta mamájának, hogy: „Kevesebbet kértem, és mégis többet kaptam értük!”

Liszi néniéknél igen gyakran megfordult Apa annak idején, gyerekkorában! Sokszor kapott ott uzsonnát, ebédet, de játszópajtást, beszélgetőtársat is a szomszédban talált... Apa a kis féltve őrzött zsebtükrével összegyűjtötte a napsugarakat és bevilágított lentről, az utcáról Markvarték padlásablakán. Erre, a kettőjük közös jelére Groll János bácsi – aki gyakran töltötte a padláson az idejét, mert pl. a selyemhernyóit nézegette - kinyitotta az ablakot, leszólt, majd a közös program megbeszélése után együtt múltatták az időt...

Régen fakereplő is volt a toronyban...

Apa és Groll János 2009 májusában közösen felidéztek nekem a templomtoronyban elhelyezett, nagyméretű ***fakereplő*** jellemzőit az 1930-as évek közepéről. Dicső Nándor 2010. év júniusában megerősítette mindezt, ő is így emlékszik... Egy kialakított mélyedésben kurbli tartozott hozzá. A harangozó kézzel indította. Volt kereke és vékonyra gyalult, szilfából készült négy-hat lapja, amelyeket fogaskerek hajtott. Ha elkezdtek működtetni, akkor olyan nagy hangot adott, hogy a harangszót méltán tudta helyettesíteni húsvét nagyhetében: nagycsütörtökön, nagypénteken és nagyszombaton. Ekkor ugyanis „a harangok Rómába mentek!” A kereplőt csak ezekben a napokban

használták. A sekrestyében négy darab kis kereplő is volt, a jobb oldali sekrestye falba beépített szekrényében. Ezeket a ministránsok működtették. Több, mint 50 éve nincs szó róluk! Nincs a toronyban se a régi, nagy, de a négy kicsinek is nyoma veszett! Se a plébános úr, se a harangozó nem tud egyikről se...

A gyerekek kedvenc foglalkozása volt...

Ezt a történetet *Tóth Sándorné Kiss Bözsi néni*től hallottam 2008. július 14-én... Az 1934 – 1935-ös években nagyon sok libát tartottak a faluban. A sok gyerek feladata volt a *libalegeltetés* Heiszéknél, a réten. Az iskolások hajtották a Kis utcából, Nagy utcából a liba-csapatokat az ő házuk előtt, a rétre vezető úton. Ő is csatlakozott a többiekhez. A Kossuth utcában lakó Szabó Annus és Szabó Gizi, Németh Lajos és ő a réten lévő gödör belső felén leültek. A libák békésen legeltek kezdetben a réten, majd átmentek a búzatáblába. A gyerekek, mint akik jól végzik dolgukat, a libákra ügyet se vetettek, a gödörben komoly mesélésbe kezdtek. A legidősebb lány, Annus mesélte a legérdekesebbet Genovéváról! Ez attól az időponttól felejthetetlen történet! A meséknek Piszter István gyors járású, közeledő léptei vetettek véget! Ők erre felugrottak, terelték volna a libákat a búzából kifelé, de azok befelé mentek, s így összejárták a búzatáblát! A csösz megszidta a hanyag pásztorokat, és libástul őket is beterelte a bíró udvarára. Ragoncsa Ferenc viselte akkor ezt a tisztséget. Bezárult mögöttük a nagykapu, tele volt az udvar libával, gyerekekkel. A gyerekek sírtak, mert féltek a komoly büntetéstől. Emlékezetes a bíró mondata is: „Na, menjetek Isten hírével!” Ők örömmel hazaterelték a libákat, fogadkoztak, hogy ez többet nem fordul elő, de azért a libák még máskor is betévedtek a búzába... Bözsi néni Németh Lajossal még sok évtized múlva is emlegette a libaőrzés történetét...

Három rövid emlék...

Dicső Nándor mondta el az anekdota-szerű történetet, amelyik az ő gyerekkorából maradt meg emlékezetében... Az Őszi Fény Idősek Otthona társalgójában 2010. június 6-án mesélte... **Juhász Gábor volt úgy kb. 75 éve** – 2010. évhez viszonyítva - **a juhász a faluban**. Szép és nagy kampós botja volt. Az utcán ugránczó gyerekek és közte naponta ismétlődő diskurzus a következőképpen zajlott: - Gábor bácsi! Mikor csinál nekünk kampós botot? – Na, majd „hunap”! (holnap!) A párbeszéd tárgya azonban soha nem készült el...

A második rövid emlék **egy gyerekkori csínytevésük**, amelynek nyoma felnőtt korában is látszott Nándor bácsi homlokán... A történetet az érintettektől több éve ismerem... Groll János kisiskolás korokban, óra közti szünetben csúzlival úgy homlokon találta, hogy Dicső Nándor homloka komolyan vérzett. Mindkettőjük kapott a sajnálatos eset után két-két pofont Szegedi tanító úrtól – mivel mindketten csúzliztak akkor, a tiltás ellenére! Amikor felnőtt korokban, évtizedek múlva találkoztak – János bácsi először akkor jött látogatóba Németországból Alsómocsoládra – Nándor bácsi első mondatában emlékeztette az ominózus történetre, aminek a nyomát egész életében a homlokán viselte...

A Hősök ünnepén, 1936 májusában az akkori Dicső Nándor kisdíáként a következő verset szavalta édesapám pontos visszaemlékezése alapján:

„Egy Istenem, egy Hazám,
Egy szívem, egy lelkelem!
Lelkem az Istené,
Szívem a Hazáé!
Mindörökké Ámen!”

Erre az ünnepre azok a gyerekek kapták akkoriban a verseket, akiknek a rokonságából valaki meghalt. Dicső Nándornak akkor a nagypapája halt meg. A diákok számára a vers elmondása nagy megtiszteltetésnek számított pajtásaik körében! A verset Apa nagyon sokszor felidézte, 2010. év júniusában pedig az egykori kisdíák, Dicső Nándor is elmondta kérésemre...

Sok – sok évtized távlatából...

Még *két vers* kívánkozik ide! *Szüleim* mondták tollba nekem 2007 év telén az újévi köszöntőt, ez az ő gyerekkorukból való...

Újesztendőre

„Eldöcögött már az óévnek szekere,
Ez az óév gonddal-bajjal volt tele.
Pusztuljon hát nyikorogva, zörögve,
Búját-baját feledjük el örökre!

Azt kívánom az újévnek hajnalán,
Ez az újév legyen boldog és vidám!
Kerülje el a házunkat a bánat,
Csak jót adjon Isten a kis családnak!

Asztalunkon legyen mindig friss kenyér,
Jó anyáknak legyen mosoly két szemén!
A jó Isten, kit most is fennhangon imádunk,
Áldja meg két szent kezével családunk!”

A második egy hazafias vers, amit Anya és kortársai kisiskolás korukban tanultak és kórusban mondták órakezdések előtt. A vers szerzője szintén Pósa Lajos.

„Magyar vagyok, magyarnak születtem,
Magyar nótát dalolt a dajka felettem!
Magyarul tanított imádkozni anyám,
És szeretni téged gyönyörű szép hazám!

Berajzolta képed szívem közepébe,
Beírta nevedet a szívem mélyébe!
Áldja meg az Isten a keze vonását,
Áldja meg, áldja meg a magyarok hazáját!”

A bevásárlás régen...

Tóth Sándorné mesélte nekem 2009. szeptember 20-án... *A boltba tojással mentek a falusi asszonyok vásárolni az 1930-as években...* Ki tízet, ki húszat, mások ötven darabot vittek, aztán kiszámolták ennek az árát, és azt vásárolták le! Igazi árucserre volt ez akkor, amikor pénze alig volt a falusi családoknak. Negyed kg rizst, negyed kg lisztet meg élesztőt vettek, soha nem nagyobb mennyiséget. A gazdálkodó paraszt családok spórolósak is voltak, be kellett osztani, legfőképpen pedig önellátók voltak. Bözsi néni szülei voltak a boltosok és kocsmárosok a faluban. Ő is sok időt eltöltött a boltban, ezalatt megfigyelte, hogy a Pusztáról érkező családok egy kg cukrot vettek egyszerre! Nekik jobban volt pénzüik, másrészt meg egyszer vásároltak egy hónapban. Talán jobban is költek. Szalatnokról a Kiefer nevű szódás szállította a kocsmájukba, hetente akár kétszer is a szódát és a nevezetes krahedlit. A bikali Bauer volt a tojáskereskedő. Spediter

kocsival megérkezett a bolthoz, pénzzel kifizette az összegyűlt tojást és Kaposvárra vitte eladni.

Bauer Józsiról...

Tóth Sándorné a következő történet mesélője is. Józsinak hívták a ***tojáskereskedő*** fiát, aki Bonyhádra járt gimnáziumba. A mocsoládi lányok közül többen szüleik kíséretében megfordultak Egregyén, nemcsak búcsú alkalmából, hanem bálokon is. Egy alkalom nagyon emlékezetes Kiss Bözsi néni számára: Bauer Józsi és négy-öt barátja kézzől-kézre adta őt, jól megtáncoltatták! A többi mocsoládi lány se panaszkodhatott, „nem árultak petrezselymet”! Éjjel három óra körül, a multság után gyalog indultak haza a bálozók és szüleik! Ekkora áldozatot kellett hozni akkoriban egy kis szórakozásért! Hol van már az az idő...

Helyben is danoltak, táncoltak az iskolás gyerekek, ugyanis vasárnap délután összejártak, kellemesen töltötték el az ünnep délutánját. A Pásztor-háznál – ma már nem áll ez a ház – a Kis utcától a Nagy hídhoz vezető lejárát közelében - minden vasárnap délután Csárdás Kovács János bácsi harmonikázott, az összes nyolc-tíz éves gyerek meg énekelt hozzá. Ez volt a falusi szórakozás egyik, megszokott formája. Ezt a történetet is azzal fejezte be a mesélő: „Hol van már az az idő? ...”

Muki bácsi, a tojáskereskedő...

Szüleimtől, *Groll Jánostól*, majd *Németh Lajosnétól* egy másik *tojáskereskedőről* is hallottam: ő a köblényi származású *Muki bácsi* ... Zsidó származású volt, teljes neve Wollner Márkus. Lovas kocsival érkezett a faluba, alakja hozzátartozott a mocsoládi életképhez abban az időben. Csak egy lova volt, az viszont szép szürke színű, fehér foltokkal. A kocsin lévő gyűjtőládát feltöltötte finom gyaluforgáccsal, és aközé tette a felvásárolt tojást. A láda kb. 2,5 méter hosszú, 40-50 cm magas és 60 cm szélességű volt. Ha megtelt tojással, akkor Muki bácsi deszkával leszögelte, és Budapestre küldte.

Németh Lajosnénak a következő emlékek jutottak eszébe a tojáskereskedő kapcsán 2012. január 28-i beszélgetésünk alkalmával. Így egymásba folytak a történetek! A tsz idején többször vitték őket a három falu: Mágocs, Bikal és Köblény határába is dolgozni. A Vargányától gyalogút is vezetett Bikal felé, itt a kocsióttól jobbra levő erdőrészen végeztek több alkalommal ritkítást a munkások. Eközben sok mindenről beszélgettek, többek között arról is, hogy az irtásos területtől odébb, a határban három-négy elhagyott sír van! Muki bácsi is oda van eltemetve! Ők azonban nem keresték fel ezt a területet, a sírokat, csak emlékszik a régi beszélgetésre... A bikali Dobrovódszkyne Kláritól tudtam meg erre vonatkozó pontos adatokat! Ő a gyerekek, vagyis a honismereti szakkör tagjaival 2003-ban járt a zsidótemető területén. Le is fényképezték és lesúrolták mind a hat, ott található sírkövet. A régebbiek díszesebbek, Muki bácsié viszont egyszerű. Héber és német felirat is olvasható a sírkövön, ebből a számunkra azonosítható:

Wollner Markusz

1862 – 1942

Sokáig kaszálónak használták a környező területet, mára teljesen bebokrosodott, akácos...

Titok maradt a bazsalikom hatása...

Czukor Józsefné Dicső Bözsi néniével sokszor beszélgettem régi történetekről 2005-től szinte haláláig... Egy alkalommal 2005. év júliusában eszébe jutott egy erős szagot árasztó növény, **a bazsalikom!** Császti Kati és Császti Juli néni öreglányok voltak. Juli néni 1935-ben halt meg. A Kossuth utcában, a későbbi Csordás Ferenc – féle házban, a ma látható házra merőleges, mára már lebontott, alacsony udvari házban laktak. Minden misére egy - egy kis bazsalikom levélkét vittek magukkal és azt szagolgatták. Hogy mi volt a céljuk vele, valójában soha nem tudták meg a fiatal lányok, de ők is kértek egy-egy levelet és vitték magukkal az imakönyvükben a misére. Valamiféle misztikus hatást véltek a mise alatti bazsalikom szagolgatásában, erre számítottak! Ezt azonban soha nem sikerült megtapasztalniuk – így zárta a röpke emléket Bözsi néni...

Batyus bál Hangyás Baliéknál...

Ha már a későbbi, Kossuth utcai Csordás Ferenc-féle ház jött szóba, akkor kerüljön ide **Németh Jánosné Gász Mária** története! Ez kb. 1940-1943-ban játszódott! Az eset helyszíne az akkori tulajdonos: „Hangyás Bali”- féle ház volt. A Császti nevű tulajdonosok után Baliéék laktak abban a házban, majd több év múlva Csordás Ferenc és családja...A „Hangyás” jelző a két világháború közti időszak szövetkezésének neve, mert a gyerektelen Bali házaspár férfi tagja, Bali István az 1920-as években a Hangya szövetkezet ügyvezetője volt. Akkoriban évente, farsang idején **batyus bált** rendeztek „**Hangyás**

Baliéknál”! A fiatal és középkorú házásoknak egy-két kocsi trágyát kellett vinni belépődíj gyanánt a házigazdák szőlőjébe! A bálozók még korlátlan fogyasztással bort is kaptak a hazuról hozott élelem mellé! Csak egy szobát ürítettek ki a vendéglátók, ott volt a bál! Maris néni azt is elmesélte, hogy Baliék jómódúak voltak, de pénzüket az I. világháború során hadikölcsönbe adták, az elértéktelenedett, megbukott, így ők elszegényedtek. A Figura-kútnál, a Baláta és a Külső-hegy találkozásánál hat-hét vágóból állt a szőlőjük. Ez olyan méretű volt, hogy a szükséges trágyát, annak a sorokba hordását és bekapálását csak a bálozók segítségével tudták megoldani. Baliék a borukkal fizettek, így annak idején mindenki jól járt... A mai bálokkal összehasonlította, és csak sajnálta az akkori résztvevőket Maris néni! Az viszont mindent pótolt és mostanra megszépített, hogy ők akkor fiatalok voltak...

Mocsolád híres volt a szövéséről...

2006-ban férjemmel meglátogattuk nagyhajmási lakásán **Kirch Erzsébetet, Liszka néni**t, aki főszakács volt a gépállomáson. Maszekoknál is dolgozott három helyen. 1986-ban ment nyugdíjba. Híres **lakodalmi szakács** is volt, - akárcsak a dombóvári Kardos Tera néni, - ezért kerestem meg az ételek, menük összeállítását tudakolva. Tőle tudom, hogy az 1970-es években jött divatba a lakodalmi torta, addig csak kalácsot, kuglófot sütöttek kemencében. Liszka néni emlékszik arra, hogy 1971-ben süttött először piskótát! Azt is tényként közölte, hogy a rétesek és a töltött káposzta is Mocsoládon volt nagy divat!

Ő mesélte, hogy Mocsolád híres volt **szövéséről** is! Érdekes, hogy a szomszédos falvakban, így Bikalon és Mágocson nem szöttek olyan gyakran az asszonyok! Az akkori tanítókat dicséri, hogy gondoltak a fiatal lányok gyakorlati és egyéb hasznos képzésére is. A faluban több

alkalommal oktatók segítségével volt mód az önellátásnak ezt a formáját is elsajátítaniuk!

Édesanyám és Róth Józsefné Piszter Mariska néni többször elmesélték, hogy mindketten nagyon szívesen jártak a *szövőtanfolyamra* az 1930-as évek végén. A vidékről érkező oktatók szövőszéket is hoztak. Egy éppen Mariska néni padlásán porosodik már sok - sok éve, de dicséretes, hogy szigorúan őrzik! Csodálatos esték, délutánok voltak azok a régi, tanulással, majd szép szövötteket eredményező, nótázó, viccelődő alkalmak... Emlékszem, nekünk is volt egy nagyméretű szövőszékünk, elfoglalta a szoba felét. Anya nagyon sok, a háztartásban felhasznált dolgot szőtt rajta. Az 1940-es években volt igazán általános a szövés: zsákokat, lepedőket, abroszokat, szakajtoruhákat, törölközőket készítettek durvább és finomabb anyagból! Szerencsére még a mai napig lehet találni a családok szekrényei mélyén belőlük mementónak! Sajnos, a mi szövőszékünkre nem fordítottunk elég figyelmet, de legfőképpen a nagy mérete lett a veszte! Kikerült a szobából, máshol nem lehetett felállítani, így a szű és az idő tönkretette! Múzeumi darab lehetne, de ez csak később jutott eszembe...

Arról se szabad megfeledkezni, hogy *Retter József bognár az 1930-as évektől kisméretű szövőszékeket is készített a gazdálkodó családok megrendelésére!* Ezeket az asztalon helyezték el téli délutánokon, amikor zsákmadzagokat, ruhaszárító kötelet vagy gyepelőnek valót szöttek vele, egyébként a padláson tartották. Nagyon egyszerű, a méretes szövőszékhez nem hasonlítható kis szerkezetek voltak ezek, de kenderfonalból a célnak megfelelő, egy-két cm széles, erős fonatot tudtak vele készíteni. Talán még ma is fellelhető néhány a padlásokon...

A Mária-oltár különleges tabernákuluma...

2006-ban több alkalommal az Alsómocsoládi emlékek című könyvemhez fényképeztünk a templomban. Nagyon kíváncsiak voltunk az oltár tabernákulumának tartalmára, de akkor már azt üresen találtuk. Ki tudja, ki, mikor vitte el az értékét! Szüleim elmondása alapján titokzatosnak tűnt az egész! Kívül egy gombot kellett megnyomni, mire kinyílt az ajtó. A belső szerkezet körbe forgatható volt. Egyik fele kék, a másik sárgás színűre volt festve, ez még most is látszik. Szüleim emlékei szerint gyönyörű gótikus szentségtartó volt benne. Az elforgatható hátsó részben tartották ezt, s csak mise vagy litánia előtt fordították vissza az elöl levő félbe. A szentségtartó kisméretű volt, közepén viszont ahhoz képest nagy gótikus tornyot alakított ki rajta az alkotóművész. A nagy tornyot jobb és baloldalon kis tornyok kísérték. Középen ovális üveg volt látható, mögötte helyezkedett el az ostya. Sajnos, a szentségtartó már nincs ott a helyén, sőt a templomban se! Állítólag püspöki intézkedésre került el onnan... Litániák alatt ezt a szentségtartót vette elő a pap, nem a szentély tabernákulumában levőt...

A Petz – csárda különleges étele, itala...

Hárman is meséltek egybehangzó történetet a Petz István csárdájában kapható *büdös túró*ról: *2008-ban édesanyám, Czukor Józsefné és Groll János, 20012-ben pedig Tombi Lali*. A kocsmá fő betérő vendégei a fuvarosok voltak, akik a kisvaszari és az almási erdőből a talpfa anyagát képező bükkfát szállították a mocsoládi állomásra. A csárdában három finomságot lehetett rendelni. mindegyik igazi kuriózum volt: *krahedlit*, aztán saját készítésű málnaszörpöt és büdös túró. Tombi Lali *taknyos túró*nak ismeri ez utóbbit, a családban így emlegették! Csordás Zsigmond, Lali papája és kortársai sokszor kimentek a híres túró és egy kis mulatozás végett Almásra! Lali sokat

hallott erről gyerekkorában! Az emléket felidézők szerint a túró csak az első pillanatban tűnt bűdösnek, egyébként finom volt. Kiindulási alapanyaga száraz tehéntúró, ezt fűszerezte, paprikázta a szakácsnő. Ezután gombóccá formázta, agyag edényben lekötve érlelte. Kocsonyás állagú lett, rózsaszínű, rugalmas labdává vált ez a speciálisan elkészített étel. Ha éppen elfogyott, akkor házi sonkát lehetett rendelni az ital elé. Néha cigány is hegedült a vendégek ebédjéhez, mint pl. a mocsoládiak által nagyon elismert zenész, Kiss Gyurka! Az iskolások Madarak és fák –napi kirándulásukkor csak krahedlit ittak, a bűdös túrókat nem kóstolták meg!

Itt említtem meg, hogy a bűdös túró felelevenítésekor a még korábbi idők egyik kedvenc étke, a *szamártúró* is eszükbe jutott a mesélőknek! A századforduló éveiben volt gyakori ez az étel karácsony vigíliáján. A mai gasztronómia szerint egy kitűnő babsaláta lehetett: sóban – vízben főtt száraz bab, tejfölös túró és karikákra vágott vöröshagyma volt az összetevője...

A mocsoládi kútásóról mesélték...

Évekkel ezelőtt *Apától hallottam*, hogy a Bogár Tombi nevezetű kútásó felrobbantotta magát! 2005. április 20-án Groll János részletesen elmondta az ő verzióját... A *kútásó* a Kis utcában, Káplárék fölött, jobb oldalon lakott. 1937-ben, a háza mögött dinamittal felrobbantotta magát. Akkorra szinte már mindenkinek volt kútja, nem kellett új kút, így anyagi helyzete elbizonytalanodott. A szelleme is felmondta a szolgálatot. János bácsi gyerekként Koch Antal nevű rokonával éppen Kiss Mihály téglagyárából vittek hazafelé egy kocsit frissen égetett téglát. Még meleg volt a téglák, ő azon ült hazáig. A falu alatt egy nagy durranást hallottak, nem tudták elképzelni, mi lehet ez. A csarnoknál már hallották, hogy mi történt. Nagyon kíváncsi gyerek lévén János

bácsi felsietett a házhoz, és látta, hogy szegény kútásónak szétszakította a mellét a robbanás! A kútásó korábban járt Amerikában is, de onnan rövid idő elteltével visszajött. Több adoma is kapcsolatos a személyével. Viccfigura volt a faluban, nagyokat tudott mondani, hihetetlen dolgokat mesélni. Egyszer arról beszélt a köré gyűlt mocsoládiaknak, hogy Amerikában a méhek akkorák, mint egy klumpa...

Hat kis rövid emlék...

Papp Istvánné született Czukor Mária, volt mocsoládi lakos mondta el emlékeit az 1930-1940-es évekről 2010. június 15.-én délután Dombóváron, II. utcai házukban. Ő is szívesen gondolt vissza a régi történetekre, és mesélt...

A falusi emberek ***tejpénzt*** egyszer kaptak havonta. Minden hónap végén Kiss Mihály kocsmájában szép sorban felvették a csarnokostól. Maris néni édesapja, Czukor Mihály kovácsként dolgozott a falusiaknak: megjavította az ekevasakat és elvégzett minden kovácsmunkát. Felírta, ki mennyi pénzzel tartozik neki, majd hónap végén, a tejpénz fizetése napján ő is beült a kocsmába, hogy járandóságát megkapja a tejpénzekből. Sokszor csak nagyon kevés pénzzel ment haza...

Évente megjelentek a faluban az ***óbányai és újbányai gyékényesek***, vállukon hozott gyékény kévékkel. Ők hoztak faklumpákat és bőrös szandárt fiatalppal. Ez olyan volt, mint a klumpa, csak nyitottabb felületű. Bőr szíjjal bevont lábfejű klumpa is volt náluk. A gyékényt ott helyben használták fel, ezzel kötötték be a székeket. Igen szépek, mestéri alkotások, és ami legalább ilyen fontos, évtizedekig is tartósak voltak az így elkészített ülő alkalmatosságok, lábbelik...

Horváth Béla tanító úrról eszébe jutott egy kis epizód, ami a hétköznapokban többször is megisméltődött akkortájt... A Tanító úr jól

játszott hegedűn. A diákok énekkarra jártak hozzá, ő hegedűn kísérte a dalokat. Kétszólamú énekeket is betanított, szerepeltek is rendezvényeken. Ha nem úgy énekeltek a diákok, ahogyan neki tetszett, akkor megharagudott rájuk, és mérgében hazaküldte az egész énekkart...

Sterner Pálné Nagy Kati tanító néni édesapja, *Nagy László néhány évig mészárszéket üzemeltetett.* Hajnalban vágott disznót, birkát. A vevők is korán, még szürkületben mentek hozzá. A falusiak csak kevés húst vettek, azt is beosztották több napra. Tavasztól őszig jó lett volna a friss hús, csak több pénz is kellett volna az embereknek...

A *templomban* a következőképpen foglalták el mindenkori helyüket *a korosztályok...* Az idősebb férfiak és az iskolás fiúk a kóruson, a lányok a két padosor közötti üres helyen álltak. A fiatal lányok legelől egy-két sorban, utánuk az idősebbek, végül pedig a legidősebbek. A padokban a felnőttek a szokott helyükön ültek, vittek ülőpárnát is a helyükre. Otthagyták az imakönyvüket is maguk előtt a padon. A leventék a lányok után, ugyancsak a két padosor között álltak...

Az iskolás gyerekek az 1930-as években a Panni-hegyen szánkóztak. (Azt már én teszem hozzá, hogy az 1950-es évek végén is!) Voltak generációk, pl. Tóth Csaba és osztálytársai, akik a Kálvárián is szánkóztak! Egy emlékezetes esti epizód abból az időből... Jauch Antal - akkori gyerekként – két pár megtalpalt gyapjú kapcában indult szánkózni. Mire este hazaért, megfagyott a lába! Édesanyja, Liszka néni szidta is, sajnálta is! Maris néni a mai napig se látott olyan emeletesre fagyott hó- és jégtalpon egyensúlyozó gyereket, égő pirosra merevedett lábbal, mint Tóni bácsit akkor...

Fiatal lányoknak és asszonyoknak szervezték...

Több alkalommal volt beszélgetés tárgya köztünk az Idősek Otthona társalgójában 2008 és 2010 között az 1935-ben Alsómocsoládon megtartott *háztartási vándortanfolyam*. Ugyan édesanyám ebben még nem vett részt, de Czukor Bözsi néni sokszor megemlékezett róla. 15-16 fiatalasszony és lány iratkozott be, majd elméleti és gyakorlati oktatásban részesültek. Volt szó a konyhai teendőkről, időbeosztásról, a sütés és főzés fortélyairól, étlap- összeállításról, a kerti vetemények felhasználásáról, a kiadás – bevétel tervezéséről és a háziállatok hasznosításáról. Gyakorlatban is sütöttek és főztek, amit maguk el is fogyasztottak, miután megbeszélték a siker vagy kudarc okait! Így az egy hónap letele után sok tapasztalattal, új háztartási szemlélettel gazdagodva állhattak neki saját gazdasági, konyhai teendőiknek! A tanfolyam végén megvásárolhatták Laczkó Lujza és Irén nevű gazdasági tanárnőiktől az „*Ötven ebéd*” című szakácskönyvet! Ez valószínű, még ma is fellelhető néhány mocsoládi családnál! Nekem van erről egy fénymásolt példányom, és a Groll Mihályné nevére kiállított bizonyítvány másolatát is megkaptam *Groll János* bácsitól! A két tanárnő náluk lakott az egy hónap alatt. Neki, hét éves kisgyerekként főleg a finom sütemények hagytak mély nyomot az emlékezetében a tanfolyamról! Egy-két habos sütemény láttán még az akkori finom ízeket is érzi...

A kb. 80 évvel ezelőtt leírt elkészítési módok nagyon hasonlítanak a mai receptek leírására. A háziasszony „Mit is főztek ma?” - önmagának feltett kérdésére adtak egyértelmű választ, segítséget a teljes ebéd-összeállítások régen is és még ma is! Az *Ötven ebéd* című szakácskönyv azért is figyelemre méltó, mert a múlt egy darabja! Az a tény pedig, hogy tulajdonosa többszöri ország váltás, költözés után is őrzi, tiszteletre méltó! Három menüt idézek az ötven közül. A „2 – ik ebéd: karaláb leves, rizottó céklával, tepertős pogácsa.” A „16 - ik ebéd: májgaluska leves, székelygulyás, császármorzsa.” A „38 –ik ebéd: tejszeles tésztalesves, vegyes tavaszi főzelék rántott borjúval, barackos lepény.”

A tanfolyam sikeres elvégzését igazoló Bizonyítvány is kurióznak számít, dátumot is tartalmazó része szerint

„...a m. kir. Földművelésügyi Minisztérium által az 1935. év augusztus hó 19. napjától 1935. év szeptember hó 29. napjáig rendezett m. kir. háztartási (gazdasági) vándortanfolyamot sikerrel elvégezte...”

Kár volt megvenni a modern gépet...

Groll János mocsoládi emléke, amely 2005. év áprilisában volt beszélgetésünk egyik témája... Szomszédjuk, **Kissék szériájében elég nagyméretű gödör volt**, mert az agyagot onnan termelték ki a házuk építéséhez. Ebben a mélyedésben állt egy nagy, rozsdás kaszálógép hosszú éveken keresztül. János bácsi úgy emlékszik, az onnan nem mozdult el, soha nem használták. Kiss Károly, aki egy amerikai cégnél rendelte meg ezt a gépet, sajnos, nem tudta használni. Ennek oka a mocsoládi rétek minőségével magyarázható: minden rét nedves, vizenyős volt, nemcsak kettő, hanem négy ló kellett volna a kaszálógép húzásához, így az új, modern gép parlagon hevert...

Tele volt a padlás selyemhernyóval...

1938-ban az iskolások körében a tanítók propagálták a **selyemhernyó-tenyésztést**, így a 10-12 éves diákok közül többen el is kezdtek foglalkozni vele. Mivel a nagyon sok történetet elmesélő **Groll János** éppen ennek a korosztálynak a tagja, már akkor is bátor és vállalkozó szellemű lévén – valamint nagyapja biztatására – önállóan vállalta az ismeretlen feladatot! 5 éven keresztül kitartóan foglalkozott

is ezzel! A gubókért kapott pénzzel saját maga gazdálkodhatott! 2005. április 20-án röviden elmesélte ezeknek az állatoknak a tartását is...

Dombóvárról kellett elhozni a petéket. A telepítéshez 35 fokos meleg helyiségre volt szükség, ami nyáron akadály nélkül, a padláson természetesen biztosított volt. Lyukas papíriveket kaptak, valóságos szitaszerűek voltak ezek. A petékből kikelő hernyók fekete színűek és szőrösök voltak, átbújtak a lyukakon, mert az ívek tetejére kellett tenni az eperfa levelet. A hernyók tehát fent ettek. Az alsó papírt ekkor el lehetett dobni, ezzel a takarítás – trágyázás is megoldódott! Az első napokban még egy levelet se evett meg egy kis hernyó, két hetesen már sokat! Másfél hónap után ujjnyi vastagok voltak, fehér színük lett és csupasz a testük! Nagyon sokat ettek, valósággal faltak ezek a jószágok! Hangosan rágták a levelet! Naponta akár többször is kellett szedni a Bikal felé ültetett eperfákról levelet, mert az nem lehetett se nedves, se összenyomott, és be se melegedhetett, vagyis csak egy-két évszakra való lehetett szedni egyszerre. Öreganyja szívesen segített János bácsinak: az ágak lehúzásához egy kampós végű célszerszám szolgált, így a fák se sérültek. Négy-öt hét után a tenyésztők orgonaágakat gyűjtöttek, beállították az állatok közé. Ezekre másztak fel a hernyók és ott selyemszálból gubót szöttek maguk köré, azaz bebábozódtak, begubóztak! Pár nap múlva a gubókat le kellett forrázni, kiterítve megszáritani és nagy kosarakba téve, vászonnal levarrva a kosarakat Dombóvárra kellett a gyűjtőhelyre szállítani. Ott mérlegelés és fizetés történt. Egy szállítmány ára – igaz, nagy padlásméretnyi terület után – egy kisebb borjú eladási árának megfelelő összegre rúgott...

A Levente mozgalomról...

2009-ben az akkori idős mocsoládiaktól: *Czukor Bözsi nénitől, Németh Maris nénitől, szüleimtől és Groll János bácsitól* több

alkalommal hallottam, legutoljára pedig *Kovács Bözsi néni* beszélgetett velem a *Levente mozgalom* mocsoládi történetéről. Az a fiúgyerek, aki befejezte a hat osztályt és a három év ismétlődőbe járt, levente lett. Ez a képzés hetente egyszer, csütörtökön, az iskola épületében történt. Aznap a fiatalabb diákoknak szünet volt. Sorakoztak, vonultak, jelentettek és sokat sportoltak, ami tetszett a kortárs fiúknak. Először Juhász József volt az oktató, majd az 1930-as évek végén Csordás Ferenc, Tombi Lajos nagyapja a Rákóczi utcából. Besegített Horváth Béla iskolaigazgató is. A háború alatt Tasnádi Aladár nevű szalatnaki tanár végezte a leventék gyakorlati oktatását. Ezekben az években a Proletár – dülönél, a Badacsony fölött, a lapon volt a futballpálya és a levente - gyakorló. A mocsoládi és a szalatnaki leventék ott találkoztak és gyakoroltak. *Hazafisági és katonai kiképzést* kaptak az oktatóktól. A katonai kiképzés testnevelést, gimnasztikát jelentett. Volt puskás kiképzés is, de nem éles fegyverrel, hanem fapuskával. Ez a következőképpen nézett ki: bükkfából készült a puskatus, a csöve viszont öntvény volt. Így átlagos súlya 4.5 – 5 kg volt. Az emelést, megtartást, célzást gyakorolták vele. A legelőn karókat állítottak, azokra céltáblát erősítettek és a csendesen működő puskával löttek. A kiképzésnek volt egy olyan része is, amikor *testiük tüirőkéességét* kellett a fiataloknak megtapasztalniuk. 1-2 kg-os kő vagy téglá került a hátizsákba, majd így kellett menetelni, közben futni is kifáradásig! A leventéknek egységes sapkájuk, ingük és nadrágjuk, azaz egyenruhájuk volt. Az ingbe bal oldalt, a zseb helyett magyar címer volt beleszőve. Az ing, a sapka és a nadrág is terepszínű volt, a sapkán bádogból préselt címer. A sapkát az utcán a leventék a fejükön viselték, de a templomban levették, két oldalról összenyomták és zsebre vágták. A templom-téren, a Hősök szobra mellett zászlótartó rúd állt, nagyobb ünnepen a leventék arra felhúzták saját zászlójukat és tisztelegtek. A templomba is magukkal vitték lobogójukat. Lent, a padok között, a lányok mögött foglalták el helyüket, később pedig a kóruson. A kehely felmutatásakor a zászlót meghajtotta, tiszteleggett vele, aki tartotta.

Apa szép emlékekkel gondolt vissza, több alkalommal egyedül is mesélt a Levente mozgalomról, az 1930-1940-es évek ifjúsági szervezetéről. Ő kiegészítette, saját emlékeit elmondta ráadásként... Levente-korának legszebb emlékei a *közös kirándulások!* Ő ezeket tartotta meg emlékezetében, a katonás kiképzés nem érdekelte! A fiúk közösen elutaztak pl. Keszthelyre. A vidám fürdőzés, fényképezések, baráti beszélgetések, egymás megismerése egy életre szóló emléket jelentett számára. Az akkori iskolatárs leventék évtizedeken át ezeket az élményeket elevenítették fel, amikor egymással találkoztak...

Apa legszebb emlékeit idézte fel nekünk, amikor 2010-ben, családi kirándulás alkalmával elutaztunk Badacsonyra! Ő már korábban is sokat mesélt a mocsoládi fiatal fiúk 1940-es kirándulásáról: a hegy megmászásáról, a Rózsaköhhöz és a gerincen álló Kereszthez vezető gyalogösvény megtételéről, valamint a Kisfaludy-háznál tett pihenőjükről! A Szegedy Róza -ház ismételt megtekintése 2010-ben, 70 év eltelte után óriási örömet okozott neki! Még a vendégkönyvbe is beírt! Nagyon büszkén idézett a „Szülőföldem szép határa, meglátlak-e valahára...” kezdetű, Kisfaludy Sándor - versből! Vasutas lévén ő a Balaton-part összes településén sokszor járt, de fent a Badacsonyon csak 70 évvel ezelőtt! Előkerült az ott, akkor készült fénykép a csoportról, amely Kohl József, Bódog István, Gaál József, Gaál János, Tombi Lajos, Tombi János, Jauch Ferenc, Pandur József, Nagy Nándor, Nagy István és Bükkösdi Ernő vidám, nevetős, fiatal alakját ábrázolja a Rózsakönél...

Mocsoládi téli estén történt...

2009. szeptember 20-án Tóth Sándorné több történetet mesélt nekem. Az ő emlékeiből való a következő szolid történet... A fiatalok téli kedvenc foglalkozása az 1940-es években a *maszkába járás* volt.

Völegénynek, mennyasszonynak, öregasszonynak, cigányasszonynak öltöztek fel, arcukat teljesen eltakarták, hogy ne lehessen felismerni a viccelődőket. Az 1930-as évek végén Tokajiék még lent, a csarnokkal szemben lévő hosszú házban laktak, utána kerültek a badacsonyi szőlők alatti utcába. Hozzájuk mentek maszkázni Bözsi néni és a vele kortárs lányok: Cziráki Joli és Mancsi. Tokaji Pista – így mondta a mesélő – 15-16 éves volt ekkor, és szerelmes Joliba! Nagyon megörült a maszkázóknak, Jolit vélte felfedezni egyikükben, pedig az Bözsi néni volt! Megsimogatta a kezét néhányszor, kedves szavakat suttogott neki, viszont választ is várt! Az igazi Joli meg csak pukkadózott ezen a komoly összetévesztésen! Csak másnap voltak hajlandók a beöltözöttek elárulni Pistának, hogy ki hallgatta, de nem válaszolt a szép szavakra disznóöléskor előző este...

Kedves emlék a színjátszás is...

Nevetve említette **Tóth Sándorné** a következőket is... Sokat **színdaraboztak** az iskolás és ismétlős éveik alatt az 1930-1940-es években a diákok!

A legbátrabbak, - mint Bükkösdí József is - sokszor kaptak szerepet. A színdarab címét sajnos elfelejtette Bözsi néni, de annak a nótának az elejét, amit abban éppen Bükkösdí Józseffel ő énekelt, fel tudta idézni: „Hármat tojott a fekete kánya, engem szeret a kend barna lánya! Kikityembe’, kukutyomba’, gyere rózsám a karomba!”... Akkor még működött a Színjátszó Egylet, szokásban volt a Luca napi kottozás, de a betlehemezés nem! Kedvenc időtöltésként emlegeti minden általam megkérdezett, 80. évét betöltött mocsoládi, hogy a disznóölési maszkázás, a hurkatánc és nyársdugás a téli esték legkedvesebb elfoglaltságai voltak minden évben...

Rövid visszaemlékezés a gyerekkorra...

Többször is visszatért *Németh Jánosné Gász Mária* az igen nehéz, sanyarú és *szomorú gyerekkorára!* Édesapja szülei Hanton laktak. Apja járt Amerikában is, dolgozni, pénzt keresni ment ki. Miután hazajött, fejtífuszban megbetegedett és 42 évesen meghalt. Maris néni édesanyja 36 éves volt, amikor meghalt, ugyancsak tífuszban. Bátyja, anyjuk halála és apjuk amerikai tartózkodása alatt Máriagyűdön apró tárgyak eladásával próbált kevéske pénzhez jutni, de 17 évesen ő is meghalt. A családból csak nagymamája és apai nagybátyja maradt, ezért ő 16 évesen férjhez jött Mocsoládra... Ereklüként örzi édesapja Amerikából hozott ajándékait: szép babáját, díszes kialakítású petróleum lámpáját és a sok kis nippet, szárnyas angyalkát, őzikét, karácsonyfát. „Amerikás” babája előtt csak nagyon egyszerű babája volt, az már régen nincs meg! Rongybaba volt, amit korpával tömtek ki. Szomorúan mondta, hogy csak ezek voltak szépek az ő gyerekkorából...

A sokoldalú mesterről...

A mocsoládi *borbélyokról* még nem esett szó, pedig hozzátartoztak a falusi életvitelhez, az 1920-1940-es évekhez... Azokban az évtizedekben falunkban három borbély dolgozott. A Nagy utcában Jucker Antal - ő 1939-ben és Róth Flórián, aki 1948-ban halt meg. Ők-ketten felkeresték ügyfeleiket a lakásaikon, a harmadik borbély, Bali István, Kossuth utcai lakos a házánál fogadta a borotválkozó szándékozókát. Ő 1955-ig élt. Jucker Antal tanult borbély volt, testvérének pedig Budapesten már akkoriban fodrász szalonja

működött! Tóni bácsi a gyerekeknek „nullás” géppel hajvágást is vállalt, sőt még fogat is húzott! Az ő működéséről Apától és Groll Jánostól egyenkénti és közös mesélésben is hallottam, ezért most ő jön szóba... Rendszeresen megjelent a házaknál táskájával, hogy megborotválja a férfiakat. Abban jellegzetes, fontos kellékek sorakoztak. Először a sárgaréz dobozt vette elő a mester, aminek egy mozdulattal billenthető volt a teteje. Abban helyezte el a páciensről leborotvált szőrt és habot, majd ebből kiöntötte és újra üres edénnyel érkezett a következő házhoz. Volt a táskájában egy porcelán tégely is. Ezt egy ugyancsak porcelán anyagú szűrő két részre osztotta: a felső részben volt a friss szappan, az alsóba pedig a háziak által meglangyosított tiszta víz került. A kimosott pamacsot először a tiszta vízbe mártotta, majd a szappanon húzta végig, így minden új borotválandó új szappant, tiszta ecsetet kapott. Ügyelni kellett az akkori idők higiénijára! Ezeket a műveleteket követte a fenőszíj és a borotvakés elővétele. A kés hosszú pengéjű volt és ugyanolyan hosszú, világos színű nyéllel rendelkezett. A kés a nyélbe visszahajtván, összezárva került elő a táskából, s ez is puha fehér ruhába volt csavarva. A fenőszíj összegömbölygetve, ugyancsak fehér színű anyagba csavarva képezte a táská következő, fontos kellékét. A fenőszíj kb. 80 cm hosszú és 6-7 cm széles volt, egyik végén kampó, a másikon karika. Tóni bácsi ajtókilincsbe vagy széktámla kiugró részébe akasztotta a kampót, a karikába pedig bal keze mutató ujját és minden alkalommal kifente a kést.

A borbélynak nagy vicc- és anekdotagyűjteménye is volt abban az időben, hiszen sok háznál sok különféle embert, váratlan helyzeteket, családi viszonyokat látott, hallott, illetve csöppent bele azokba! Jucker Tóni bácsi ehhez még kitűnő észjárással, jó emlékezőtehetséggel is rendelkezett, állítólag élvezet volt meséit hallgatni! Ezek ürügyén szívesen beszélgetnék én is vele...

Ha már Jucker Antalról volt szó, akkor róla azt is érdemes felidézni, hogy ő volt az 1930-as években a falu *postaiügynöke* is, sőt *vegyeskereskedést* is működtetett. Az ő Rákóczi utcai házába hozta be a

vasútállomásról naponta, gyalog, hátizsákjában a postát Feuerstein Kati néni. Ott szortírozták, majd ugyancsak Kati néni kézbesítette is a faluban az újságokat, leveleket. Híres volt pontosságáról, korrektségéről! Voltak évek, amikor Mágocsra is ő vitte a napi postát! Tóni bácsinál kellett a levelet feladni, bélyeget venni. Németh Lajosné mesélte, hogy ő még iskolába se járt, amikor édesapja, aki a passzuskezelő volt azokban az években, bukszába beletette a pénzt és ő megvásárolta az okmánybélyeget Tóni bácsinál. Láttam Kati nénit is a munkájában, és soha nem felejt el ügyes, kedves alakját...

Alsómocsolád újabb nevezetessége lehetne...

Apától tudom, hogy ismétlős évük alatt az osztályukat egy alkalommal párba állította Horváth Béla tanító úr és az iskolából átsétáltak a templomkertbe, majd felsorakoztak a két hársfa alatt. A tanító úr nagy átéléssel beszélt a diákoknak Erzsébet királynéről, elmondta nekik, hogy ezt a két fát az ő emlékére ültették, és *Erzsébet fák*nak nevezték! Apa emlékezett arra, hogy egy réztábla láncsal volt az egyik fa törzsén átkötve, rajta felirat, de ennek szövegére már nem emlékezett. Aztán az évek múlásával feledésbe merült mindez, s csak sok évtized múlva került elő beszélgetéseinkben...

Most én idézem fel a fák ültetésének okát rövid történelmi visszapillantással, és utalok a mai helyzetre is...

Régi szokás, hogy nagy jelentőségű esemény tiszteletére fát ültet magánember, közösség vagy akár ország is. Így történt ez 1896-ban, amikor Darányi Ignác földművelési miniszter I. számú körrendeleti kérésére az ezer éves évforduló tiszteletére 2 millió fát ültettek az országban! Két év múlva ugyancsak fák ültetésére kérte a miniszter a magyarságot Erzsébet királyné, közismert nevén Sziszi emlékére!

A magyarok által gyűlölt I. Ferenc József felesége, Sziszi szenvedélyesen képviselte a magyar ügyet, igaz szívvel volt magyarbarát! Romantikus egyéniségének tetszett a rebellis, lázadó, szabadságszerető, függetlenedni akaró magyar nemzet! Ő csodálatos megjelenésű, művelt királynék volt. Egyéni életében sok bánat érte, csak erdőkben, fás ligetekben talált lelki nyugalmat. 1898. szeptember 10-én, 12 óra 15 perckor egy Luigi Lucheni nevű olasz anarchista reszelővel szíven szúrta a Genfi tónál álnéven utazó, hajóútra készülő Erzsébet királynét! Darányi miniszter II. számú körrendeletében ezt írta: „... aki a természet szépségeinek oly csodálója volt, annak emlékéért fák millióinak kell hirdetni...” A miniszter egy év időt kért és adott arra, hogy a fákat minden falu és város elültesse, és jelentsék is, mert az évfordulóra a települések és fák jegyzékét nyilvánosságra hozzák! Összesen 2 787 413 db fa ültetéséről szóltak a hírek! A mocsoládi előljárók a templomkertben akkor elültetett két kislevelű hársat vagy nem, vagy csak késve jelentették, mert a kiadott Baranya vármegye Erzsébet-fa jegyzékében nem szerepelnek! Hogy Alsómocsolád se maradjon „jeltelenül”, ezért 2008-ban kezdeményeztem ezeket a fákat is helyi védettségre! Egy táblával a védettség okán, réztáblával és láncos rögzítéssel az emlék miatt meg kellene jelölni azokat! Egész alakos, kőből faragott szobor, vagy Erzsébet mellszobor méltó emlékeztető lehetne az árnyas, mára 16 méternél magasabb fák tövében! Talán egyszer majd sikerül pénz „előteremteni” ezek megvalósítására...

Angster-féle orgonánkról...

„Alulírott ezennel megrendelünk Önöknél az alsómocsoládi római katolikus templom számára egy kétmanuális, 8 fő és 7 mellékváltozattal bíró, légnyomatú csőrendszerű orgonát...” kezdődik a megrendelő levél, amelynek tartalma igazi kuriózumnak számít

nemcsak a hozzáértők, de a laikusok számára is! A levél teljes terjedelmében olvasható *Alsómocsoládi emlékek* című könyvemben, de a kicsinyítés miatti apró betűk és a sűrű sorok okán talán kevesek számára volt élvezetes, végigolvasható olvasmány ott! Az érdekesség kedvéért a 45 fa-, 126 horgany- és 324 ónsípot tartalmazó mű leírásából, a berendezésről kiragadott sorokat idézek! Talán felér ez az ismertetés egy nyúl farknyinál valamivel hosszabb történettel...

.... A manuál billentyűzet celluloiddal borítva, a félhangok ébenfából. ...Az orgona szekrénye... 240 cm szélességgel, 390 cm csúcsmagassággal és 180 cm mélységgel, tiszta és száraz fenyőfából, kétszeres olaj alapszínezés után tölgy színűre festve. A faragványok hársfából készülnek, valódi arannyal bevonva. Az orgona szekrénye nyitható ajtókkal lesz ellátva, hogy a belső szerkezet könnyen hozzáférhető legyen. A fűvő az orgonatest belsejében lesz elhelyezve, erős anyagból készül, sarkai kétszeresen bőrizve... A szelepek tisztán bőrből készülnek és zajtalanul működnek. A fújó egy szivattyúval lesz felszerelve és lábnyomásra berendezve. A szélládák... száraz fenyőfából, a kúpszelepek finomszálú gőzölt körtefából, a legfinomabb szelepbőrrel bőrizve. ...A fasípok tiszta és száraz fenyőfából, ... az összes fasípok nedvesség ellen impregnálva. A horgany sípok... ónlemez betétekkel, oxidálás ellen olajmázzal bevonva. A homlokzatsípok alumíniumozott horganyból készülnek, ónlemez betétekkel. Az ónsípok... megfelelő ötvözetű lemezekből készülnek, tökéletes forrasztással, fényesen csiszolva. A jellegzés művészies kivitelben készül. A hangolás a normális „A” után tiszta és gondos kivitelben.”

A levél címzettje *Angster József és fia*, a híres pécsi orgonakészítő, a megrendelő pedig *Szigethy László* plébánosunk, egyházi elnök. Az irat dátuma: *1941. július 9...*

A férfiak is részesültek szakképzésben...

Apa mesélte valamikor... A Horthy-korszaknak 1920 és 1944 között nagyon jó kezdeményezése volt, hogy a magyar gazdák szakértelmét fejlesztette, *Arany – és Ezüstkalászos Gazdatanfolyamokat* indított. Mocsoládon ez Szita István, akkori jegyző jóvoltából alakult meg. Németh János, Németh Lajos és Bükkösi Ernő 1942-ben négy hónapig, novembertől márciusig Szentlőrincen kezdték el a tanfolyamot. Ott kollégiumban laktak. Egy zsák lisztet kellett vinni ellátmányként. A tanítás reggel 8-tól délig tartott, majd ebéd után újabb két-három óra következett. A második évre már nem volt pénzüik, ezért itt a faluban fejezte be *Apa* a tanfolyamot. Csalja Árpád tanította itt őket, akkor jött ki az egyetemről. A jegyző hívta el a faluba. Esténként talajművelésről, vetésforgóról, gazdálkodásról, állattenyésztésről hallottak. A tanfolyam végén „Ezüstkalászos gazda” oklevelet kaptak és egy kitűzöt, ami egy búzakarászt ábrázolt. Igen sok hasznos tudásanyagot gyűjtöttek össze gazdálkodó éveikre. Apának jó poén is volt egyszer az 1950-es évek elején, amikor előmunkásként dolgozott a vasúton. Beszélte erről a pályamesterével, ő meg egy adódó alkalommal bemutatta a 14 pályamesteri szakasz pályamesterének az egyedüli olyan beosztottját, aki civilben Ezüstkalászos gazda! Azok jót nevettek és dicsérték Apát szorgalmáért, érdeklődéséért...

Csak terv maradt...

Apa emlékeiből való ez a rövid, de annál megrázóbb visszaemlékezés... Markvartéknál, a Nagy utcán a ház négy szobáját éppen akkor a mi rokonunk, Deli Feri bátyánk, mint felfogadott szobafestő csodálatosan kifestette. Minden szoba más-más színű lett, de legszebb közülük a kékre festett legbelső szoba volt. Markvart Ferenc az

akkor gyerek Ernőnek jelentőségteljesen elmesélte – a szomszédban lakott, - hogy majd egyszer, ha eljön az ideje, feleségével együtt *a kék szobában fogják őket felravatalozni*, ott áll majd a hidegágyuk. Ez sajnos, csak terv maradt, de mégis... Miután „kidobták” őket a saját maguk építette házból, abban a legszebb, kék szobában húzhatták meg még magukat valameddig, aztán végleg el kellett menniük onnan... Ravataluk Németországban állt, sírjuk és örök nyugalalmuk is ott van...

Fájdalmas visszaemlékezés

Beck Jánosné Pfaff Margit idézte fel nekem családja nagyon szomorú sorsát 2011. szeptember 5-én dombóvári lakásukon. A szinte elképzelhetetlen sorscsapások felidézése előtt ő úgy fogalmazott: az utolsó szóig igaz mindez! *Megrázó, embert próbáló a következő történet...*

Visszaemlékezése azzal kezdődött, amikor édesapját nagy tragédia érte... Felesége a földes szobák kijavítására, sározására hűsvét előtt a szomszédasszonyával sárgaföldért ment. Éppen akkor zuhant le a magas partról egy összefüggő, nagy tömb, és az asszony szörnyet halt alatta! Egy fiút és egy leányt hagyott félárván az apjukra a váratlan esemény. A velük élő, ápolásra szoruló, béna nagymama is siratta fiatal menyét! Az egy évig tartó gyászév után Pfaff Ferenc újra nősült, akkor vette el Margit néni édesanyját, Füller Margitot Závodról. A második feleség elfogadta a két gyereket és saját, sorban megszülető két lányával azonos szeretetben nevelte őket. 1944 év szeptemberében Tevelen már nem kezdődött meg a tanítás, mert szülőfalujában zavaros volt a helyzet. Hol németek, hol oroszok jöttek! Édesapja ekkor már nem volt otthon, elvitték katonának. Addig tisztos foglalkozása kötélgyártó volt. Az istállót és a műhelyt felépítette a család, de fa- és téglarakások maradtak

még az udvarban. Jó bújóhely volt mindez az egész utca gyerekeinek, ha jöttek a repülők! 1944-ben édesanyját Málenkij robotra vitték, a nagybeteg nagymamát pedig a lányához. Otthon csak ők négyen, gyerekek maradtak. Hivatalos személyek összeszedték őket, és a lengyeli kastélyba kerültek sok hasonló sorsú gyerekekkel együtt. Závodon lakó nagymamájuk hol egyik, hol másik gyereket magához vette. Eközben édesapja megjött a németországi katonaságból, ahol gyomorrákkal megoperálták. Betegen is készítette az istrángokat a falusiaknak, hogy valahogyan meg tudjanak élni. Két év eltelt édesanyja oroszországi szenvedéséből, s betegen, lefogyva ő is megérkezett. A két szülő hazavitte mind a négy gyereket, mivel apja zsidó barátja, Rosenberger Jakab befogadta őket házában egy üres szobájába. Ott feküdtek sorban, egymás mellett a szalmán. Korábbi, saját házukból kitették őket, és oda székelyeket telepítettek. Egy alkalommal elmentek mind a négyen saját házukba, hogy egy vánkost vagy valamit adjanak nekik. A bentlakók csak ordítottak velük! Kiabáltak és a két mérges kutyájukkal és vasvillával zavarták el őket! Édesapja mindkét felesége stafírungja ott maradt a házban, mégse szánták meg a szerencsétlen családot! A székely család tagjai mára már mind meghaltak...

Édesapjának sok megrendelése lett kötélre. Munkájáért régi ágyat, asztalt kért, és egy gazdánál Lengyelen malomban is dolgozott. Így lassan berendezte a szobát öreg holmikkal. Valahogyan mégiscsak éltek mindannyian egy darabig... Édesapja 1950-ben többszöri műtét után, 41 éves korában meghalt. Margit néni ekkor hetedik osztályos volt. Édesanyja még öt évig élt, eközben sok időt töltött kórházakban. Margit néni 1955-ben jött férjhez Mocsoládra, édesanyja még abban az évben meghalt...

Váratlanul felvillanó emlékek...

2009. szeptember 20-án mesélte **Tóth Sándorné**. Ismerősei a dombóvári Nyugdíjas Klubból Béla bácsi és felesége, Boriska. Alsómocsolád emlegetése kapcsán villant Béla bácsi eszébe egy nagyon kedves, gyerekkori emléke a mi falunkkal kapcsolatban... 17 éves volt, amikor nyári munkásként Alsómocsoládon a cséplőgépnél felíró volt. Kiss Károly bácsiéknál lakott, nekik volt albérletbe kiadó szobájuk. A szomszédban lakott egy nagyon szép, fekete szemű szőke leány, akibe beleszeretett az akkori Béla. Az aratási idő elmúlt, a szép leány sorsáról nem hallott többet. Már a nevére se emlékezett. Mi történt vele? - kérdezte Béla bácsi nemrég egy nyugdíjas dombóvári összejövetelükön Bözsi nénitől. A szép leány Dicső Bözsike volt, aki 18 éves kora körül meghalt... Nagyon mélyen érintette ez a szomorú hír a bácsit, jobb sorsra tartotta volna érdemesnek a gyönyörű leányt...

A dombóvári lakos Béla bácsinak nagybátyja volt a Mocsoládon szolgáló Polgár János plébános: ez az ő második emléke falunkról. Bözsi néninek viszont a papról jutott eszébe egy érdekesség: Koch Gyula plébános 1922-ben kezdte meg működését Mocsoládon, és éppen Bözsi nénit keresztelte meg legelőször. 1941-ben pedig, itteni működése utolsó momentumaként őt és férjét eskette! Ez se mindennapi két esemény akár a plébános, akár a mesélő részéről...

1944-ben, egy elhagyott pincében...

Szüleim és Groll János emlékeztek vissza... 1944-ben, két hétig fiatal asszonyok és lányok együtt éjszakáztak egy használaton kívüli pincében, félve az oroszoktól... A Badacsony-dűlőben, az akkor még álló Banó-féle ház előtt volt a család pincéje, amit akkor már nem használtak. A szellőző járatát szürkület után néhány falusi férfi

kiszélesítette, majd ezen a résen mentek be, illetve ereszkedtek le az asszonyok. A férfiak kukoricakévékkel vették körbe a nyílást, nem is lehetett sejteni, hogy nagyon fontos küldetést lát el a sok kéve éppen úgy, mint maga a pince! Két hét így telt el ott lent, senkit nem ért inzultus...

Egy fontos régi iratról...

Családi beszélgetés témája volt többször a passzus, amíg állataink voltak. Minden jószágtartó háznál annyi volt belőle, ahány marha illetve ló... Ma már az is kezd feledésbe menni, mi is volt a *passzus*, magyarul *marhalevél!* Minden három évesnél idősebb lóra is ezt állították ki. A falu gazdaságát tükrözte ez az okirat. Az egyes emberek tulajdonában levő állatok szaporulatáról régen Bikalon állították ki a marhalevelet, aztán Nagy János, majd később Bükkösdői József feladata volt ez. Birtokomban van egy, Nagy János, akkori marhalevél-kezelő saját kezű írásával kitöltött, 1941. december 26-ji keltezésű irat! Ez Markvart Ferenc Sári nevű, 1938. április 10-én született, sárga színű, kanca lova okiratának másolata, mely az állat különös ismertető jegyeit is tartalmazza: „Hóka, hátsó bal láb és két első láb kesely.”

Ha csikót, lovat, üszőt, bikát akart eladni vásárban vagy akár csak a faluban is egy gazda, azt csak a passzussal lehetett megtenni. A vevő kifizette az állatot, megkapta annak marhalevelét is. Az új gazda ezzel igazolta megszerzett tulajdonát. Egy szomorú történet kapcsolódik a marhalevélhez 1944-1945-ből... Bagaméri József igényelte Markvart Ferenc két lovát: Jucit és Sárit azokban a kilakoltatásos, borzasztó időkben! A két lovat megkapta az igénylő, a passzusukat azonban semmilyen többszöri könyörgésre se adták neki! Franci bácsi unokájánál a mai napig fellelhető Juci és Sári eredeti passzusa, a másolat pedig

nálam! János bácsi ezekhez 2011-ben is úgy ragaszkodik, mintha a lovaik is élnének...

A kis fifikus...

Előfordult, hogy a háború alatt nem lehetett gyufát kapni. Ezzel kapcsolatos a rövid kis epizód... 1943-ban, az akkor serdülőkorú **Groll János** egy barkácsoló dobozt kapott ajándékba. A játék neve „Kis fifikus” volt. Ebből ő nagyon sok, a későbbi életében hasznosítható ötletet jegyzett meg. A háború alatt hátizsákra való bombázó hüvelyt szedett össze Réderékhez közel. Ezek felhasználásával gyújtó szerkezetet állított össze öreganyja nagy örömére: mert amikor nem lehetett gyufát kapni, akkor ő a falusiaktól megrendelésre gyújtókat készített és adott el...

Petz István halastavánál pünkösdkor...

Édesanyám, Czukor Józsefné, Groll János és Lécz György is mesélt Petz István halastaváról és a szomorú pünkösdi eseményről! Nézzük sorjában! A Petz-csárdához istálló és fészter is tartozott. Az épületektől az állomás felé, úgy 15-20 méterre volt a halastó a rétben. Nem természetes tó volt ez, hanem kiemelték a földet, a víz túlfolyása a patakba jutott, de a patak táplálta is a tavat. Elég mély volt, de nem nagy területű, kb.10-15 méter hosszú és 4-5 méter széles. Vasárnaponként, délután a fiatalok csoportosan kimentek a Petz-csárdához a halastóban fürdeni. Így történt ez azon a vasárnapon is. Az 1940. vagy 1941. év pünkösdjén a fiúk versenyezni akartak egymással, ki ússza át

gyorsabban a tavat? Czukor József öccse, Miska is beugrott, de hirtelen rosszul lett, alámerült. Az akkori Toronyi József beugrott utána, kihúzta a partra. Sztankovanszkyék parádés kocsisa, Horváth Gyuri bácsi át is vitte gyorsan őt a hegyen Pécsre, de útközben meghalt a fiú. Pécssett el is temették. Toronyi József életmentő kitüntetését kapott. Leányától, Emökétől 2010-ben részletesebben szerettem volna érdeklődni mindezekről, sőt megnézni a kitüntetését, de ő a történetről és édesapja kitüntetéséről semmit nem tudott...

Hála a korábbi ismeretségnek...

Forrás: *Groll János* gyerekkora... *1946 tavaszán* három rendőr toppant be a szobájukba. Valaki *feljelentette* őket... A rendőrök megparancsolták, hogy menniük kell azonnal Sásdra! Öregapja intézkedett, azonnal be kell fogni a könnyű vásárkocsiba! Feltették az üléskosarat, amelyben hátul hárman, öregapja, édesanyja és ő elfértek, elől meg a kocsis. A rendőrök, mivel a kocsin nem volt már ülőhely, jobb híján gyalog mentek a kocsi után Sásdig, a kihallgatásra! A kihallgatók között volt Fábián fogalmazó – akit János bácsi öregapja Sztankovanszkyék vadászataira szokott meghívni – a földesúr megbízásából. Az ismeretség akkor is jól jött, így már nagy baj nem történt ott! Fábián úgy intézkedett, hogy a többiek hazamehetnek, az unoka marad ott! Így senki nem szólhat semmit! János bácsi akkor Sásdon kb. két és fél hónapot töltött el. A konyhán alkalmazták könnyű munkára. Kapott egy biciklit is, azzal járt bevásárolni. Jó sora volt. Az udvaron lévő helyiségben foglalkoztattak egy Suszter nevű és suszterként is dolgozó embert. Groll János segíthetett neki is, így ketten javították a rendőrbakancsokat. A kihallgatások egyébként a rendőrség pincéjében zajlottak, ahová akkor azokat a behozott embereket vitték, akiknek volt motorkerékpárjuk. Ott addig verték őket, míg el nem

árulták, hová rejtették el a motorokat, ezután természetesen azokat elvették, mert akkor arra volt szüksége a rendőröknek! A suszter műhelyébe a zajok behallatszottak...

Néhány téma most kimarad...

Az 1940-1950 közötti évtized sok keserűséget, bánatot, megpróbáltatást és ellenségeskedést hozott az ország, de Mocsolád akkori lakói életére is! A Volksbundról eddig csak olvastam és kívülállóktól hallottam, a vagyonek Kobzással és a kitelepítéssel kapcsolatban pedig nagyon kevés hiteles, objektív információm van. Az érintettek vagy nagyon idősök és számomra külföldön nem elérhetők, illetve már meghaltak. Ha lennének lejegyzett történeteim, akkor a Málenkij robothoz hasonló, kiemelt részben foglalkoznék mindkettővel, sőt a lakosságot ért egyéb megpróbáltatásokkal is! Sajnos, az objektív mocsoládi tények kikérdezését, megörökítését sok-sok évvel ezelőtt elszalasztottam...

Megbízható információmnak tartom e témákban is *Gábor Károly plébános úr* saját kézzel írt jegyzetét, melynek másolatából idézek, *1946-ból...*

„...Szeptember 24-én lakoltatták ki a vagyonosabb „bundosokat” házaikból és telepítették őket össze részben a volt uradalmi épületekben, részben szegényebb rokonaikkal. Jellemző rájuk, hogy kerestek és találtak munkát, amivel önmagukat és családjukat fenntartották. Bár egy szomorú eset is történt. Az egyik öreg német asszony nem tudott vagyona elvesztésébe beletörödni, megzavarodott és a kútba ugrott...”

Anya és Groll János bácsi régi elmondásából tudom, hogy ez az egyetlen öngyilkosság történt addig Mocsoládon! Név szerint: Szantner Tóni bácsi felesége, Rozi néni nem tudta elviselni a történeteket...

A Historia domus 1947. évi bejegyzéséből, ugyancsak Gábor Károly plébános úrtól...

„...Ez év májusában megjelent községünkben a kitelepítő bizottság és 184 személyt – a németeket – telepítettek ki. Értesülésem szerint holmijuk átvizsgálásánál nagyon emberségesen bántak velük, s amit összezsomagoltak, azt magukkal is vihették. Gondoskodtam arról, hogy egyházi vonatkozású okmányokat magukkal vigyék. Németországba való megérkezésük és elhelyezkedésük után a legtöbb családtól jött levél vagy levelezőlap, melyben értesítettek hogylétükről...”

Így alakult egy magyar katona sorsa...

Tóth Imréné Kovács Erzsébet mesélte a következő történetet bátyjáról, *Kovács Jenőről*... Ő 1920-ban született. Otthon, a gazdaságban szükség lett volna a fiúra, mégis elengedték Szentlőrincre tanulni. Ott a gazdasági iskolában három évet töltött. A sorsa rosszra fordulása 1941-ben kezdődött. Ekkor vonult be katonának. 1944-ben Pélmonostoron vagonírozták be őket és vitték a frontra. Pónert Mártonnal került egy helyre Lengyelországba, vizenyős, lápos területre. Kiküldetésre kezdetben önként jelentkezés alapján indultak közülük a katonák. Később, amikor nagyon veszélyessé vált az ilyen út, akkor önként erre már senki se vállalkozott. Feletteseik „letizedelték” őket, azaz sorba állítottak mindenkit, és aki a tízedik volt, annak kellett mennie! Kovács Jenő egy ilyen úton, a Lengyelországban levő Melnik nevű községben tűnt el! Pónert Márton visszatért saját és családja nagy szerencséjére! Jenőt a család sokáig kerestette, pl. a Vöröskereszttel, de nem akadtak semmilyen nyomára. Végül halottá nem, csak eltűntté nyilvánították! Egy család számára az ilyen esemény feldolgozhatatlan...

Történetek a II. világháború végéről...

Tóth Imréné mesélte a következő történetet is az 1944-1945-ös eseményekről... Abban az időben ő nagylány volt, 1928-ban született. Nagyon emlékezetes számára mind a mai napig, hogy több leánnyal, asszonnyal és férfikkal együtt lövészárkot ásni is ki voltak rendelve! Amikor több orosz megérkezett a faluba, félreverték a harangot, így akkor este mindenki tudta, hogy nagy baj van!

Kiss József, Kiss Károly édesapja egy kicsit tudott oroszul, így ő kalauzolta őket, és meg is védte tőlük a házakat is meg a lakókat is. Ha valamilyen munkára, dolgos kézre volt szükség, akkor is érkezett, hogy erős gazdákat hívjon. Őt is bevették a csapatba, mert azonnal nem találtak annyi férfit, amennyi kellett volna! Így történt ez, amikor Csikóstöttösre, Vázsnokra és Döbröközre kellett menni lövészárkot ásni. Gombos Gyula Csikóstöttösre, Bözsi néni nagyapja, Pandur Ferenc pedig Döbröközre lovas kocsival vitte az embereket. A hároból két helyről egy kevés munka után, ahogy alkalmuk adódott, Piszter Antal és Balogh Jancsi bácsi vezetésével megszöktek... Nagy hó volt, a kerteken át kellett venni az útirányt, hogy haza is érhessenek. Az oroszok egyébként nem bántottak senkit Bözsi néni emlékezete szerint. Igaz, a lányok és asszonyok napközben bujkáltak szénapadláson, vagy mint azt régies mocsoládi kifejezéssel Bözsi néni mondta: pilvás gunyhóba Nagy Kati tanító néni szülei házánál! Erről a témáról már Banó Pálék elhagyott pincéje kapcsán is hallottam történetet...

Abból az időből, amikor **az oroszok a faluban** voltak, még két esemény jutott **Tóth Imréné** eszébe... Édesanyja aznap reggel fonta Bözsi néni hosszú haját, és éppen tekerte volna fel kupakontyba, amikor csapat-papót hagyva azonnal disznóterelésre kellett igyekeznie, már sürgették! Az oroszok a Pustáról, Sztankovanszkyék állattelepéről egy falka disznót kiengedtek, ők meg, mocsoládi asszonyok, lányok az

oroszok kíséretében, parancsra, terelték az állatokat! Ha egy vagy több disznó elszéledt, akkor ők futhattak visszaterelni őket! Keservesen ki is értek az állatokkal az állomásra, ott vagonba hajtották azokat, majd a bárisnyákat – a kisasszonyokat, azaz a mocsoládi disznóhajtó lányokat-asszonyokat- hazaengedték az oroszok...

A másik egy rövid epizód, csak a következménye, azaz a család félelme tartott tovább... Egy alkalommal két orosz részegen érkezett Bözsi néniékhez, aztán hogyan, hogyan nem, csizmástul, ruhástul a szobában lévő ágyakra feküdtek és elaludtak. Másnap reggelre kijózanodtak és elmentek a házból! Senkit nem bántottak, csak tetűt hagytak maguk után, amitől nagy nehezen, hosszú idő után tudtak csak megszabadulni a háziak...

Füzes Miklós írt róla...

Több történetet olvastam az **orosz katonák** mocsoládi megjelenéséről, pl. 1944 végi és 1945-ös kis epizódokat. **Füzes Miklós:** Alsómocsolád Községtörténeti monográfia I. kötete 121. oldalán írta: „1944. év novemberének elején a helybeli lakosságnak tudomása volt a német csapatok visszavonulásáról, és arról, hogy a szovjet csapatok Mohácsnál elérték a Dunát. Az ágyúzás, különösen éjszaka hallatszott a faluban. Értesültek a Dunán történő áttörésről is...” Majd lejjebb: „... A felvonulási útvonaltól félreeső község megszállása észrevétlenül történt. A szovjetek 1944. november 30-án este 7 órakor csak a vasútállomáson jelentek meg.” – Ekkor verték félre a harangokat Alsómocsoládon, mint ahogyan Tóth Imréné mesélte...

A felnőttek tudják, hogy **hátszági munkára**, mint lövészárókasás, szénagyújtás, lovak és egyéb jószágok kiállítás vagy elvitele, nem utolsó sorban a Málénkij robot megszervezése már központosítva, nagyobb területeken, országos szervezésben és országos

intézkedések alapján történt. A faluban csak kevés ideig, kb. két hétig és kis létszámban jelentek meg orosz katonák. Mint ahogyan már volt róla szó, kettesével – hármásával beállítottak a házakhoz, majd enni, bort és alvási lehetőséget kértek. Másnap általában Szalatnak irányában távoztak. Olyan esetekről is hallottam már régen, hogy reggel az ablakon át oldottak kereket, mielőtt a háziak felkeltek! Különösebb esemény nem történt köztük és a falu lakosai között. Valószínű, hogy ők a hadszínterek, a front mögött portyázó, hazafelé tartó, a csapatukat elhagyó katonák lehettek, mert szinte ők félték a lakosságtól, nem fordítva! Az 1945. évi vagyoni és személyeket érintő összeírások messzebbre merészkedtek! Ezek egyértelműen a szovjet hadsereg élelmezését szolgálták...

Az OTBA üdülőről és Palásthy Lászlóról...

Szüleim mesélték 2006 nyarán... Erről én akkor hallottam először, pedig nálunk a régi események, történetek, falusi emberek hétköznapi gyakorisággal voltak beszédtema... Most *a Sztankovanszky-féle kastélyról* van szó, amelynek ha a falai mesélni tudnának, egy újabb könyvnyi érdekesség kerülne elénk... Csak érintőlegesen a Kastéllyal kapcsolatos talán legfontosabb történésekről... 1920-ban építette Sztankovanszky Pál. 1945-ben elvették tulajdonosától, majd üresen állt. 1948. július 15-től 1949. április 6-ig OTBA-üdülőként működött, lakott benne a jegyző, majd újra szép napjaiban 1952-től az általános iskolának adott helyet, valamint akkor Lázár József igazgatónak és családjának lakást. Volt lóistálló, tsz-magtár, a Bikali Állami Gazdaság tulajdona. 1966-tól kollégiumként működött, a Pécsváradi Mezőgazdasági Szakiskola állattenyésztést oktatott a diákoknak egy éves turnusokban. A SERNEVÁL-nál négy nap gyakorlaton vettek részt a tanulók, és két nap elméleti oktatásban részesültek. Ezután 1987-től a

Pécsi Húsipari Vállalat birtokolta. A MÖBIUSZ-nak is volt köze hozzá, végül tulajdonosváltások után magánkézbe került. Az esetlegesen nem teljes felsorolást megszakítom, mert az *OTBA üdülőjéről* szeretnék mesélni! Az OTBA az állami tisztviselők betegsegélyezési alapja volt akkoriban. Turnusokban érkeztek ide az ország minden részéről a gyógyulni vágyók. Dr. Palásthy László volt az intézmény gondnoka. A faluban sokan ismerték az egyébként budapesti lakost. Apa határozottan állította, színésznő vagy énekes is volt az itt nyaralók között! Nagyon kíváncsi lettem az akkori beutaltakra, így a pécsi Levéltárban 2007-ben kutattam utánuk. Néhány volt beutalt neve azóta ismert számomra: Némethy Ella operaénekesnő, Montág Lajos klarinétművész, Radó Ernő György író, műfordító, Földeák Márta az Operaház magánénekes, Szombathelyi Ilona, az Országos Tervhivatal aligazgatója. Az intézmény akkori gondnoka, Palásthy László jó viszonyba, barátságba került a Petőfi utcából később Mágocsra került Tombi Jánossal és testvérével, Karcsival. A mágocsi körzeti orvos, dr. Merényi Gábor volt az üdülő orvosa. Foglalkoztattak falubelieket is, így pl. Szabó Ferencet, Csordás Jánost és a Hollenbach-családot. Palásthy László később is tartotta Mocsoláddal a kapcsolatot. Az 1988. szeptemberi Baráti Kör éves összejövetelén lett Tiszteletbeli tag többedmagával: Szegedi Jánosné, Szegedi Béla, Lázár József, Vajda József és nem utolsó sorban Palásthy László...

Kedves emlék Mariskáról...

Groll János mesélte valamikor... Ők az utolsó transzporttal kerültek ki az országból... Tulajdonképpen nem is telepítették ki őket Mocsoládról, már azelőtt elhagyták a falut, és Rinyaújlakon, egy pusztán éltek. Édesapja korábban kiment az NDK-ba. Édesanyja úgy gondolta, a családnak mégis csak együtt kell lennie, ezért elment Sásdra

a Kitelepítő Bizottsághoz, az előbbire hivatkozva meg is kapták a papírokat. Először a dombóvári állomáson tették ki őket a vonatból. Neki be volt gipszelve a lába, látszott rajta, hogy fájdalmai vannak, nem tud járni. *A váltókezelő házban lakó fiatal lány, akit Mariskának hívtak*, megszánta, vitt oda Groll János számára inni és vajás kenyeret baracklekvárral! Ez 1948-ban történt, s amikor ő 1956-ban először jött haza, akkor a dombóvári Állomásfőnökségen megérdeklődte Mariskáék sorsát, nevét. Megtudta, hogy Budapestre kerültek és a név alapján meg is találta Mariskát! Szegény, majdnem elájult, amikor szembesült a történettel és Jánossal, aki délceg járású fiatalemberként megköszönte neki akkori kedvességét...

„Aki nem megy társadalmi munkába...”

Az 1945-1950 közötti éveket idézi *Németh Jánosné Gász Mária* felvillanó, egy mondatos emléke... Juckerék házában, a későbbi Tatai-féle házban, a Rákóczi utcában lakott a kitelepítés után Mocsoládra betelepült kisbíró. Ő abban az időben minden elmondott hír, értesítés után a következő mondatot, komoly figyelmeztetést nem restellte hozzátenni: „Aki nem megy társadalmi munkába, az internálva lesz...” Maris nénitől való a szép Mária – ének is... Maris néni vallásos, templomba járó asszony volt. Valamikor, réges-régen egy vonalas füzetbe, saját kézírással lejegyezte a neki legjobban tetsző templomi énekek szövegét. Akkoriban ezeket rendszeresen énekeltek, ismerték a falubeliek, hiszen a lakosság Maris nénihez hasonlóan vasárnapjait és minden ünnepét misével, litániával szentelte meg. A jegyzetfüzetet lemásolhattam, a 28. oldal *Mária – ének szövegét* közreadom akár emlékeztetőül, akár úgy is, hogy az újdonság erejével hat...

„Eljött a szép május hó, nyílik a virág,
E szép éneket zengje az egész világ!
Oh, május, szép virág, szagos ibolya,
Szép koszorút készítünk szent oltárodra!

Nincsen nálad szebb virág, oh, Szűz Mária,
Mert te vagy a virágok szép királynéja!
Égi Anyám, meg ne vesd a kérésemet,
Arra kérlek, ne hagyj el soha engemet!

Magadnak választottad e szép hónapot,
Halljuk kegyes ajkadról a szép szótatot!
„Jertek hozzám mindnyájan e szép májusban,
Vegyetek rész anyai áldásomban!”

Ez a legszebb hónapja az esztendőnek,
Melyben téged, égi Szűz köszöntenek!
Oh, májusi szép virág, szagos ibolya,
Legyél nekem jó anyám, ne hagyj el soha!”

Ez a történet legalább vidám...

Németh Jánosné Gász Mária több szomorú történetet mesélt. Ezek után a következőt örömmel, nevetve adta elő 2009-ben! Egykori **szilveszteri szórakozásukra** emlékezett... Az ő családjának volt kint a Külső-hegyen lévő szőlőjükben présháza. A kb. 35-40 éves, akkori korosztályból többen összebeszéltek, hogy a falutól kb. 4 km-re levő présházban fognak szilveszterezni! Píszter Rozália és férje Gaál Béla, Kotter Margit és férje Tóth István, Bükkösdi Anna és férje Lécz János, valamint ő és férje, Németh János este, már sötétben, a frissen esett,

járatlan hóban gyalog elindultak. Már a kiérkezés komoly teljesítménynek számított. Egész éjjel mulattak, táncoltak. Parth József volt az egyszemélyes zenekar, ő harmonikázott, mindenki énekelt hozzá. A vissza útra még élesebben emlékszik Maris néni, ezt évtizedeken át, komoly megpróbáltatásként emlegetve idézték fel egymás között a résztvevők. Szabó Ferenc is csatlakozott a párokhoz szólóban! Ő valamivel többet ivott a kelleténél, ezért felváltva kellett hazáig támogatni, hozni a közben meggyarapodott hóban! Nemcsak a saját, hanem Feri bácsi újévét is megszolgálták akkor...

„*Valóban így történt!*”...

Tóth Sándornétól hallottam a következőket 2009 novemberében... Németh Jánosné Gász Mária az 1950-es évek valamelyikében kilenc hónapig be volt zárva! A történet másik szereplője Darabos Lajos, akit Budapestről helyeztek a faluba. 1953-tól VB. elnök, majd tanácselnök volt, végül pedig kirendeltség vezetői tisztséget töltött be. A komoly következmény, a börtön komolytalanabb, *készakarva eltorzított előzménye* a történet tárgya... Egyik nap Darabos Lajos odament Némethékhez azzal a paranccsal, hogy fogják be a lovakat, és menjenek a megadott helyre! Maris néni éppen káposztát szelt nagykéssel, amikor a dörgedelmes felszólítás érkezett! Maris néni mondta a saját stílusában – eközben hadonászott a nagykéssel -, hogy ő most hogyan foghatná be a lovakat, amikor ezzel a fontos munkával van elfoglalva! Darabos Jajos feljelentette őt, mert ráfogta a nagykest...

A kilenc hónap alatt Maris néni a szigetvári börtön konyháján dolgozott, jó sora volt. Ő személyesen mesélte, hogy énekeltek, danoltak is a börtönben munka közben! Olyan kövéren szabadult, amilyen kigömbölyödött még életében sosem volt! Abban az évben, szabadulásához közeli időben volt a falu búcsúja. Délután már húzták a

muzsikások a talpalávalót. Sokan nézelődtek, hallgatták a zenét. Bözsi néni élesen emlékszik arra a felszabadult verbunkra, amit Maris néni járt akkor délután a kocsmá előtt... Ezt a történetet, a körülmények hiteles elmondásával Maris néni is megerősítette egy közös, későbbi beszélgetésünk alkalmával. Valóban így történt...

Harangról, harangszóról...

A mocsoládi templom tornyában három harang lakott... A nagy, a középső és a kis harang. A középső megrepedt, ez kb. 1941-ben történt. *Szüleim és Czukor Józsefné* 2009. augusztusi elmondása alapján a pontos évszámra nem emlékeztek. A harangot mesteremberek segítségével ledobták a toronyból. Német katonák vitték el a faluból. Egy teherautóra tették fel, de hogy mi lett a további sorsa, hivatalosan senki nem tudja. Valószínű, ágyút vagy lövedéket készítettek belőle...

A középső harangról 2006. év májusában Tóth Jánostól, a Baráti Kör vezetőségi tagjától is hallottam az előbbivel nem teljesen megegyező történetet... Miután a harangot ledobták a toronyból, azután lovas kocsival az Állomásra vitték. Már több harang sorakozott ott, a vasutas raktár előtt. Ez 1944 nyarán történt, Jani emlékei szerint. Onnan vagonban vitték tovább a harangokat, de ő se ismeri végső sorsukat...

Harangozni egy nap alatt háromszor kellett 60 - 80 évvel ezelőtt: hajnali 5, déli 12 és este 8 órakor. A kisharang csak halottért szólt egymagában. Amikor csöndítettek, azaz a kisharangot lehetett hallani a maga vékony, magas hangján, akkor már az első kondításra mindenki tudta, hogy valaki meghalt. Ha nő volt a halott, akkor kettőt, ha férfi, akkor hármat csöndítettek. A temetésig két óránként úgynevezett összeharangozással, azaz két haranggal együtt szoktak emlékezni a megboldogultra. A többi harangozás nagyharanggal történt. A déli

harangszóra abbahagyta mindenki a munkáját arra az időre, amíg szólt a harang és az Úrangyalát kezdte imádkozni. Megpihentek addig a kaszák az aratásnál, gereblyék a gyűjtésnél vagy a kapák a szőlőben... Este 8 órakor először a nagyharanggal harangoztak, utána a kisharanggal. Ez utóbbi ekkor is a halottakért szólt. A kisharang hangja alatt Miatyánkot, majd Üdvözlégy Máriát imádkoztak a falubeliek, végül pedig a Nyugodjanak békében következett. Az esti harangszó ma is ugyanúgy hangzik, mint 60 - 80 évvel ezelőtt, de nem biztos, hogy a falu lakói ennek hallatán éppen úgy kezdenek bele az imádságba, mint akkoriban...

Még egyszer visszatérek a Déli harangszóra, mivel témában a harangokról, harangozásról van szó... Elmesélem *a mocsoládi harangszó felvételét*, de előtte az a néhány adat, amit *Ágoston István* főszerkesztő mondott el nekem! A Rádióban először 1928-ban hangzott el a Déli harangszó közvetítése, mégpedig Budapestről, az Egyetemi templomból. $\frac{3}{4}$ 12 -kor hangzott fel a harangszó, majd az Úrangyalát imádkozták el, és hat nyelven déli hírek következtek. A Don-kanyar sajnálatos eseményei után pár hétig nem szólt a harangszó... 2000-ben Csíksomlyóról közvetítették a kegytemplom harangszavát!

A mocsoládi harangszó felvétele a következő módon zajlott! Fülep Ferenc technikus autója motorházának tetején helyezték el a mikrofont. Az autó Bükkösi József háza előtt állt, elég közel a templomhoz. Ágoston István és én a régi harangkötelek helyéről vártuk a tökéletes csendet, csak ezután következhetett az automata indítása. Meg kellett várni, míg Kozári Gyuszi anyósa, Mari néni a bolttól eljutott az Idősek Otthonáig. Ő ugyanis bottal járt, az kopogott az úton, megállni pedig Marinak kérésünkre sem volt ideje! Márpedig kutyaugatás, vonatfütyty vagy bot kopogása se zavarhatja a felvételt! 1 és $\frac{1}{2}$ perc alatt háromszor rögzítették a harangszót. A közvetítés a mondott szöveggel együtt 2 és $\frac{1}{2}$ perc, ebből 35 mp-ig szól mindig a harangszó! Ágoston István elmondta, hogy minden szerdán mennek „harangozni”! Megfigyelték, hogy ilyenkor mindig jó idő van, ha reggel esik, akkor megérkezésükre eláll...

Régi és még régebbi történetek...

Groll Jánostól 2007. május 20-án hallottam a második világháború végéről szóló történetet, de ennek az „eleje” igen ***régi és nagyon személyes jellegű!*** Azért kerül ide mégis, mert a benne szereplők már sok-sok éve – pl. Perczel Vilma 1877 -ben, 134 éve - meghaltak. A történet lényege... Az Almási - csárda ott kint a Zentai-féle malom közelében egy bizonyos titkos találkahely is volt. Perczel Vilma bárónő és Pill János, a bikali kastély fővadásza ott szoktak találkozni! Ilyen alkalomkor a csárda akkori tulajdonosa kitette a Zárva táblát! Pill János rokon volt, János bácsi dédöreganyja nőtlen testvére. A titokban találkozó párnak született egy lánya, akit Máriának neveztek, de apai részről nem lett elismerve! Így maradhatott titok a csak családi körben ismert tény. Az a bizonyos régi Pill János igen szép férfi volt, nem csoda, ha megakadt rajta a bárónő szeme is! Gavallér volt, szerette a társaságot, a mulatást. Egy érdekes történet róla! Egy ivócimborájával egyszer valamilyen összejövételre nem tudtak özet löni, ezért loptak egy birkát. Kitudódott ez, ők be is vallották, de a zsandárok az akkori legnagyobb szégyennek számító büntetéssel, hátrakötött kézzel végighajtották őket a falun. A férfit a családból kitiltották, a titkos kapcsolatnak is ez vetett véget. Az előzmények után az 1945-ben történtek... Gróbék, szintén rokon család, tartották a kapcsolatot a bizonyos Mária nevű leánnyal. 1945. évben Mocsoládról hat fogat volt egy hétre kirendelve a Dráva mellé, Dravapalkonyára munkára. Kocsin vitték az ekét és a taligát, ott szántottak Grób József és a fiatal Groll János. Juci és Sári nevű lovaikkal hazafelé jövet beszélgetés közben terelődött a szó a régi történetre. Elhatározták, felkeresik az akkor már Mariska néni korban lévő Mária leányt, aki egy bizonyos Lenkei vezetéknevű pécsi villamosvezető felesége lett. Ott nem találták meg

őket, de kiderült, hogy Lenkeiek Kishajmásra költöztek. János bácsi még később meg akar győződni arról, hogy valószínű, ott is vannak eltemetve... János bácsi felidézte még, hogy a II. világháború után a közeli falvakból a fiatalembereket Sásdra rendelték ki, hogy az oroszok számára a széna bálázásában segítsenek, sőt ők maguk végezzék el a munkát. Sásd határában, a Baranya csatorna mellett lévő rétre hordatták össze a szénát a gazdákkal, kocsival. Ezután hol kézzel, hol préselő gépekkel bálázni kellett az embereknek. Nem volt könnyű feladat! János bácsinak megvan a cirill betűkkel írt, erre vonatkozó intézkedés, az akkori orosz, sásdi parancsnokságnál lévő okirat másolata! Természetesen megkaptam tőle ezt is...

Volt, nincs...

Az érintett család a mai napig nem tudta feldolgozni a következő, szomorú eseményeket... Az okiratok dátumai alapján több évtizeddel ezelőtt történt... *Kiss Pál*, Kiss Mihály kocsmáros és vegyeskereskedő fia, jelenleg szigethalmi lakos, 2006. január 17-én, korábbi kérésemre – mert nagyon érdekel engem a tulajdonok elvételének ügye is - elküldte az eredeti családi irataikról készült fénymásolatokat. Számára a fontos iratok legfontosabbjai közül egyik a véghatározat a tégláégető kemence építéséről, melyet a sásdi főszolgabíró írt alá Sásdon, 1928. február hó 19-én. A második fontos okirat a végzés az adásvételi szerződésről, mely a Téglagyár számára szóló földvásárlásról szól. A telekkönyvi hatóság 1929. évi április hó 29-én, Mágocson kelt levele alapján adta ki. Pali leírta nekem, hogy őrzik a téglagyár 1935. évi építési engedélyét és a II. világháború idejére szóló forgalmazási „hadi” engedélyt is. Tőle tudom, hogy az 1943-as évi termelésük: 3500 000 db téglá, az 1944-es évi termelés pedig 4 000 000

db téglá volt! A legszomorúbb tényről is fénymásolatot küldött: minden **kártalanítás nélkül elvették a téglagyárukat!**

„Építésügyi Minisztérium V., Zoltán utca 2.4. Előadó: dr. Pesta, 10. 473/ 1950.

Az 1946.XXIV: tc. 1 § /2/ bekezdés f. pontjában gyökerező jogomnál fogva az 5. 410/1945. M.E. számú rendelet 1. §-a alapján és figyelemmel az országos Tervhivatal 102/19/1950. számú döntésére, az üzemem kívül álló Alsómocsoládi Téglagyárat véglegesen igénybe veszem...” A család ma is élő tagjai nem szeretnek ezekre a dolgokra még gondolni se, bár nagyon sokszor gondolnak rá mégis...

Volt ilyen sors is...

Sok szomorú emléket elevenítette fel, ***és családja megpróbáltatásait*** is elmondta nekem 2012. augusztus 17-én ***Vetró Imréné Müller Erzsébet***. Édesanyját hat éves korában elvesztette. A szegénység, a nélkülözés, a költözés, a gyerekként felnőttes gondolkodás, a betegségek, a korán munkába állás mind, mind nyomasztó terhek. Ő 1941. december 5.-én Nagykanizsán született, de csak 1949-ben költöztek Alsómocsoládra. Először tizenhárom évet élt a faluban, majd 1983-tól újra mocsoládi lett! Gyerekkora és fiatal felnőtt éveinek történetei az akkori idők Mocsoládját is tükrözik! Sajnos, nekik ez jutott akkoriban! A pusztai közösség életformájáról közreadott történetei alapján halvány képet alakíthatnak ki magukban a falun kívül élő, de a faluhoz tartozó családok életéről azok is, akik eddig semmit, vagy csak igen keveset hallottak róla...

1949-ben Erzsikéék családja édesapám mára már lebontott Rákóczi utcai házában kapott egy szobát bérbe, ahol másfél évet töltöttek el. A család négy tagja lett mocsoládi lakos: özvegy édesapja,

Éva húga, Jani nevű féltestvére – aki hamarosan elkerült a faluból – és az akkor kilenc éves Erzsike. Nagyon emlékezetes számára *élete első főzése*, ugyanis itt készített először krumplis tésztát! Sikerült a gyúrás, szépen kisodorta a tésztát, de a kockára vágás során a fél körmét is levágta...

Gyerekkori emlékei között talán mégis legszívesebben első *kenyérsütésére* emlékszik vissza. Ők a ház utca felőli szobájában laktak, amely egy nyári konyhából nyílt. A konyhában füstölő és kemence is volt. Ezt a helyiséget közösen használták a kert felőli szoba lakójával, a korábban szélütést kapott, béna ujjú Nani nénivel. Erzsike édesapja a kenyérsütés minden hozzávalóját előkészítette, mielőtt elment otthonról. Nani néni segíteni nem tudott, de minden részlépést levezényelt a kislánynak! Erzsike dagasztott, ahogyan az utasítás szól, de a teknő valahogyan lecsúszott, leesett a földre! Gyenge fizikumú lévén felvenni nem tudta, ezért letérdelt a teknő elé és úgy dagasztott tovább. Befűtötte a kemencét, kiszakajtott a kenyereket, azokat kelni hagyta. A lapátra a szakajtóból ráborította a kenyereket, vízzel megmosta a felületüket, de olyan nehéz volt együtt a lapát és a kenyér, hogy alig bírta el! Minden kenyér a tetejével lefelé esett a kemencébe, de azért megsült, és ők boldogan ették...

Kavargó érzések...

Az 1950-es évek legelejéről *Müller Erzsike* nagyon *szomorú, másrészt örömteli kis története* nyissa a sort... Édesapja faesztergályos volt, de ebből nem tudta eltartani a családot, ezért a Pusztára, a sertéstelepre ment dolgozni. Ott lakást is kaptak. Erzsike tíz éves volt a novemberi költözéskor. Korán jött abban az évben a tél, szállingózott a hó, ő pedig mezítláb jött iskolába, mert nem volt cipője... Iskolatársai öt forintoként pénzt adtak össze számára – a történetnek ez az örömteli

fele! Annyi pénz jött össze, hogy Évával együtt felöltöztek! Kaptak fehérneműt, harisnyát, cipőt, kabátot...

Újabb szomorú, de felemelő történet is egyben... Még abban az évben *édesapja kórházba került*, három hónapig volt távol. A háborúban kapott, begyógyult tüdőlövése egy munkahelyi baleset miatt kirepedt. A két kislány apjuk kórházi kezelése alatt teljesen egyedül lakott, de semmi baj nem történt! Erzsike ma is meghatottan gondol vissza arra, hogy őket újra segítették! Akkor a pusztai családok gondoskodtak róluk! Réderéknek volt tehenük, minden reggel egy liter tejet adtak a lányoknak! Az üzemi konyháról naponta annyi ebédet kaptak, hogy vacsorára is elég volt... A felnőttek segítették, irányították Erzsikét, mint az idősebb lányt a kapott háztáji föld megművelésében is. Ő vetette be a területet, nyáron pedig kapálgatta. Minden mezőgazdasági munkát úgy végzett, ahogyan tanácsolták neki...

Tilos volt borjút vágni...

Azokban a nehéz 1950-es években történt... *Tombi Lali* mesélte, ő családi beszélgetésekből értesült erről...

Akkoriban főleg sok volt a tilalom, nem volt szabad többek között állatot se levágni! Piszter Jancsi bácsiék mégis levágtak egy borjút! Nehogy baj legyen belőle, Darabos Lajosnak is vittek jóformán kóstolót. Ő el is fogadta, megköszönte, a következő nap pedig feljelentette a családot tiltott vágás miatt... Az egyébként békés természetű ember elbizonytalanodhatott a lelke és hivatalos minősége fontosságán! Győzött a hivatalos...

Mind szép emlék...

Vetróné Müller Erzsikét *iskolás élményeiről* is megkérdeztem... A Pusztáról is sok diák érkezett naponta a faluba. Abban az időben még kövesút nem kötötte össze a két településrészt. A diákok a ma is látható villanyoszlopok vonalában kitaposott gyalogúton közlekedtek, akárcsak a sertéstelepen dolgozó felnőtt munkások. Ha túl nagy sár volt, és nem tudtak átjönni a szántáson, akkor lovas kocsival hozták le őket a faluba. A Szegedi házaspár, Lázárék, Nagy Kati tanító néni és Kűster tanár úr is tanította őt. Erzsike Kűsteréket nagyon szerette, még nyáron is bejárt hozzájuk egy kicsit beszélgetni. *Kűster János kapcsán négy kis epizód* abból az időből...

Az első... A tanár úr egyszer becsületesen fejbe verte, mert ő Róth Irén copfját húzogatta! Inkább azért volt a fenyítés, mert nem árulta el, mi a hajcibálás oka! Kérésre se mondta meg, hogy Irén elvette a ceruzáját, és nem akarta visszaadni...

A második kis emlék... Erzsike és Irén egyik órán annyira nevettek, hogy Kűster János kiküldte őket a teremből. Az eset azzal bonyolódott, hogy tanfelügyelő érkezett éppen akkor az iskolába. Kérdezte tőlük, mit keresnek kint, de neki se mondtak semmit, csak egyfolytában nevettek! Hála Istennek, következménye nem lett helytelen viselkedésüknek...

A harmadik röpké emlékkép a tanár úr komoly nevelési szándékára is utal... A fiúk otthon fából kardokat faragtak még leány osztálytársaiknak is, hogy szünetben háborúsdit játszhasanak. Órakezdéskor néhány leány a kardot nem hagyta az udvaron, hanem a kályha mögé dugta, hogy a következő szünetben rögtön folytatható legyen a csata! A tanár úr megtalálta a kardokat, nagyon megszidta a fiúkat, lányokat az ilyen durva játék miatt! Nem is a háborúsdit, hanem a háború ellen beszélt nekik nagy hévvel...

A negyedik egy röpke emlékfoslány... Erzsike is volt úttörő, de majdnem mindig hiányzott a foglalkozásokról, mert neki délután otthon főznie kellett a családnak! Mivel nem járt gyűlésekre, ezért büntetésből kirándulni se mehetett! Csak röviddel azután tudta meg az okot a tanár úr, később nem tiltotta semmitől, sőt pártfogolta...

Mégis szép volt a gyerekkor...

Ezekre az időkre mosolyogva gondolt vissza adatközlőm, **Müller Erzsike!** Csavarogtak a közeli erdőben, somot, vadalmát, vadkörtét, szedret szedtek, leveles ágakból kunyhót építettek, és abban játszottak. Ragadáncsból – ez a bojtorján virágzatát jelenti – ők is bútorokat készítettek, mint a többi hasonló korú gyerek. Nagyobb lányként Erzsike markot szedett, kévét rakott. Eszébe jutott még egy aratás utáni elfoglaltságuk: a határt összegereblyézték a felnőttek, ebben segítettek a gyerekek is. Ez volt a *kuszalékszedés*. Ebben a munkában az volt a szép, hogy minden résztvevő, a gyerekek is reggelit, ebédet, vacsorát kaptak. Kivitték nekik a mezőre, de az arató pálinka se maradhatott el! Erzsike este hazavitte édesapjának a pálinkát, de volt társa, aki egész nap elnyalogatta...

A munkás évek megkezdődtek...

Müller Erzsike 14 évesen, *1956-ban állt munkába* a gazdaságnál. Feladata kezdetben a disznók legeltetése volt. Reggel hat órakor kihajtották a disznókat a legelőre, nyolc óra körül pedig vissza. Akkor megetették őket, és az anyakocák megszoportatták malacaiikat. A

gondozók két legeltetés között vagon raktak ki a vasútállomáson, mert akkor még vonaton érkezett a takarmány. Délután két órakor újra legeltetés következett. Volt olyan alkalom, hogy a borsóföldre terelték a jószágot. Délután fél ötkor egyetlen „Befelé!” - kiáltásukra az összes állat sarkon fordult! Hosszú sorban futni kezdtek az ólak felé! Mind a saját helyére talált, akárcsak a tehéncsorda egyedei... 1956-ban még nádtetős ólak voltak. A kutrica oldalát trágyával rakták fel télre, ez volt az ólak téliesítése. A gondozók kezdetben kézzel keverték a darát, amit a nagyobb állatok elé beton vályúba, a kis malacoknak pedig bádog tepsibe öntöttek. Később már önetetők és önitatók voltak beállítva, így könnyebb lett az élet...

Az akkori időkre az volt jellemző, hogy az eladott állatokat, úgy ötszáz-hatszáz darabot egyszerre, gyalog hajtották le a munkások a Pusztáról a vasútállomásra. Nem egyszer előfordult, hogy a vagon felhajtójánál egy áthaladó vonattól megijedt néhány jószág, majd hanyatt – homlok a rét felé vette az irányt. Ott a nedves, süppedős talajon, a sokszor magas növényzet között még jobban megriadtak, még messzebbre futottak! Nehéz volt visszaterelni őket...

Erzsike élettörténetéből még a legfontosabb, kiragadott események... Tizenhét évesen tébécés lett. Másfél évig volt táppénzen. Ekkor történt a harmadik nagy összefogás a mocsoládiak részéről, mert beteg apját és a családfenntartó Erzsikét újra ruhával, étellel és egyebekkel segítették! Tejet, sőt bort is küldtek fel nekik! Aztán meggyógyult, és 1961-ben férjhez ment, elkerült Mocsoládról. 1983-tól viszont megszakítás nélkül újra a faluban él...

Fontos emberek voltak a faluban...

Czukor Józsefné mesélte 2007. év októberében... ***”Libaőrző Juli”*** vaszari lakos volt, onnan jött a faluba ***libapásztornak***. Csak

vasárnapra ment haza, egész héten Gaál Lina néni adott neki szállást. Ellátás fejében őrizte a falu összes libáját. A sorban *Mátyás* nevű cigányember következett. Ő magas, vékony, kissé hajlott hátú ember és jó libapásztor volt. Jellegzetes, billegő járású, s ami talán még inkább csak őt jellemezte: az utcán hangosan beszélt magában! Így látta el feladatát, így fogadták el a faluban. Egy idő után már nem ő töltötte be ezt a posztot, hanem „*Ludas Kati*”! Ő a Nagygödörben, a Csárdás-féle házban lakott lányával, Marival. Pedáns rendben tartotta a házat, Marit is szerettük. Ő az 1947. év első felében születettekkel járt egy osztályba. A fejlődés nyomon követhető a libaörzés területén is Mocsoládon: néhány évtized alatt eltűnt a gyerekmunka, a réten már a most megörökített, hivatásos libapásztorok dolgoztak...

Hiányzó láncszem Alsómocsolád történetéből...

Orsós Lajos 1950. június 30-án született Pécsen. 2012. augusztus 8-án mesélt nekem iskolás éveikről, az almási életről, de *családi körülményeik felidézésére* is kértem. Mára már ismeretlen az a világ szinte mindannyiunk számára és érdemes elgondolkodni a sorsokon, szándékokon, élni akaráson is... Mocsolád múltjának egy újabb szelete villan fel... Lajos öregapja Marci bácsi és felesége Lina néni kezdetben kunyhóban laktak. Az ugyancsak Lajos névre hallgató fiuk is ebbe született bele. Marci bácsi szorgalmas, takarékos cigányember volt. Ott lent Almáson, a rétből egy kis területet bekerített magának, féltetős, szalmás és nádfedeles beállást épített állatai számára. Voltak birkái, majd szamara, sőt disznót is tartott ugyanott. Az állományt kiengedte a rétre, és legeltette. A disznók az erdőben makkoltak. Lassacskán tudtak pénzt félretenni. Az erdőn kívül kb. egy holdnyi területet felszántatott a parlagból, sok gyümölcsfát is ültettek. A faluból Jauch Feri bácsi ment oda szemezni, oltani. Még egy házat is felépítettek ott: Keller Jani bácsi

volt a kőműves, Jauch Feri bácsi fuvarozta az építési anyagot. Mocsoládi menyecskék, mint pl. Czukor Józsefné, Nagy Béláné, Domján Béláné segítettek az építkezésben. Két nagy méretű szoba, egy konyha és egy pince készült el. Ez utóbbira azért volt szükség, mert Marci bácsi szőlőt is telepített, sőt a mocsoládiaktól megtanulta a bor készítésének fortélyait is! Marci bácsi fia ebbe a házba nősült, ide született három gyereke, közülük Lajos, az én adatközlőm! Öt-hat évig éltek ott kint Almáson. Időközben Marci papa otthagyta őket, és Ludas Katához és lányához beköltözött a faluba... Ők később Pécsre költöztek, itt is ért véget Marci bácsi ígéretesnek indult élete! Nagy betegen önkézevel vetett véget életének...

Szükség volt rájuk abban az időben...

„Vécét pucolni!” „Vécépucolás!” – hangzott a két vándor szakember kiáltozása a mocsoládi utcákon az 1940- 1950-es években... Pápics és Bogdán! Mindenki így ismerte őket a faluban! Vállukon átvett hosszú nyél, a végén meregető kanál és két fém edény volt az ismertető jelük, amikor megjelentek. Először gödröt ástak a kertben vagy hosszú barázdákat készítettek, majd a ház vagy az istálló mögött lévő árnyékszék pócegödreből feltöltötték az edényeket, majd a hosszú árkokat fekáliával. Az utolsó munkafázis a betemetés volt, ezért már messziről lehetett tudni, hogy melyik háznál dolgoznak... A szag a szelek szárnyán terjedt tova... *Czukor Bözsi néni* 2009. június 6-án idézte fel, hogy a két jó barát mindig gánicát és bort, vagy krumplisztészát és bort kért fizetségként! Az én korosztályom kb. 1959-ből már csak Pápicsra emlékezhet, akkoriban ő egyedül járta a falut. Munkadíjára nem, két hangos mondatára annál jobban emlékszem: „Vécét pucolni! Vécépucolás!”

Letűnt művészet...

Anya emlékezett vissza a következőre, de a munkát én is tapasztalatból tudom, mert magam is naponta többször gyakoroltam kisiskolás koromban *a konyha söprésének akkori művészetét*... Az 1950-es évek végén még nem volt minden szoba, konyha és gang padozata burkolt, hanem döngölt földes. Söprés előtt egy lyukas aljú fém bögrébe vagy átlukasztott bádog edénybe vizet öntöttünk, alul ujjal befogtuk a nyílást, majd a vízszugárnak utat engedtünk, és a földre a vízzel szép ívű körkörös mozdulatokkal kívülről befelé haladó csigavonalat írtunk le. Így söpréskor nem porzott a föld, egyszerűbb volt tisztán tartani. Azért a mai takarítószeres és eszközök, valamint a burkolólapok ismeretében sajnálni lehet az akkori lányokat, asszonyokat...

Ha már söprésről esett szó, akkor az is ide kívánczok, hogy a II. világháború előtt is takarították az utcát és a járdát a faluban. Az 1950-es évek végétől minden szombat délután és ünnepek előtt a fiatal lányok *udvart* és *utcát* söpörtek. Május elsejére a kerítést is feldíszítettük virágzó orgonaágakkal. Amelyik házban iskolás gyerekek laktak, ott ez nem maradhatott el! Az utca, valamilyen titkos, de soha ki nem mondott és szigorúan betartott megállapodás alapján a térbeli közepéig a házakhoz tartozott! Mi, gyerekek addig söpörtük! Mindig rendben volt az árok, az árokpárt, de a baromfiudvar se maradt söprés, gereblyézés nélkül! Automatikusan, természetes módon ismétlődött ez a szertartás, és mindig a fiatal lányok végezték! Akkoriban még senkiben nem merült fel, hogy az árok és utca rendbetétele a lakók vagy a Tanács illetve az Önkormányzat feladata-e, mint azóta már többször is...

Életfontosságú szakma egy kis mellékessel...

Saját emlékeimből... Az 1930-as évektől szakképzett bábaasszonyok segítettek a falusi szülések lebonyolítását. Mocsoládon ez a szakképzett személy a Kis utcában lakó Pízer Ferencné, született Bocz Katalin volt. Képesítésén ez áll: „Pécsi Szülészeti Klinika, 1935. június 25. Megválasztva Alsómocsolád községben, 1935. szeptember hó 30-án.” A dokumentumot Róth Józsefné Pízer Mariska nénitől kaptam. 1934-ben még Taller Józsefné volt a falusi bábaasszony, majd Kati néni követte. Nagyon ügyes keze volt. Ő volt az a személy, aki az 1950-1960-as években a 6-7. osztályos lányok fülét, így akkor az enyémet is kifúrta, hogy a bérmlásra kapott fülbevaló ékesítsen bennünket! Emlékszem, vasárnap délután, természetes félelemmel, de elszántan egyedül indultam el Kati nénihez. Leültetett, majd egy csak erre a célra használt lábosban zsákvarró tűt sterilre kifőzött, s ezzel lyukasztotta ki a fületem. A csak egyszerűen függőnek nevezett ékszer behelyezése után feladatként kaptam, hogy tiszta kézzel előre-hátra mozgassam azt több napon keresztül. Az már elkedvetlenített, hogy ha a lyuk környéke bepirosodik, esetleg elgennyesedik, akkor kiveszi az aranyat és helyette steril cérnát fűz a helyére. Hogyan fogok én majd úgy kinézni! A teljes gyógyulás után kerülhet ilyenkor a helyére az ékszer. Szerencsére, ez utóbbi tortúrára nem került sor, igaz, szorgalmasan végeztem naponta az elrendelt feladatot...

A tiszteletben álló Kocsis Anna, Kardos Olga...

Kocsis Annáról, Annus nővéréről és Kardos Olgáról, Olga nővéréről...Gábor Károly plébános úr idejében, az 1950-es és 1960-as években nevezetes volt az ő alakjuk a faluban... A két vallásos, „szent életű” nő a templomi teendőiken kívül otthon is hasznosan, szorgalmasan töltötték idejüket. Olga nővér volt a kántor, Anna nővér mindenes: takarította a templomot, harangozott, misén a perselyt hozta... Akkor a Csarnokkal szemben még állt egy hosszú, több család lakhelyeül szolgáló ház. Eredetileg Sztankovanszkyék cselédei laktak benne, majd a saját házaikból kitett németek, s utána pl. Milos Marika és nagymamája, Taller András bácsi és felesége, valamint a nővérek. Mindkét nővér kezűgyessége faluszerte ismert volt, kitűnő tortákat tudtak sütni. A gyerekek kérésére a szülők születés- vagy névnapra, búcsúra vagy karácsonyra süttettek is velük! Én máig emlékszem a Margarétás tortára! Virágszirmokra hasonlító, finom tésztából kialakított és élethűre mintázott, fantasztikus ízű volt! Emléke máig elkísér, szinte felülmúlhatatlan! Kétfülű, iskolai uzsonnás szatyornak használt nejlon szatyrot és ennek négyszeres méretű változatát is neccelték, a falubeliek pedig megvásárolták tőlük. Nekik egy kis pénzt jelentett, nekünk, diákoknak pedig csak színében különböző uzsonnás szatyrunk volt. Megoldódott a tízórai szállítása és még tetszett is nekünk! Felakasztottuk a Kastélyban lévő akkori iskolánk hosszú folyosójának fából, a falra készített fogására. Az összevont 2-4. és 1-3. osztályok között helyeztük el naponta, mint alsósoknak kijelölt helyen. Az én uzsonnás szatyrom bordó színű volt, a bevásárló szatyrunk pedig kék. Még 30 év múlva is jó állapotban voltak... Nevezetes egy karácsonyfadíszünk is, amit a nővérektől vettünk! Ez egymásba illeszthető, összepattintható, enyhén világító, két fluoreszkáló félből kialakítható csillag! A nővérek nagyobb templomokban vagy búcsújáró helyeken beszerezték, majd a családok karácsony előtt vásárolhattak tőlük olyan kis szépségeket, amikhez akkor nem igen juthattunk volna hozzá másképpen! Mi még 2013-ban is őrizzük a csillagot! A nővérekről tudhatunk még Hegedüs László plébánosunk saját kezű

írásából, a Historia Domusból: „Kelt: 1965. szeptember 22-én... Kardos Olga, volt kalocsai szerzetesnő, aki éveken át ellátta a kántori teendőket, Mágocsra lett megválasztva kántornak. 1963. október 1-től az eddigi harangozó, Kocsis Anna látja el a kántori teendőket.” Egyébként Kardos Olgát Gábor Károly plébános úr hívta hozzánk kántornak. Az utolsó idézet a plébános úr írásából: „Kocsis Anna helyettes kántornő elvégezte Baján a kántorképző tanfolyamot 1966-ban, és a szabályzatnak megfelelően meg lett választva Alsómocsoládon kántornak. Így a harangozói és a kántori teendőket is ellátja.”

Nagyon sok történetre emlékezett...

Lécz Györgytől származik a következő három történet. A faluból bárkire vagy akár eseményre terelődött a szó, ő azonnal egy következő jellemzést tudott adni! 1951-1952 évben nagyapja Mágocsoson Istovicséknak aláírt egy papírt! Nekik cséplőgépük volt, az aláírással Jóska bácsi lett a kezes. Hatalmas szárazság következett, nem volt csépelni való, így a kezesnek kellett fizetni! Később Léczkéé lett a cséplőgép, Mánfán dolgoztak vele, majd eladták. Jóska bácsi azonban egy életre megfogadta, és a családtagokat is kioktatta arra, hogy ***kezességet soha nem szabad vállalni!***... A vasútvonal mentén, a szalatnaki nagy kanyar után lévő erdőrészt, illetve területet Sáfrányréznek nevezték, ahol 1959 év telén az erdőn dolgozott Lécz György. Arról az időről a következő emléket mesélte... A ***kis cigánygyerekek*** az apjuk által faragott teknőbe ültek bele teljesen meztelenül. Ez fönt a tetőn történt, majd a nagy hóban lesiklottak. Ez volt számukra a szánkózás, a téli öröm! Minden következő lesiklás előtt befutottak melegedni a konyhóba... Gyuri bácsi több konyhóban is járt, látta a ***konyhókészítés módját*** is az Almási erdőben. A módszert elmeséltem vele... Ástak kb. fél méter mély alapot a konyhónak,

mégpedig akkorát, amekkorát lakásuknak elterveztek. Fával szorosan kibélelték, kívülről vastagon bekenték levéllel bekevert agyaggal, és a fát belülről meggyújtották. Miközben a sok fa elégett, a vastag sár megkötött és kemény lett. Kialakítottak egy előteret, és középen kisebb részt elválasztottak. A válaszfal egyik felét is vastagon besározták, ennek a fala is megkeményedett, miközben faanyaga elégett. Egy bebújó lyukat kihagytak, ez lett az ajtó, amit vagy ruhával takartak vagy deszkával zártak le. A külső részen kemenceszerű alkalmatosságot is kialakítottak. Ezt kívülről fűtötték, a füstöt pedig kivezették. Nagyon meleg volt a konyhóban. Kabátok, rongyok voltak bent leterítve, azon aludtak. A tüzeléshez kévékben összekötött, vállukra helyezett fát vittek maguknak...

Eleven emlékeim mind a mai napig...

A cigányokról jutott eszembe egy nevezetes társaságuk... A ***kolompár cigányok***tól mindenki tartott a faluban! A mi Almási erdei, békés természetű, mindenki által elfogadott cigány ismerőseinknek legalábbis jellemben ellentétei voltak! Bö, hosszú, nagyon virágos, rikító szoknyákban érkezett vándorló cigányokra emlékszem. Földig érő szoknyájuk elé fehér csipkével szegett kötényt kötöttek. Nagyon féltünk tőlük, ha megjelentek! Mint a szemfényvesztő, olyanok voltak! Egy-két perc alatt besurrantak, észrevétlenül összeszedték, amit csak találtak és már odébb is álltak, másnál is sikeresen folytatták a zsványságot! Mindig a középkorú asszonyok próbáltak bejutni a házakba, behízselgő beszédükön azonban már mindenki átlátott! Nagyon hazudósak is voltak, még egy szavukat se volt szabad elhinni! Szerencsére, ezt is tudta a falu apraja és nagyja, így különösen nagy lopások nem történtek. ***Mi réti cigányok***nak neveztük őket!

Az Almási erdőből naponta bejártak a faluba gombát élelemre cserélni vagy csak kéregetni az 1950–1960–as években az *almási cigányok*! Jó emlékeim vannak róluk! Barátságosak, jó indulatúak, békés természetűek voltak mind... *Szüleim* még emlékeztek bizonyos „Nagyszömü” Katira és Ilonka nevű cigányasszonyra is, én már nem! Ismertem viszont „Magyar” Julit, akinek a neve egész megjelenésére utalt. Kérésre nagyon ügyesen masszírozott nyakat, vállat, fejet. Fiát, Orsós Ferkót is ismerte mindenki, mert őt a tehenek őrzésével bízták meg a gazdák az 1950–es évek második felében. Talán a legjellegzetesebb asszony egy másik Juli néni volt, akit sose láttunk nevetni. Úgy tudom, találó megnevezése a jellemét takarta, ő volt „Szomorú” Juli! Naponta betért a házakhoz kéregetni és minden alkalommal elénekelte a „Szombat Szűz Mária napja! Boldog, aki megtartja!” - kezdetű strófát. Lina néni se felejtethő! Ő filigrán, nagyon sovány, csendes asszony volt. Nyáron mezítláb jött az erdőből, minden évszakban virágos kendő volt igen lazán megkötve a fején. Nagyon félt a haláltól! Nekünk, gyerekeknek erről többször beszélt, miközben pipázva megpihent az árokparton, ahol mi árkicicázással múltunk az időt. Vele együtt gyakran mi is leültünk és uzsonnáztunk. Erről jut eszembe: az akkori uzsonna! A gyerekek számára a nagymamák, édesanyák levágtak a háznál sütött kenyérből egy óriási szeletet, amire az ebédre elkészített szárazbab főzelék maradéka és hagymakarikák, vagy „bőrös” – terméshéjjal együtt főzött -, a tetején megcukrozott szilvalekvár került. Mai szemmel legfurcsább délutáni étel a vizes cukros kenyér volt: a nagy karé kenyeret megvizezték, erre szórták a kristálycukrot. A vizezés talán arra szolgált, hogy futkosás közben a cukor ne szóródjon le! Visszatérve Szomorú Julihoz és Lina nénihez: nagyon jellegzetes, mindig azonos mozdulattal ültek le. Megfigyeltem, a többi asszony is éppen úgy, amikor a házaknál a gang szélén vászonzacskójukba beletették, amit éppen kaptak. Bő, virágmintás szoknyájukat ilyenkor előlről maguk alá hajtották, majd erre ültek le törökülésbe. Kiss Gyurka kitűnő hegedűs hírében állt! Búcsúkor, az

ebéd ideje alatt végigjárta a falu összes házát, és szép hangú hegedűjén eljátszotta a vendégek és a házbeliek nótáját...

Nagypapám ilyen ember volt...

Tombi János nagypapámmal kapcsolatosak a következők az 1950-es évek végéről, az 1960-as évek elejéről, az én *emlékeimből*... Minden vasárnap reggel, télen - nyáron, misére készülve: ünneplő ruhák elő, következett a soha el nem maradó rítus! A család minden tagjának cipőjét kitisztította, fényesítette, majd a gangon lévő, fehérre festett padunkon példás rendben felsorakoztatta azokat. Eközben legkedvesebb templomi énekeit énekelte: „Menyegzős köntösbe öltözködjetek”, „ Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga...”, „Gyászba borult Isten csillagvára...”, „Bús magyarok imádkoznak...”... Erre, azaz a családtagjairól való ilyen gondoskodásra senki nem kérte őt, sőt, inkább az ellenkezőjére bízattuk! Ő hajthatatlan maradt és minden vasárnap délelőtt azonosan kezdődött! Egy idő után hallgatólagosan tudomásul vettük, hogy ez az ő minden *vasárnapi jócselekedete*...

Tombi János nagypapámtól tudom, számtalanszor elmondta nekünk élete nagy szomorúságait! Időrendi sorrendben ezek a következők... 20 éves volt, amikor bekövetkezett *Trianon*, és elcsatolták tőlünk Magyarország 2/3-át! Ezt a sajnálatos tényt *ő és korosztálya egész életében nem tudta feldolgozni!* Gondolata sokszor ekörül forgott! Többször megerősítette, hogy iskolatársait is ugyanúgy foglalkoztatta ez a kérdés, akárcsak őt! Kristálytisza nemzeti érzés volt ez részükről! Nagypapám 1920-ban már nem volt iskolás diák, de tőle tudom, hogy a Trianon utáni időben a tanulók közös reggeli imádsága az iskolában így hangzott: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy Hazában, hiszek Magyarországot feltámadásában! Ámen!” Ő nagyon hitt a visszarendezésben, bántotta az elveszett sok, szép terület, az „odalett”

magyarok! Maga is akart menni, magyar zászlóval az élen, Erdély újra visszafoglalására! Őszinte meggyőződéssel emlegette a következő sort is: „Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország!” Mindezeket ők, a századfordulón született korosztály mély hazaszeretetből, igazi szívfájdalomból mondta, hitte, adta tovább és reménykedett...

A párhuzam kedvéért egy irodalmi példa jutott eszembe... Hasonló fájdalom érződik a költő Karinthy Frigyes fiának ajánlott leveléből, a költőien megfogalmazott gondolatból, mint a magasabb iskolát nem végzett parasztemberek, köztük nagypapám sokszor elmondott, egyszerűen megfogalmazott bánata... A költő analógiaként említi azt a tényt, ahogy az amputált végtag vagy az ujjak fájnak, pedig már nincsenek..."Valami fáj, ami nincs... Kolozsvár, Erdély, Kárpátok..."

Csak a családban beszéltünk róla, mert az 1950-1960-as években még véletlenül se lehetett akár erről, akár az oroszok kivonulásáról egyetlen szót se említeni mások előtt! Otthon, családi körben csak *Forradalom* volt 1956, egyetlen alkalommal se hallottunk ellenforradalom szót! Nagypapám ugyanúgy ragaszkodott az 1960-as évek végén az iskola megtartásához is! Anya is tagja volt *az általános iskola megmentéséért* Sásdra utazott falusi küldöttségnek! Valószínű nem ismerték Reményik Sándor versét, de ösztönösen tudták, hogy a templom és az iskola, a pap és a tanítók falumentő és falut életető tényezők! Az egész család véleménye ez volt! Sajnos, 1970-ben a parókia is megszűnt, Mágocsról jár attól kezdve falunkba a pap, 1971-ben pedig az általános iskola is végleg bezárt! Nagypapámmal kapcsolatos az a tény is, hogy *küzdött a tsz ellen*, nem akart beállni. Ő a családjával, a maga elképzelése szerint akart gazdálkodni! Csak a család és a maga munkájában hitt, arra akart támaszkodni... Példát mutatott: a tulajdont megbecsülni, családot, szülőfalut, hazát szeretni...

Tökéletesen eltalált korrajz...

Van a birtokomban egy, abból az időből származó, úgynevezett „*Földművesszövetkezeti társasjáték*” leírásának másolata, kiadta a *Szövetkezetek Országos Szövetsége*. A játék piros jutalom- és kék büntetés- mezőinek csasztuskái az akkor élőket emlékezésre, a későbbi generációkat megismerésre, tájékozódásra indíthatja! A 20. számú piros mező felirata így kezdődik: „Öntudatos paraszt nem szóval, de tettben elfoglalja helyét a szövetkezetben...” Dobókockával, bábukkal lépegetős játék volt ez 1 – 100. számig. A 100. mezőt pirossal, jutalomként jelölték meg: a játékos beléphet a Vörös Csillag Termelőszövetkezeti csoportba! Az ott található versike így hangzik:

„Dolgos élet, vidám arcok, ilyen a termelőcsoport!
Összefogva jobban élünk, mert sokkal többet termelünk!
Szorgos paraszt ezt így érzi, ezért lép be nő és férfi,
Mindig ide igyekeztél, s a csoportnak tagja lettél!”

Tapasztalatok ugyanarról... 1952-ben alakult meg Alsómocsoládon az Egyetértés Tsz! Túl nagy egyetértés nem volt az agitálók és a lakosság között, mert szervezett, egyoldalú, néha fenyegetéssel fűszerezett beszélgetések előzték meg! Már mindenki belépett, de mi még mindig nem! Végül, valahogy, mégis... Az 1959. évi Kincses Kalendáriumunkból írtam ki a következő bejegyzést, nagypapám saját kezű írását: „1959. márc. 5-én r. beléptünk a 3. számú Termelő szövetkezetbe. 11 kat. h. 700 négyszögöl földdel. Ekkor 3 db fejős tehén, 1 db üsző 1 éves és 2 db 3 hónapos borjunk volt és 1 db ló. 1 anyakoca 5 malac, 3 h.....” Itt abbamaradt az írás...

A dokumentum alapján akkor nem az Egyetértés Tsz-be léptünk be, hanem az 1956 után alakult Új Tavasz nevezetűbe, ami végül 1962 januárjában egyesült a Mágocsi Béke Tsz-szel...

Az emlegetett társasjáték 35. kék, azaz büntetés mezőjén lévő versike se maradhat ki az akkori idők jellegzetes stílusú leírásából:

„Ki mint vet, úgy arat – a közmondás mondja,
Ocsból gaz terem: apró szemét, polyva.
Mert ocsut vetettél, így hát gatz arattál!
Begyűjtési versenyben is rendre lemaradtál!
Aki így cselekszik, népünk ellensége!
Az ilyen embernek az a büntetése,
Míg mások haladnak, nem léphetsz előre,
Ebből megtanulod, hogy termelj jövőre!”

Csendes, rendszeres visszatérő mesterek voltak...

Drótos tót és köszörűs az 1950-es évek végéről! **Saját emlékeimből** mesélem... A **drótos tót** jöttét az utca felől hallottuk: „Drótozni, fótozni, fenekezni!” – tört magyarságú kiabálásával érkezett az utcánkba. Gyalog, egyedül jött hol Mágocs, hol Bikal felől, hátán óriási, fából készült ládát cipelt. A ládában sok rekesz volt, benne az összes szerszáma. A kilyukadt lábosok fenekére a lyuknál nagyobb két kört vágott bádogból. Ezután egyiket kívül, a másikat belül helyezte el. A lyuk általában a fenék és az oldalfal találkozásánál alakult ki, ezért meghajlította a két kör alakú bádog darabot és összeforrasztotta azokat. Ez a befoltozás nagy rejtély volt számomra akkor, amikor a gang szélén figyeltem, mit csinál. A megfoltozott edények még hosszú ideig használatban maradtak, végül a tyúkok itató edényeként szolgáltak...

A *köszörűs* békés, csendes cigány ember volt, kést és ollót köszörült. Ő is egyedül érkezett, bár hallottam családos köszörűsök évenkénti érkezéséről is. Ő nem tartozott hozzájuk! Pontosan nem tudom leírni a talicskához hasonló, kézzel tölt járgányát, de úgy emlékszem, egy kútkerékhez hasonló nagyságú első keréken tolta, és egy jóval kisebb hátsó keréken stabilan, álló helyzetbe hozta. A talicskán olyan köszörűkő volt, amilyennel nálunk a férfiak a fészert alatt, disznóvágás előtt a késeket köszörülték. A drótos tót és a köszörűs is ritka vendég volt a faluban, évente egyszer láttuk őket...

Változó, hogy ki mit szeret...

A következő történetet kicsit szégyenkezve, de mégis megosztotta velem *Tóth Sándorné* remélve, nem gondolkodik róla rosszat mások, hiszen lehetett volna mást is a levesbe aprítania! Gyerekkora óta az ő *kedvenc csemegéje* a húslevesben vagy pörköltben megfőtt csibeláb! Nem a combja, melle, nyaka, csak a lába! 1959-ben, Pandur János lakodalmára kb. kétszáz személy volt hivatalos, így 30 - 40 tyúkból, bográcsokban főtt a leves az udvaron. Este, rokon lévén ő is segített felszolgálni, majd ennek végétével vacsorázhatott a segéderő. Láttam, van egy vándling aprólék, rengeteg láb és zöldségek! Nagy örömmel ölébe vette az egészet, lakodalom ide vagy oda, különféle finom fogások szóba se jöhettek. Ő jól lakott csibelábbal! Amikor az örömapa meglátta a rokonlány ölében a vándlingot, elkapta azt, és a kutyáknak kiborította az udvarra, mondván: az azoknak való, ő pedig egyen a finomságokból! Bizony, majdnem sírva fakadt Bözsi néni az ő igazi finomságának elvesztésén...

„Ej, haj, száll az ének, zeng az ének...”

Mivel az emlékeket elevenítjük fel, így „úttörős” időszakom egy versének négy sora jutott eszembe! Valamikor 1959-ből az emlék...

„Háromsarkos a nyakkendöm,
Piros, mint a vérem!
Jóban, rosszban el nem hagyom,
Ha kell, meg is védem!”

1959 nyarán, a negyedik osztály befejezése után elküldtek engem Lázár tanár bácsiék Pellérdre, *őrsvezetőképző táborba*! Akkor voltam először távol a családtól, de nem is ez volt talán a legnagyobb baj, hanem az, hogy ott én voltam a legkisebb! A többiek nagylányok – nagyfiúk, így engem minden bántott, semmi se tetszett! Sátorban aludtunk, őrt is kellett állni, én meg félttem! Vasárnap eljött Apa meglátogatni, és én sírtam, haza akartam vele menni, de ebből nem lett semmi, mert ő nem vitt! Kibírtam a képzést, ősszel pedig én lettem az őrsvezető! Arra bezzeg büszke voltam! Kezdetben a Galamb, majd a Mókus őrsnek voltam a tagja, ez utóbbinak őrsvezetője is! Egyenruhánk a következő volt: úttörő sapka, rajta jelvény, fehér blúz, a zsebébe helyezett síp, melynek a zsinórja a blúzon látszott, ugyanis a blúz vállpántjába kellett befűzni. Sötétkék rakott szoknya, öv, rajta vörös csillag és úttörő zászló, a nyakunkban pedig vörös nyakkendő, ami elmaradhatatlan volt...

A régen termesztett növényekről...

A hajdina, a baltacim, a takarmányborsó, a köles, a kender azóta se gyakori a határban, de számomra mégis a gyapot és a dohány a legemlékezetesebb! Egy halvány és egy eleven emlékem van róluk! A halvány emlék a következő! Valamikor, az 1950-es években valóságos gyapot-lázban égett az ország, így természetes, hogy *gyapotot* is termesztett a falu illetve a tsz-tagokkal nálunk is termesztettek! A mi éghajlatunk ennek a növénynek nem megfelelő, ezért pár év után felhagytak vele. A nálam három évvel idősebb Bagaméri Magdi és osztálytársai meg tanácsi emberek, vidéki atyafiak csoportosan vonultak el a házuk előtt szemlét tartani az Öregosztásba, a gyapotföldek felé. Nem is a gyapot növényre vagy a gyapotföldre emlékszem, hanem a sok embernek az utcát elfogó áradatára! Kislányként megdöbbsentem ezen, mert addig még soha nem láttam annyi idegent a házuk előtt elvonulni! A meghonosítani szándékozó növény csodájára jártak...

Az eleven emlék pedig a dohánynal kapcsolatos, néhány évvel későbből származik... Az Öregosztásban több évig *dohány*földünk is volt. A dohány kb. két méter magas, fehéres-rózsaszínes virágú. A nagy, négy felnőtt tenyérnyi alsó leveleit szedtük le a hajnali órákban. Pontosan egymásra kellett fektetni a leveleket és ilyen oszlopban vitte el a tsz - kocsi a dohánypajtához. Ez a Kastély fölött a korábbi birkahodály volt. A családok számára kijelölt, állandó területünk volt, egész időszak alatt ott fűztük, ott szárítottuk a füzéreket. Egyik oldalról Tataiék voltak a szomszédok, máig emlékszem rá. A hosszú dohánytübe befűztük a jóval hosszabb dohánymadzagot, az erős zsineg pedig megtartotta a 6-7 méteren, egymással szembe fordított leveleket. Amikor felfűztünk egy füzért, akkor egészen magasra, a tető alá, a huzatos részre a férfiak felkötötték a zöld, nedvdús leveleket. Szép barnára, könnyűre száradtak, majd nagyság szerint válogattuk, simítottuk és elszállították. Már seholy volt a dohány, de a hosszú dohánytűk még mindig a rag alatt, a padláson húzták meg magukat...

A kisbíró régen is kidobolta...

A következő anekdota vagy adoma úgy kerülhet a Mocsolád múltjából felvillantó emlékek sorába, hogy napjainkban is a szüreti bál alkalmából a ***kisbíró kidobolja*** - akárcsak régen – a faluban történt nem szokványos, egyedi eseteket... ***Tóth Sándorné*** emlékeit idézi a következő történet, melyet 2008. év júliusában dombóvári lakásán jegyeztem le... Vadász Gáspár egyszer, az 1960-as években különleges vetkőzésre szánta rá magát! Minden nadrágját levetette a nyári melegben, kötényt kötött maga elé és ilyen „szerelésben” kapálta a kertben a kukoricát. Abban az időben is a káposztás kerteket a falu végén családoknak osztották ki. Két ház közötti füves területen, kocsmáros Tóth Pista bácsiék háza előtt mentek le a faluból az innesső kerttulajdonosok. Kuncogás közepette vettek tudomást a szokatlan sztriptíztárról, de akkor ezt senki nem tette szóvá, hanem a szüreti bál délutánján a kisbíró kidobolta! Így még azok is értesültek róla, akik a nevezett időben nem jártak a káposztás kert felé...

„Régi nóta, híres nóta cseng fülemben...”

Apa mesélt már nagyon régen, gyerekkoromban Dankó Pistáról, a zenész fejedelemről. Ő olvasott róla valahol... A századforduló – 1900 - valamelyik évében halt meg a prímás Budapesten. Vonattal Szegedre szállították a koporsóját, ismert emberek kísérték. Szegeden díszsírhelyet kapott. Több száz cigányzenész az egyik legszebb Dankó Pista szerzeménnyel kísérte utolsó útjára: „Most van a nap lemenőbe”, kimegyek a temetőbe...” Lehet, hogy ez a romantikus történet keltette

fel az én érdeklődésemet a *magyar nóta* iránt, de a gyakori nótahallgatás is, mert Apa nagyon szerette a magyar nóta műsorokat és a kívánságműsorokat is a Rádióban, így mi is szívesen hallgattuk vele... Az előadókat felismerem mind a mai napig! A nóták szövegét már akkor tudtam fejből, így most is könnyen felidézem! Az akkori kedvenc énekesek közül néhány név: Solti Károly, Dóri József, Vörös Sári, Szalai László, Utri Anna, Kalmár Pál. A dalszövegek közül nagyon sokat hiba nélkül tudok folytatni, de most csak néhánynak a kezdő sorát nevezem meg közülük: Száz szál piros rózsát küldöttem tenéked, - Darumadár fenn az égen, - Vecsernyére szól a harang,- Vándor felhők fenn az égen, - Deres már a határ, - Piros rózsák beszélgetnek, - A pécskai cigánysoron stb. stb. Anya kedvenc nótája a Hajlik a jegyene...kezdetű, Apa pedig legjobban az Akácós út... és a Zöld erdő mélyén, kis patak szélén... kezdetűt szerette... Apa néha említett egy kiragadott gondolatot egyik kedvencéből: „...kidőlt keresztfának nem köszön már senki...”, de a legemlékezetesebb idézet mégis a Solti Károly által énekelt Fejem felett gyorsan repülnek az évek kezdetű nótából való, mert ennek egy sorát az élet apróbb-nagyobb gondjai kapcsán sokszor idézte ő gyerekeinek, unokáinak. Úgy gondolta, ezeket a sorokat röviden, tömören és élettapasztalattal helyette fogalmazták meg... „...*Valahol az ember mindig elhibázza...*”

A történet címéül választott nóta második versszaka zárja a nosztalgiázást...

„Régi nóta, híres nóta, elfeledve,
Régi cigány, híres cigány, eltemetve.
Nincs ki húzza, nincs ki járja, más a nóta,
A világ is más azóta, más azóta.”

Több kedves játékunk...

Közülük néhány: blinckizés, fonaljáték, ugróiskola, apacsozás, kártyázás, bújócskázás, boltosozás, árkcicázás, főzőcskézés, babázás és „*építés*”! Ma már tudom ez utóbbiról, az építésről, hogy sok – sok éve létezik az a Lego, amelynek mi gyerekkorunkban ismertük mocsoládi változatát! Vörös Magdi barátnőmmel a rétszélien a bogáncs illetve bojtortján még bimbós virágzatát leszedtünk, ezekből bútorokat építettünk, készítettünk. Ezek összerakható, szétszedhető, fantázia szerint variálható, az akkori divatnak megfelelő kombinált szobai berendezések voltak: támlás fotelek, dohányzó és ebédlő asztalok, szekrények. A babázást így játszottuk a babák számára családias, otthonias környezetben! Igen nevezetes játékunk még a **blinckizés** volt, főleg kisiskolás korunkban otthon, délután. Nagypapámtól még pilinckázásnak hallottam, de mi blinckiztünk! A blincki valamilyen jól faragható faágból készült. Mindkét végén késsel elvékonyították, kihegyezték a botot a fiúk, középen maradt egy kb. 10 cm-es henger. Kellott a játékhoz még egy egyenes, nem túl hosszú ágdarab, amivel a blinckit jó messzire el lehetett ütni a kiindulási helyétől. A mi udvarunkban, a kiskapuhoz közel volt a kedvenc helyünk ehhez az izgalmas időtöltéshez. A kerítéstől kb. két méterre egy lyukat készítettünk, annak a szélére kellett állítani a blinckit úgy, hogy az egyik kihegyezett vége a lyuk fölé érjen. Utcabeli fiúk: Farkas Jani, Dávid Karesi, Papp Lajos, Gondos Miska játszott velünk, lányokkal. A játékban még nem szereplők két oldalt álltak, a játékos pedig ráütött a blincki hegyére, majd még egyszer a levegőben is, hogy az minél messzebb repüljön. A lyuk elkészítése után kb. 3 lépésre vonalat húztunk, s ha ezen a vonalon belül esett le a blincki, akkor ismételhetett a játékos. Kiesett viszont, ha oldalra ütötte vagy el se találta az ágdarabbal a nevezetes szerszámot! Az nyert, akinek a blinckije a legmesszebbre repült...

A felső tagozatos lányok igazi ügyességi labdajátéka volt a Kastélyban, órák közötti szünetekben a **stukkozás**... A 2.-4. összevont osztály termének északi falánál játszottuk, mert akkor ez volt a

legnagyobb, ablak nélküli, összefüggő falfelület, amit erre jól fel tudunk használni. Több nevezetes dobástípust ismertünk a mi stukkozásunkban, közülük a „hátas” és a „fejes” talán még ma is sikerülne nekem... A fejes a következő mozdulatokból állt: a labdát egy kézzel a falhoz dobtuk, a lepattanó labdába belefejejtünk és az újra visszapattanót elkaptuk. A hátas se volt bonyolult: a jobb kézben tartott labdát hátul, a bal vállunk fölött átdoztuk, majd pedig elkaptuk. Egymás mellé tett két kézfejjel, vagyis ököllel ütöttünk a labdába egy harmadik variáció alapján, de még többféle is volt. Aki bármelyik lépésben leejtette a labdát, az kiesett. Ebből hiúsági kérdést csináltunk, sokat gyakoroltuk otthon is, mert nagy volt a nézőközönség a szünetekben. Azóta, akárhányszor a Kastélyban járok, a nevezetes fal mellett eszembe jut a régi-régi labdázás...

Még egy sokat játszott labdajáték, melyet otthon, a kamra, pajta és istállótető alatt játszottunk. 4-5 gyerek egymás mellé állt, egyikünk feldobta a tetőre a labdát és mondott egy nevet: neki kellett elkapni a tetőről legurulót. Ha nem sikerült elkapni a labdát, kiállt. Az győzött, az volt a legügyesebb, aki a végén egyedül maradt...

Az *árkicicázás* főleg a délutáni, esti órák kedvenc játéka volt gyerekkoromban! Egyikünk volt a fogó, aki az árokban futott. Ő az árkon átugrókat igyekezett elkapni. Mivel többen ugráltunk hol jobbra, hol balra az árok másik oldalára, egyrészt könnyű, másrészt nehéz volt a fogó feladata. Ha valakit elkapott, akkor az lett helyette a fogó, ő meg az átugrók táborába került. A győztes az lett, aki nem jutott az árokba, azaz nem lett fogó! Ez a játék legtöbbször jut eszembe azóta is, mert egy másik emlék is szorosan kapcsolódik hozzá... Nagyon sok éven keresztül minden este 8 óra előtt pár perccel felhangzott a rádióban a máig is hallható szép szignál, a Csillagok, csillagok kezdetű magyar népdal zongorán, de hallottam cimbalommal is előadni... Ezután következett az *esti mesét* mondó színész két mondata: „Jó estét gyerekek! Remélem, ágyban vagytok már!” Dehogy is voltunk! Árkicicáztunk! A meghallott dallamokra viszont abbamaradt az árokparton a játék, siettünk a szobába és néma csendben figyeltük a

mesét! A legnagyobb színészek mesemondása közül nekem legjobban Márkus Lászlóé tetszett! Csodálatos átéléssel, hangsúllyal mondta mindegyik mesét úgy, hogy én minden este öt szerettem volna hallani...

A *szánkózás* az 1950-es évek végén a Panni-hegyen az én korosztályomnak is kedvenc téli időtöltése volt... A legendát családunk minden tagja ismeri! Az új, sötétkék télikabátomat – akaratos lévén – fel kellett vennem, kikönyörögtem, hogy abban mehessek szánkózni! Feszíteni akartam benne, elismerem! Még aznap délután derékszögű, nagy szakadás lett valahogyan rajta! A következmény az lett, hogy az új, szépen megvarrt flekkű télikabátomban jártam még néhány évig! Nem lehetett könnyen elfelejteni a benne eltöltött első szánkózást...

Szánkózással kapcsolatos ez a kis epizód is... Jó szórakozás volt, hogy a téli időben trágyát hordó szán – nem szánkó, mert ez utóbbi a gyerekjáték volt – tehát a munkaeszköz után kötöttük a szánkónkat madzaggal. Egy szán 2-3, gyerekekkel teli szánkót is húzott azok nagy örömére addig, amíg a ló el nem kezdett futni! Akkor ugyanis a gyors siklásnak madzagszakadás lett a vége, általában felborultunk a szánkóval. Ki jobbra, ki balra esett az út menti nagy hóba! Nagyon élvezetes volt! Nem egyszer velünk is előfordult, hogy a ruhánk teljesen átázott, meg is fagyott a vizes hó rajta, de mi estig szánkóztunk! Otthon persze nem dicsértek meg bennünket, miközben dideregve melegedtünk száraz ruhában a sparhelt mellett...

A köszörűsök már nem járják a vidéket...

Lécz Györgyné Feuerstein Valéria mesélte... Mocsoládra évente visszatértek a köszörűsök Léczék Kossuth utcai házába. Késő ősszel érkeztek, majd disznóvágásra élezték a késeket a házaknál. Náluk az istállóban lakhattak. Kedvenc ételük sündisznóból készült. Vali néni idősebb fia, Jani is szeretett volna enni belőle, mert a köszörűs felesége,

Aranka minden alkalommal nagyon kínálta. A gyerek meg is kóstolta, nem lett semmi baja tőle. Évekig addig kaptak szállást Léczéknél a köszörűsök, míg egyik évben Jani gyerek tetűt nem kapott tőlük. Ekkor elzavarták őket, és a következő évben már nem is jöttek...

A gazdálkodással kapcsolatos két érdekesség...

Egyik a **Bristol**, ami az én figyelmemet úgy megragadta, hogy szemem előtt látom máig! Néhány keresetlen szót mesélek róla... Van ugyan Bristol nevű város Angliában, ez ismertebb lehet, de az én Bristolom egy régi **állatgyógyszer**! A mai 10 db-os tojástartóhoz hasonló dobozban tárolták a felnőttek a nagyméretű, barna színű, datolyaszerű gyógyszert. Meghatározott időközönként adtak be ebből az összes szarvasmarhának, addig pedig őrizték valahol a dobozt, gyerekek elől elrejtve... Ebből a dobozból vették ki egyesével a Bristol-szemeket, és a csak erre a célra használt, a gyógyszerhez kapott hosszú nyelű csipesszel a kitépatott marhaszájon át a torkán ledugták. Biztosan azért történt ez így, mert nem rághatta össze! Gyerekkoromban téma volt a tbc nélküli állatállomány, ezt szolgálta a Bristol! Májmértely és lépfene ellen is védték az állatállományt...

A másik érdekesség a **silózás**! Siló volt maga az építmény, de így neveztük az elkészített takarmányt is! A mi silónk nagyméretű, kör alaprajzú, azaz henger alakú volt. Betonból építették és olyan mély volt, hogy nagy létrát kellett beletámasztani. A mostani górénk helyén alakították ki valamikor. A zöldtakarmány, a csalamádé eltartása, tartósítása történt ebben. A tejelő jószágnak késő ősztől tavaszig ínyencségnek számított a siló. A csalamádét, azaz másodvetésű kukoricát ősztel zölden is ettették úgy, hogy kézi működtetésű szecskavágóval felaprították, majd a jászolba tették a tehének elé.

A silózás művelete a következőképpen zajlott! A szecskavágó gép odaállt a siló mellé, majd az emberek előkészülete után szerkezete felaprította a még zöld kukoricaszárat, és egy hosszú szállítószalag segítségével a gödörbe továbbította. Majd 5-6 ember zsákot tett a fejére olyan módon, hogy minden, a silózásban résztvevő ember a zsákja bal sarkát a zsák jobb sarkába illesztette, a delikvens pedig az így elkészített sapkaszerű részt a fejére tette. A zsák a vállat és a hátat védte az apró növényi részekről. A hosszú létrán lementek a silóba, a létrát a föntiek közül valaki kiemelte. A gép szecskázott, gyűlt az anyag a silóban, az emberek pedig körben, szépen egymás után rótták számolatlanul a köröket és csak tapostak, tapostak zsákkal a fejükön! Akkor ért véget a munkájuk, amikor teljesen, színültig megtelt a siló, s ők egyszerűen kiléptek belőle! Az utolsó feladat a háziakra várt, légmentesen le kellett fedni a silót. A kukorica levelén lévő baktériumok a taposás és lezárás révén, levegő kizárása után elszaporodtak, a növény anyagaiból tejsavat állítottak elő. Ez lett a tartósítószer. Hasonló folyamat zajlik a hordós káposzta és a kovászos uborka elkészítése során is. Ilyen módon megoldódott a széna kiegészítője télre az állatoknak a tápanyagban dús, konzervált csalamádéval! A siló megbontásakor friss, jellegzetes, mással össze nem téveszthető illat terjedt az udvarban. Ma is azonnal a siló és a silózás jut eszembe, ha valahol, gazdaságok mellett haladunk el, és ott silóbontás után silót etetnek...

A mi silónk sorsa is, a falu összes silója sorsával azonos módon ugyanaz lett, mint a ház elején lévő két szép zsalugáteres ablaké! A silókat betemették, már nem volt szükség rájuk, az ablakok helyett pedig a stílusban a gangos, faoszlopos parasztházra nem illő rolós, nagy ablak került! A silót állatok hiányában és a teljesen megváltozott világ miatt nem annyira, a zsalugáteres ablakokat viszont nagyon sajnálom...

Egy-két rosszalkodásunk...

Talán első osztályos lehettem, - akkor ez 1954-ben történt, - amikor a Kiss Károly bácsi kertjében lévő cseresznyefára – odalátszott az udvarunkba – felmástrom, hogy cserebogarakat rázzak le róla. Ma már nem tenném, rémálom még csak rágondolni is, de akkor gyufásdobozt húztunk szegény kis állatokkal! Úgy estem le, hogy a fa tövében lévő kóro belefúródott a bal lábam szárába. Akkor még nem is vettem komolyan, de két nap múlva magas lázam lett, még félre is beszéltem! Lovas kocsival vittek fel Mágocsra Anyáék Pálmai doktorhoz...

Apropó: *Pálmai!* Eredeti neve Paff Mihály volt, magyarosította Pálmaira. Jellegzetes megjelenésű volt a korábbi években is: oldalkocsis motorkerékpárján érkezett hetente egyszer Mágocsról Mocsoládra, és bőr pilótasapka volt a fején! Az 1950-es években a faluban a személyautó ritka, mint a fehér holló, de neki bogárhátú Volkswagenje volt! Asszisztense az elmaradhatatlan Annus néni! Mi, gyerekek csak azt beszéljük, hogy ő a törvénytelen felesége! Nem is egyszer „bedöglött” illetve nem indult az autó! Fiú osztálytársaink és az idősebbek közül néhány nézelődő „tolta be”, majd nagy pöfögés és füst kíséretében mégis elindult valahogyan az autójuk! A szituáción mindannyian, minden alkalommal jót neveltünk, pedig akár sajnálkozhattunk vagy együtt érezhattünk volna...

Egy ráadás „rosszaság” a végére a régmúltból Pálmai doktor közreműködéséről... Nem tudom, ki volt az első, de az utca gyerekei sorban utánozták egymást... Kukoricaszemet dugtunk az orrunkba, s mint a dominósor, ha eldő, egymás után kipróbáltuk... Végül is Pálmai doktor szabadított meg bennünket a rossz vicc kukoricától...

A most következő, felvillant pillanatkép nem is rosszalkodás, hanem egyszer valamikor velem megesett, páratlanul naiv eset... Kisiskolás koromban a boltba menet leejtettem a viszonylag nehéz, üvegből készült szódásüveget, ami a nyakánál azonnal el is törött. Haza kellett volna mennem, eldobni az üveget, de én Sterner Pali bácsi boltosunk elé letettem a pultra. Ő megfogta az üveg feji részét, ahogyan

cserélésnél mindig is szokta. Most kezében maradt a patronos rész a műanyag csővel együtt! A bolti reagálásra már nem emlékszem, de a családtól otthon azért nem kaptam ki - mint nagypapám kifejtette, - mert a tele üveg leejtése ennél jóval nagyobb bajt okozhatott volna...

Az akkor éppen aktuális divatról...

Hajviselet az 1950-es években – saját *emlékeimből*... Az egészen kis lányoknak, úgy 2-3 éveseknek az akkori divat szerint a fejük tetején úgynevezett *hurka* volt! Ez spirálisan, oldalt felcsavart haját jelent a fejtetőn. Hátul csattal erősítették, majd egy masni került a hurka végébe, ez zárta le és szépítette a formát. A többi haját lefelé fésülték az anyukák, s az általában kunkorodó hajfürtök így zárták a kislányok frizuráját. Szerintem mutatós volt! Nekem több kiskori fényképem van, ami megőrökíti a most leírtakat...

Az iskolás lányok két copfot viseltek. Kétoldalt befonták a hosszúra meghagyott haját és a *copf* végére szép masnira *szalagot* kötöttek. Nekem rengeteg, szebbnél szebb szalagom volt! Fehér, rózsaszínű, világoskék, piros egyszínű, de volt fehér piros pöttyel és piros fehér pöttyel díszített is. Volt széles és keskenyebb, lágy esésű selyem és keményebb tapintású ripsz anyagú. A hetedikes lányok már nagylány frizurát akartak hordani, ezért szép copfjukat levágatták! A mi korosztályunkkal is így történt! Összebeszéltünk csapatostul barátnők, gyalog felmentünk a Pörösön Mágocsra fodrász Annuskához, a cipész feleségéhez. Természetesen gyalog is jöttünk haza. Én ott úgy megsajnáltam a copfomat, hogy mire sorra kerültem, megdöntöttem magam és akkor nem vágattam le, csak jóval később! Így jöttem haza, mindenki nagy csodálkozására! Levágott copfjaim - piros masnival – a mai napig őrzött kedves emlékeim...

Ha már hajviselet, akkor tovább a korosztályok szerint... A fiatalok *lófarok*ba kötötték a hajukat, *fru-frut* hagytak vagy *tupírozott konty*ot hordtak. Mindegyik nagyon szép volt! A középkorúnál kicsit idősebbek egy fonatra, hátul, középen befonták hosszú hajukat és *tarkókonty*ba felcsavarták, kontytükkkel minden oldalról megtűzték. Nemes egyszerűséggel kupakontynak mondták ezt a szép megjelenésű frizurát! Ezután *fejkendőt* kötöttek a fejükre. A fejkendő abban az időben ugyanolyan változatos színű és anyagú volt, akár csak a szalagok. Attól függött, milyet hordtak, hogy csarnokba, boltba, a földeken munkához, ünnepen vagy misére mentek. Hétköznapra drapp, szürkés, törökös mintás, egyszínű, esetleg kék vagy piros pöttyös, de az egyszerűbbtől a tele mintásig igen nagy változatosságban és színben került a fejekre. Temetésre, gyászmisére és nagypénteken fekete egyszínű, de a szélén fényes fekete csíkos fejkendőjét vette fel nagymamám és anya is. Juli mamámnak több, nagyméretű, fényesen csillogó, brokát anyagú, selyem rojtos szélű fantasztikus szépségű fejkendőit a mai napig őrizzük, a szekrényben eltöltött több évtized azonban meglátszik rajtuk! Munka közben a kendőt hátra kötötték, de a nagymamám az elől kioldott kendő két sarkát mindkét oldalon a feje tetejére tűrte fel!

Kétféle *dauer* típus létezett: a *meleg* és a hideg. Ez utóbbi a mai napig létezik dauer megnevezéssel. Az előbbi elrettentő berendezéssel járt: a felgöngyölített kis hajhengerekre fémből készített, megmelegített, nehéz, csipesz-szerűen összezárható valamiket tettek. Ezek talán fél óráig voltak a középkorú asszonyok fején, ezután valóban csigás göndör lett az előtte sínszög haj... Az idősebbek mindig fejkendővel bekötötték a fejüket...

Egy kis női *divatot* is említek az 1950-es évek végéről, az 1960-as évek elejéről... A nejlonharisnya, a mini szoknya és a tupírozott frizura mellett az *orkán kabát* jöhet legelőször szóba...A serdülőkötől kezdve a felnőtt korosztály minden tagja ezt hordta abban az időben! Ahogyan visszaemlékszem, nagyon szépnek találtam én is, csak a közeli boltokban nem lehetett folyamatosan kapni. Amikor mi vettük volna,

éppen várni kellett a következő szállítmányra. Addig erősködtem, míg Apa – vasutasként ingyen utazva – felment Budapestre, és az IKKA-ban, a külföldi cikkeket árusító boltban vett nekem. Gyönyörű volt, sötét barnás-bordós színű! A mai napig ereklyeként őrzöm ezt is – mint még néhány régi, nagyon fontos darabot...

Akkoriban volt divat a *dirndli*... Úgy emlékszem, ez csak rövid ideig volt divat, de azért a mi korosztályunk minden leány tagja biztosan viselte. Vasárnapi öltözetünk egy darabja volt! Akkoriban még volt szép ünneplő és egyszerűbb hétköznapi viselet! Az én dirndlim anyaga és mintája igen szép volt! Vékony, fehér színű puplin-szerű anyagába halványzöld téglalapok szöve, így ez egészen apró mintázatot adott ki. Ebből varrta nekem Dicső Jánosné Mári néni – a falu varrónője - a térdig nem érő, derékban szabott és húzott, oldalt cipzárral ellátott, elől kivágott, buggyos rövid ujjú ruhát. Ehhez készült fényes zöld selyemből, alsó harmadában a ruha anyagából rávarrt két keskeny csíkkal egy szabályos, téglalap alakú, hátul masnira kötött kötényke...

Tánciskola, üveges tánc...

Általános iskolás korom éveiben – 1954 – 1962 között - kötelező volt a tánctanítás, ezért járt az én korosztályom kétszer is *tánciskolába*! A tánctanár távolabbról vonattal érkezett hozzánk, s az egyik tanfolyam alkalmaira mindig a mágocsi lakos Blum Pál – az akkori mocsoládi kocsmáros - hozta be őt lovas kocsijával az állomásra! Mi nagyon komolyan vettük az okítást. Máig nem felejtettem el a sokszor gyakorolt tánc vezérszavait: „... gyors, gyors, lassú... gyors, gyors, lassú...” A több hétig tartó tanfolyam *Koszorúcskával* fejeződött be, akárcsak a maiakban! Bemutattuk a Kultúrotthonban, a körben ülő, nagyon kíváncsi szülőknek, milyen sokat tudunk! Nagyság szerint fiúk-lányok párt alkottunk, majd így tanultuk be a bemutató variációit! A párok

ilyenkor szerény kis ajándékot vettem egymásnak: én bizsu karkötőt kaptam, melyet máig őrzök, és hasonló kaliberű pénztárcát adtam páromnak...

A nyolc-tíz éves diákoknak volt egy igen kedves műsorszáma, ami nem maradhatott el egyetlen iskolai és falusi ünnepélyről se: az *üveges tánc*... Emlékét fényképek és emlékképek őrzik... Az 1945 - 1947-es születésű lányok alkottunk nagyon ügyes csoportot. Tanítás után tanítóink, főleg Nagy Kati tanító néni vezetésével gyakoroltuk a tánclépéseket és magunk énekeltük a megfelelő ritmusú népdalokat is aláfestőként! Kezdő népdal a „Szépen úszik a vadkacsa a réten...” kezdetű volt minden alkalommal. Erre vonultunk be libasorban az előadás helyszínére, amely legtöbbször a tornateremhez közeli vagy a mostani Szoborpark közepén levő nagyobb, téglalap alakú terület volt általában. Csípőre tett kézzel, fejünkön az üveggel, jobb láb kettőt előre, majd bal láb ugyanígy történt a bevonulás! Azután kört alakítottunk, majd többsoros alakzat következett és hagyományos csárdás lépések újabb népdalokkal. Végül újra egy nagy kör és kivonulás... Fellépő, csinos egyenruhánk a következő darabokból állt: fehér blúz, amelyik leggyakrabban fodros nyakrésszel készült. A fodor úgy alakult ki, hogy a szalag számára levartt járatba piros szalagot fűztünk, majd ezzel húztuk össze s így a nyak körül szép kis fodor alakult. Végül a szalagot masnira kötöttük. Piros-fehér pöttyös, kantáros szoknyánk volt, fehér térdzokni és pántos szandál. Természetesen a karkötőmmel együtt mai napig őrzöm az üveges táncos üvegemet is, és büszke vagyok arra, hogy egyszer se esett le a fejemről! Igaz, a többiekéről se...

Aránytalanul kevés lett a nyugdíj...

Beck Jánosné Pfaff Margit Tevelen született, de 51 évig élt Alsómocsoládon! Az itt eltöltött sok évtizedről neki az jutott legelőször

eszébe, hogy *a faluban ő nagyon sokat dolgozott!* Szép sorjában el is mondta ezeket, amikor dombóvári lakásukon meglátogattam...

Darabos Lajos után ő lett a Kirendeltség vezető és hivatalsegéd, de Taller András is megvált kisbírói posztjától, így azt is át kellett vennie! Egy évig Tóth János követte a kirendeltség vezetésében, de ő nem akart dobolni, ezért újra mindhárom megbízatás Margit nénié lett! Hivatalos papírokat vitt házakhoz, különféle értesítéseket, lakásfelméréseket, állatösszeírásokat végzett. Az Egészségház takarítása mellett egy ideig a temetői Hullaház rendben tartása is rá várt! A népszámlálás, a tüdőszűrés megszervezése is az övé volt. Sírva panaszkolt, hogy *mindezek után csak 480 (négy száznyolcvan) Ft nyugdíjat kapott...*

Az almási diákok életéből...

Orsós Lajos mesélt általános iskolás emlékeiből is! Bizony, ezek is elgondolkodásra bízathatnak bennünket... Az 1954 óta a Kastélyban működő általános iskolába kb. négy km-ről jöttek reggelente az almási diákok. Több gyerek járt a vasútállomásról, a Pusztáról és Almásról, mint ahányan a faluból! Az Orsós-testvérek, Béres Károly erdész Klári leánya, Kesztyűs József tizenkét gyereke közül az éppen aktuális iskoláskorúak és néhány más cigánygyerek egy csoportban reggel, majd ugyanígy együtt délután tette meg az utat. A Rigatz-pihenőnél értek ki a köves útra, ha esett, ha fújt, ha bármekkora hó is esett, mert hóeke nem segített! Fűzős, magas szárú félcipő volt a lábukon, vékonyan öltöztek, nem volt se esőkabátjuk, se téli kabátjuk! Ha valamelyikük kinötte a ruháját és még használható volt, akkor azt odaadta másnak, aki a legtermészetesebb módon járt benne. Nem volt egymás között, de az iskolában se semmiféle megkülönböztetés! Lajosnak kedves és szomorú emléke édesanyjáról: minden reggel süített gyerekei számára két- két

szem krumplit, azt beletették a zsebükbe és kesztyű híján azt fogták a faluig! Mire beértek, éppen kihültek a kézmelegítők, és az iskolában megették azokat! Így dupla haszon volt a reggeli krumpli!

Lajos szép emlékekkel gondolt vissza Nagy Kati tanító nénire, aki szigorú volt, de nem kivételezett! Mint mondta, a tanító néni szigorúsága nélkül belőlük nem lett volna semmi!

Nátha, influenza nem érte őket, soha, egyetlen gyerek se volt beteg! Edzettek voltak, nem táposok! Lajos lábában napi tizenhat km lett, mert minden este még egyszer bejött a faluba, a csarnokba tejért! Almáson senkinek nem volt tehene, így ő a két literes alumínium kannájukkal este oda- vissza maga tette meg az utat!

Családjuk öt-hat évig élt a Marci bácsi-féle házban, amikor eljött a cigánytelepek felszámolásának ideje. Darabos Lajos tanácselnök felkarolta a családjukat, és ők beköltözhetek a két szobába és konyhába a bikaistálló mellé. Itt már volt villany, közel az iskola, a régi, kedves csapat viszont teljesen megszűnt... Egy-két mondatot még megérdemel a kint hagyott házuk sorsa... Lajos édesapja beköltözésük után olcsón eladta egy vaszari vadásztársaságnak. Ez akkoriban olyan nagy pénz volt, hogy ezen vettek TV-t, bebútorozták akkori lakásukat, és a család minden tagja felruházkodott! Lajos azóta kétszer járt kint Almáson, gyerekkora szép helyszínén! Először nyolcadikos korában, majd másodszor két évvel ezelőtt. Az utóbbi alkalom szívszorító volt szegénynek! Áll a ház még, de ajtóí, ablakai hiányoznak. A pince jó állapotban van, a gyümölcsfák közül sok még terem. Ott már nem lehet semmire ráismerni, mert nincsenek meg az ösvények, a kijárt utak. Mindent visszavett a természet! Bokros, bozótos, indaszövevényes, felismerhetetlen a felejthetetlen Almás...

Megtagadta az aláírást...

Tombi Lajos édesapja és Darabos Lajos rossz viszonyban voltak egymással. Az utóbbi a hatalom birtokában, az idősebb Tombi Lajos pedig önérzetes honpolgárként, és mindketten konok hozzáállást tanúsítva harcoltak egymás ellen, saját igazukért! El lehetett és kellett volna simítani a kettőjük vitáját, de ez nem történt meg! A mesélő családját súlyosan érintő történet így szól az 1960-as évek legelejéről...

Darabos Lajos azt szeretne volna, hogy Tombi Lajos álljon be a tsz-be és halászmester legyen, ő pedig erre nem volt hajlandó! Nem szeretne a vízi elfoglaltságot, a bizonytalan összegű, munkaegységek után járó fizetség se vonzotta, s így nem állt be a tsz-be! Abban az időben az elhelyezkedésnek az volt a feltétele, hogy a helyi tanácselnök vagy párttitkár aláírja a felvételi kérelmet. A tanácselnök pedig ennek az embernek nem írt alá! Tombi Lajos próbálkozott aláírás nélkül munkát találni! Dolgozott a magyaregregyi vár feltárásánál kubikusként és a hídépítőknél is! Egy-két hét után Darabos Lajos megtudta, hol dolgozik, és mindenhol „kirúgatta”. Több sikertelen próbálkozás után Tombi Lajos felkereste az akkori párttitkárt, Tóth Jánost. Elmondta neki, szeretne elhelyezkedni, kellene az aláírás! Janinak nem remegett a keze, nem félt az árnyékától, hanem kézjegyét adta! Biztos nem kapott dicséretet, de mégis megtette! Természetesen rövid időn belül így is új munkahely után kellett néznie szegény elhelyezkedni vágyónak...

Helytelen cselekedetéről – ötven év távlatából...

A történet szereplői változatlanul az idősebb Tombi Lajos és Darabos Lajos, a mesélő pedig ifjabb Tombi Lajos... Darabos a Virágsűrűben vágatott magának fát, téli tüzelőnek. Megtudta ezt Tombi Lajos, feljelentette őt a pártbizottságon és a rendőrségen is! Ettől igazán

elmérgesedett közöttük a helyzet! Darabos Lajos lelövésével fenyegette meg Tombit, de tettlegességre soha nem került köztük sor...

A feljelentőt behívták Sásdra, az akkori járási pártbizottságra. A titkár jól leszidta, és tudomására hozta, hogy hiába jelentette fel Darabos elvtársat! Pár köbméter fa hiánya nem árt annyit a népgazdaságnak, mintha ebből per kerekedne és a pártot jó hírében veszteség érné, mert egyik képviselője fát lopott...

A mocsoládi telekkönyv fontos szerepe...

Vajda Józseftől tudom a következőket, akivel 2010. év áprilisában beszélgettem sásdi lakásában... Sajnos, azóta már az égi vadászmezőről figyel... Nagyon sok történetet magával vitt ő is, pedig igen sokat elmesélt, leírt... Tőle tudom a következőt! Az a tény, hogy ***Alsómocsolád önálló lehetett***, elszakadhatott Mágocstól, neki köszönhető! Amikor Sásdon a telekkönyveket elvitték bezúzni a nyomdába, Józsi bácsi az éj leple alatt talicskával hazamentette sok hegyháti község ilyen adatgyűjteményét! A tárgyalások során perdöntő volt a ***mocsoládi telekkönyv*** megléte! Dicső Lászlónak ő odaadta azokat! Józsi bácsi nagy formátumú személyiség volt, csak néhány fontosabb dolgot írok le róla. - 1960. szeptember 8-tól megszakítás nélkül működik az ő általa alapított Honismereti szakkör Sásdon. – 1970 óta írta Sásd krónikáját, évi 130 – 140 oldal terjedelemben. – A Magyar Királyi Csenedőrség történetét is kutatta! Arany diplomát kapott ezért! – Saját pénzén, milliós áldozatok árán megalapította a Hegyhátiak Múzeumát. – Az ő gyűjtéseit 40 hegyháti diák használta fel forrásként diplomamunkájában, mindannyian négyest, ötöst kaptak rá! - Az Alsómocsoládiak Baráti Körének tiszteletbeli tagja volt, évekkal ezelőtt többször részt is vett az éves találkozónon, bízottat bennünket, ötleteit

elmondta. – Rigatz-kutatásomban segített, Rigatz Janesi sírjáról ő is közölt adatokat...

Nem új találmány a citrom ízű sör...

Koller József mesélte kint a badacsonyi szőlőknél lévő földterület szántása után, 2011. október 2-án *az 1970-es évek közepéről* való történetet... Ő nem tősgyökeres mocsoládi, csak 1976-ban került Heil Erika férjeként a faluba. Ez a történet egy eddig hiányzó témát érint az akkori időből! Egyik évben történt, hogy apósával a Vashíd mellett szénát gyűjtöttek, majd este betértek a falu kocsmájába egy sörre. Jóska ugyan nem fogyaszt alkoholt, de a nagy meleg és fárasztó munka után jólesett volna egy pohár hideg, finom sör! Lovas József mágocsi lakos volt akkor a kocsmáros. Ő már abban az időben árult citrom ízű sört, akárcsak manapság lehet kapni ezt a „felkapott” italt üzletben, kocsmában... Azokban az években hétfőn zárva volt a kocsmá. Jóska bácsi hét végére megcsapolta az 50 literes fahordót, és előfordult, hogy nem fogyott el az ital. Kedden a csapba egy olyan parafa dugót helyezett, amibe korábban három lyukat fúrt. Ezeken át eresztve még egy kicsit habzott a pénteken-szombaton megcsapolt, keddre megsavanyodott sör! Úgy kínálta: *Citrom ízű sör* kapható! A korsó sört ilyenkor pohár sör árért adta, pohár sört talán kedden nem is szolgált ki! Akkor egy pohár sör ára 2 Ft 20 fillér, a korsó ára 3 Ft 50 fillér volt! Természetesen nem volt finom a keddi citrom ízű sör, egyesek még hasmenést is kaptak tőle! Valószínű, a rendszeres kocsmába járók igyekeztek hozzászokni az ízéhez! A jó üzletember kínálós szlogenje, esetleg a minőség is ismerős lehet nekünk 2013. évben: – „... Korsót pohár áron...” Csak az áráktól kell most nagyon komolyan elvonatkoztatni...

Lám, lám a ragadványnevek...

Tóth Ilike mesélte saját lakásukon, amikor meglátogattam őket 2011. szeptember 22-én... Az 1970-es évek végén ő volt id. Szemenyei Károly állatorvos írnoka és segítője, amikor a faluban **baromfioltásra** került sor. Feladata volt, hogy már előre, minden utcában, egymást követő házanként a neveket sorban tüntesse fel, így minden gazdaság és annak állatai sorra kerülnek az oltásban. Este megjegyezte a doktor úr, hogy egy család – Tombi Jánosék – kimaradtak a Rákóczi utcában! Ilike élénken tiltakozott, mondván, ő pedig mindenkit felírt! A történet jó példa és igazolás a kb. 70-80 évvel azelőtt keletkezett ragadványnevek rögzülésére, a mindennapi életben általános használatára! Ilike a Rákóczi utcában lakó Tombi János hivatalos neve helyett – amit viszont Szemenyei doktor ismert – a falusiak által használt „Balogh János” nevet írta fel! A fiatal leány Balogh Jancsi bácsiként ismerte a Rákóczi utcai Tombi Jánost – akinek a felesége Bakota Panna néni volt, - mert így hallotta szüleitől, csak így beszéltek róla a faluban is...

Jelentősége miatt, és mert talán széles körben nem eléggé ismert a következő három témakör – kiragadom az időrendiségből, külön kapnak helyet a történetek után! Ezek: a Málénkij robot(1944 – 1949), a kulákiüldözés (1947 – 1956) és az 1956-ban történt néhány esemény!

Az utókor számára – hála Istennek – csak gondolatban átélhető történetek ezek a 20. századból... Pótolhatatlan kordokumentumok, a mesélők pedig a túlélés csodái a saját szenvedéstörténeteikkel... A borzalmak elolvasása, átgondolása reményeim szerint érzékennyé tesz

bennünket múltunk iránt! A történések elszenvedői példát adnak arra, hogyan kell elviselni a kudarcokat, hogy túl lehet és kell lendülni a holtpontokon is vagy bele lehet pusztulni azokba! A ma élőknek felemelő lehet szembenézni a tényekkel! Lelki erőpróba közvetve is átélni a félelmet és az igazságtalanságot...

A Málenkij robotról...

Több visszaemlékező története kerül ide. Elszenvedői közül három visszatérő, túlélő asszony emlékét idézem. Ketten nekem meséltek kálváriájukról, egy történetet pedig érdeklődésemre írásban kaptam kézhez. Egy visszaemlékező, Groll János az édesanyja megmenekítését idézi, egy történet pedig a valahogyan Sásdon felejtettek és elrejtözök sorsát eleveníti fel! A gyönyörű kéziratos visszaemlékezés Lécz Györgyné Feuerstein Valéria édesanyjáié! Az írás valamikor, valakinek a kérésére született meg, bár Vali néni már elfelejtette, hogy mikor, ki kérte ezt. Egy kék táblás füzet őrzi a megpróbáltatásokat és egy lapokra írt kézírás is... 2011. év novemberében a Szalatnakon élő és az Önkormányzatnál dolgozó *Maros Ilonkától* megtudtam az írás keletkezésének körülményeit, valamint fénymásolva meg is kaptam Szalatnak Község Krónikáját. A hiteles történet a következő... Radics József szalatnaki lakos egybeszerkesztette a község Krónikáját, mely az 1719-1950-ig terjedő évek eseményeit tartalmazza. A kiadvány 1989. szeptember 17-e, a falu két hiányzó harangjának átadása és a falu felépülésének 270. évfordulója tiszteletére jelent meg. Radics József kérte meg az akkor még élő szalatnaki lakosokat, köztük Feuerstein Jánosné Groll Veronikát, hogy írják le oroszországi meghurcoltatásuk történetét. Abban a kiadványban nem jelent meg Vera néni saját kézzel írt visszaemlékezése, de erre az alkalomra írta le keserves emlékeit! Radics József csak összefoglaló történetet örökít meg a Községi Krónikában a meghurcoltak beszámolója alapján, megjelenhetett viszont fénymásolva a „Krol Veronika Feuerstein Jánosné hadifokszágból hazatért részére”

kiállított „Igazolvány”, amelyet 1949. november 26-án Debrecenben kelteztek. Ez az igazolvány már nincs meg, viszont Vera néni leányától, Lécz Györgyné Vali nénitől én megkaptam az eredeti írást és az engedélyt is arra, hogy az teljes egészében megjelenhet! Megrázóak és felkavaróak az anya fogadásáról, itthoni újabb gyötrelmeiről szóló rövid visszaemlékezések is... Soha ilyen meséket...

Ebben a részben mondom el Beck Jánosné Pfaff Margit erre az időre visszaemlékező hiteles történetét is, hiszen Margit néni 51 évig alsómocsoládi lakos volt! Így édesanyja története Alsómocsoládé is! A sorsok különbözőek, de mégis hasonlóak! *Áldozatok ők, önhibájukon kívül szenvedtek és élték át a poklot... A több, mint 130 ezer elhurcolt ember között van az egykori 19 alsómocsoládi és az általam említett, Mocsoládhoz kötődő, nem itteni lakos! Mocsolád történetében – egybek mellett - hiányzó láncszem az ő sorsuk megörökítése is ...*

A történetek előtt *Gábor Károly plébános úr saját kézzel írt Historia Domusából idézek, az 1944-i bejegyzésből...*

„...Karácsony napján a délelőtti nagymiséről szólították ki a német ajkú lakosság nagy részét, hogy 30 napi élelemmel felszerelve menjenek Sásdra. Az indulás karácsony másnapján történt hajnali négy órakor... Legnagyobb részük bejött hozzám elbúcsúzni. Megrázó eset! Magam is meghatva beszéltem hozzájuk, s kértem őket, bárhova kerüljenek is, legyenek hűek vallásukhoz és az Isten parancsaihoz! Egy-egy megáldott érmet adtam mindegyiknek. Néhány nap múlva értesültem, hogy Sásdról Pécsre szállították őket, ahol tömegesen táboroznak a volt katonai laktanyában a baranyai falvakból összeszedett német lakosok...” Az 1945-ös bejegyzéséből...: „...Sejtésem valóra vált. Az elszállított németeket orvosi vizsgálat alá vették. A betegek és

gyengék visszajöhettek, a többit elvitték munkára keletre! Sztankovanszky Pál március 5-én meghalt. Beteg szíve nem bírta ki az izgalmakat...”

Két, levéltárban őrzött okirat a következőkről tanúskodik:

Az egyik okirat... *„ Bikal, 1945. évi január hó 3-án a bikali körjegyző aláírásával:*

„Alsómocsolád községre vonatkozó névjegyzék azon német nemzetiségű egyénekről, akik össze voltak írva, Sásdon elő voltak állítva és betegség vagy mint gyermekes anyák hazabocsátattak”... (23 fő)

„Betegség miatt”: Feuerstein József (1910), Parth Anna (1924), Róth József (1920), Pónert Mártonné (1921), Pónert Márton(1922), Cziráki Margit(1922), Mayler Ferencné(1914), Habler József(1912), Mayler Antalné(1914),

„Gyermekes anyák”: Feuerstein Józsefné(1914), Szelmann Antalné(1921), Szieber Imréné(1924), Gerber Józsefné(1920), Habler Jánosné(1914), Ottó Jánosné(1921), Róth Józsefné(1924), Keller Jánosné(1920), Jauch Józsefné),

„Téves felvétel volt, Sásdon igazolva”: Beck Jánosné(1911), Groll Mihályné(1911),

„Téves felvétel, SS-katona”: Réder Ferenc *„Magyar”:* Kohl József(1901), Kohl József(1924)”

A másik okirat... „*Bikal. 1945.évi január hó 17-én a bikali körjegyző bélyegzőjével... (19 fő)*

Közmunkára elvitték a következő alsómocsoládi lakosokat: Beck János(1908), Beck Margit(1924), Reiber József(1899), Jerger Erzsébet(1926), Spohn Antal(1904), Spohn Antalné(1915), Jauch Éva(1922), Gerber József(1911), Marhauser Mária(1925), Eibeck Mária(1922), Jauch Erzsébet(1924), Beuerle Erzsébet(1922), Taller Gyula(1900), Taller Erzsébet(1923), Beuerle János(1902), Beuerle Anna(1925), Feuerstein Andrásné(1914), Grób Anna(1926), Schmidt István(1903).”

2010. június 15-én „mesélte” Hoch Jánosné Machauser Maris néni a saját lakásán Dombóváron, a II. utcában...

Azt magam bocsátom előre, hogy ő és leánya a következőket említette beszélgetésünk legelején: Maris nénit eddig azokról a borzalmas évekről, akkori és azutáni helyzetéről rajtam kívül még soha nem kérdezte meg senki! A mai napig nem rehabilitálták! Úgy gondolja, háborús bűnösként voltak számon tartva! Úgy emlékszik vissza azokra az évekre, mintha átaludta volna vagy esetleg mások aludták át azokat az éveket, ezért esett ki a hivatalosságok részéről teljesen még az említése is ennek a borzalomnak, nemhogy más... Maris néni mesélte, én jegyzeteltem... 1944. karácsonya nagymiséjén olvasták fel a neveket azzal, hogy 15 napra Pécsre mennek dolgozni a repülőtérre... Két hétig a Lakits istállóban voltak elszállásolva, ott látogatták meg őket szüleik, testvéreik, a rokonok... Két hét elteltével vagonba rakták őket, és indították az Alföld felé. Mocsoládon át ment a vonat, a hozzátartozók adtak fel nekik élelmet, ezzel bírták ki több napig. A vonatból Baján kiszállították őket, újabb munka következett. Lőszert hordtak be a

Dunánál az erdőbe az oroszok számára! Éjjel az ott lévő orosz katonák rájuk támadtak, meg akarták erőszakolni a nőket, de a mocsoládi férfiak elzavarták őket! Két nap után újra bevagonírozták őket azokba a vagonokba, amelyek ide orosz katonákat hoztak: tehát oroszok Magyarországra, magyarok ki a Szovjetunióba! Adtak be nekik kívülről ennivalót, de ebből egy falatot se ettek, hanem még a mocsoládi állomáson kapott és beosztott hazait ették. A beadott ennivalós vödör kívülről fekáliával volt szennyezett! Egy helyre érve, hosszú idő után fürödni vezényeltek mindenkit. Tele voltak tetűvel, s bár a ruháikat fertőtleníteni vitték, még több tetűvel kapták vissza azokat... Minden ember a ruha korcában és a nyakánál saját maga agyonnyomta a tetűket vagy közülük néhányat, a többi benne maradt, így a ruhák egymást megfertőzték. A Kaukázusba, Groznij városába vitték őket. Egy nagy barakkban kaptak szállást. Ablak nem volt rajta, faágyak mindenütt, és tele az egész hóval, befújta oda a szél. Ott osztották el őket brigádokba, ugyanis többfajta brigád volt. Maris néni brigádja 80 cm széles és 3 méter mély árkot ásott csövek számára. Ott a Kaukázusban olaj volt mindenhol, tehát olajcsövek számára ásták az árkot. Egy idő után egy tsz-be vitték őket paradicsomot palántázni és kapálni. Olyan szigorúan felügyeltek rájuk, hogy egy szem paradicsomot se ehettek meg soha! Úgy próbáltak mégis ügyeskedni, hogy a feltűzött kontyukba tettek egy-egy szem paradicsomot, amit este titokban elfogyasztottak. A felügyelők részéről az volt a jelszó, hogy ha a normát nem végzik el, akkor nem lesz vacsora! Ha mégis volt, akkor 50 dkg félig megsült, fekete kenyeret kaptak, semmi mást! Néha volt burizs leves, amiben 10 szem búza vagy köles volt. Reggel étel nélkül mentek dolgozni. A szokásos szöveg ismét elhangzott: „Étel csak akkor lesz, ha meglesz a norma!” Két évig dolgoztak Groznijban ilyen körülmények között, utána ez a brigád az Uralban lévő Ufába került. Menet közben a Volga folyóban megfürödtek. Itt nagyon hideg volt, -40 fok körüli, emiatt sokan megfagytak. Ezen a vidéken tatárok laktak. Ők nagyon durva, ellenszenves emberek voltak. Ha a dolgoztatott férfiak éhségükben egy-két szem krumplijukat kiszedték – ellopták – a tatárok gazdaságából,

levették a derekát vagy agyonverték ott a helyszínen szegényt! Csak krumpli termett azon a vidéken. A város környékén főleg pécsvárad, véméndi munkaszolgálatosok csalánt és paréjt szedtek, maguk megfőzték az olajos, koszos vízben, ami rövid időn belül hátul folyt le a lábukon. Hasmenést kaptak! Nehéz fizikai munkát végeztek itt is: árkot kellett ásni víznek, gáznak, olajnak. Egyszer előfordult, hogy Maris néni és egy másik nő nem fért fel az autóra, amivel a messze lévő barakkba vitték vissza őket. Jöttek a tatárok, de nem bántották, hagyták a mezőn, a földön feküdni őket éjjel is... Olyan éhesek voltak, hogy a városban összeszedték az eldobott halcsontot, krumpli héjat, majd a barakk kályhájának platniján megsütötték és megették. A férfiak közül többen az éhség és a lelki megrázkódtatás miatt megzavarodtak, sokan meghaltak. A soványak jobban bírták az éhezést és a borzalmakat, a kövérek meghaltak. Ufában ismerkedett meg Maris néni a későbbi férjével. Ő erdősmecskei származású volt, 17 évesen került ki a Szovjetunióba. Egyik este kiharcolták őket a barakkból, mondván: mindenkit megvizsgálunk. Egymás előtt történt mindez. A nőgyógyászati vizsgálat nagy lelki traumát okozott hosszú ideig az elszenvedőknek! Itt is sok volt a tetű, de este a poloskák is csak úgy ugrottak rájuk! Újabb jelszó jutott Maris néni eszébe: „Hamar hazamentek!” Számtalanszor hallották ezt az öt év alatt... A területre Magyarországról hazaérkezett oroszok mesélték, beszéltek egymás között, hogy Magyarországon mennyi kolbász van, ott náluk meg nincs! Ha hangosan mondták vagy kiderült ez valakiről, akkor azt az oroszot, a maguk emberét is menthetetlenül elvitték Szibériába... Jerger Bözsi néniel egy alkalommal dolgozni mehetek egy házhoz. A háziak nagyon szívélyesek voltak hozzájuk. A két Maris néni teleette magát krumplival és akkor a jóllakásba betegedtek bele... Maláriát is kapott Maris néni: minden nap két órákor belázasodott, rosszul lett, de csak jóval később, itthon kezelték ki ebből a bajából. A hólyan folyt le a hegyekből, azt itták, attól is megbetegedtek. Volt olyan eset, hogy közülük nyolc-tíz ember meghalt. Nagy gödröt kellett ásniuk, ebbe helyezték bele mindannyit. Amikor a temető mellett mentek el, látták,

hogy az eltemetett ember lába kilógott a sírból... Vitték őket egy alkalommal messze, majd a sofőr olyan hirtelen fékezett, hogy volt, akinek megszakadt a dereka... Többen azért betegedtek meg, mert amikor oltást kaptak, a tűt nem cserélték... Kéretezni is elmentek egy messze lévő faluba, itt kaptak kenyeret és krumplit. Az is előfordult, hogy egy Mágocsról származó asszonnyal mentek kéretezni. Befagyott jégtáblákon jutottak át a folyón. Visszafelé társa megcsúszott, de Maris néni lábába kapaszkodott, és így mégis kievickéltek mindketten a partra... Megfogadták, hogy soha többet nem mennek kéretezni, de ebből nem lett semmi... Maris néni egyetlen kellemes eseményre emlékszik... Egy doktornő egyedül nevelte a kislányát, és még a nagymama lakott velük Ufában. Egy hónapig vigyázott ő a kislányra, azután bevették a csöppséget az óvodába. A család adott neki enni... Az öt év alatt minden ruhájukat eladták, hogy valamit tudjanak enni! Borzasztó soványan tengették napjaikat! Bayerle János bácsi, Maris néni keresztapja ott kint halt meg. Halála előtt az volt az utolsó kívánsága, hogy adjanak neki kenyeret. A leánya, aki szintén sorstárs, nagy beteg volt, csak azért nem adott, mert akkor neki semennyi nem maradt volna, így ő is éhen hal! Maris néninek volt több eldugva, így ő adott, és megnyugodott, hogy teljesíthette keresztapja utolsó kívánságát... A betegek, így Bayerle Anna is előbb haza jöhettek, a többieknek 5 év után együtt nyílt meg a hazafelé vezető út... Máramarosnál volt abban az évben az országhatár. Kiszállították őket a vagonból, másikba szálltak át, ez ment Magyarországra! Debrecenben mindenkit megvizsgáltak, majd egységesen 20 Ft-ot kaptak fejenként. A vonaton egy rendőr ült Maris néni mellé, annyira megsajnálta őt, hogy öt szem piros almát adott neki. Ez akkora jótétnek számított akkor Maris néni szemében, hogy soha nem felejtí el... Maris néni Dombóvárra jött haza, nem Mocsoládra. A nagynénje özvegy volt, egy nagy sarokházban lakott Újdombóváron. Ő karolta fel. Szüleit és öccsét időközben az NDK-ba telepítették ki Alsómocsoládról. Maris néni Dombóvárra jött férjhez is, Hoch Mihályhoz. A nagynéni velük lakott haláláig. Hoch Mihály se Erdősmecskére ment haza, hanem Tésénybe. Családja

ugyanis gazdag volt, ezért telepítették át egy másik faluba. Szerencsájük volt, mert egy gazdag parasztcsalád befogadta őket. Eljöttek megkérni Maris nénit, majd összeházasodtak a fiatalok. Jerger Bözsi néniről is megemlékezett Maris néni: ő még kint ismerkedett meg egy bonyhádi férfival, Knapp Jánossal. Együtt jöttek haza Mocsoládra, itthon házasodtak össze. Marchauser Maris néni és férje volt a tanú. A házasulandók evangélikus vallásúak, így a dombóvári evangélikus templomban esküdtek. Két gyerekük született. Kimehettek a kitelepített szülők után, mert azokat az NSZK-ba telepítették ki. Az én „mesélő” Maris nénim férje 17 éve meghalt, két gyermekük van: Mária és János. Egyébként Maris néni helyett 1944 decemberében, Sásdon 15 éves öccse akart megjelenni, de Maris néni nem egyezett bele. Szülei és öccse Schneiderékhez, az NDK-ban egy jó szándékú családhoz kerültek, akik az első idők nehézségein átsegítették mindannyiukat. A fiútestvér rövid időre átkerült az NSZK-ba, de valami nem stimmel, és visszament szüleihez. Mára már ő se él...

Knapp Jánosné Jerger Erzsébettel telefonon beszéltem 2010. július 28.-án. Ő a németországi Brettenben él családjával...

Bözsi néni úgy tudta akkor, hogy Bácskába akarták őket vinni kukoricát szedni. Abból pár év lett, mert 1949 decemberében került visszafelé úton Debrecenbe, 1950. év májusában pedig haza, Alsómocsoládra. Stier Józsefék fogadták be, rokoni alapon. Itt szeptemberig lakott, akkorra kapta meg a papírjait, hogy kimehet Németországba. A férjét Oroszországban ismerte meg, az ő szüleit és testvérét is kitelepítették már akkorra, amikor hazaért. Amíg megkapták a papírokat, addig férje Pécsen dolgozott egy úcsnál. Egyébként 60. házassági évfordulójukat előző nap 17-en ünnepelték egy étteremben, mesélte már vidáman! ... Szerinte az oroszoknak azért kellett a sok fogoly, hogy visszaépítsék Oroszországot! Az első időkben az éhség volt a legrosszabb, mert a 10 dkg kenyér és a 7 dl híg leves csak úgy kotyogott a gyomrukban! Aki nem végzett a normával, az kevesebb ételt kapott. Később a hideg volt a megszokhatatlan. Ő másfél évig

Groznijban volt, ott negyvenen dolgoztak egy kertészetben. A magyarhoz hasonló volt az éghajlat, termett rektől káposztáig minden. Ezután az Ural európai felére került, Oktyáborszki nevű helyre. Ott nehéz munka és hideg következett. Egy fatelepen fát fűrészelték gépekkel, majd vasbetont gyártottak. Az oroszok ott szerették őket, de még nálunk is szegényebbek voltak. Az Uralban munkájuk után pénzt kaptak, levonták a villany és a fűtés árát, a maradékból mindenki magának vette az ételt. Megkérdeztem, haragszik-e egyáltalán valakire, aki ezt a sok szenvedést okozta? Azt felelte, ő nem haragszik már senkire, de akkor, 19 éves lányként nagyon fájt neki az otthoniaktól az elválás, a mai napig elsírja magát, ha rágondol! Addig nem járt a falu határán kívül! Édesanyám, Tombi Margit mellett ült az iskolapadban! A temetőnél az utolsó házban laktak. Gombos Annus néniék házában a két testvérral, Bözsivel és Annussal szeretett nagyon játszani. Számon tartja: 42-szer járt 1950 és 2004 között Alsómocsoládon, legutóbb 2004-ben! Akkor repülővel érkeztek Budapestre. Stier Rudi ment fel értük, ő is vitte vissza őket. Harkányban nyaraltak három hétig. Ő 84 éves, a férje 86. A férje most vett új kocsit, de autópályás, hosszú útra már nem vállalkoznak. Egy lányuk és egy fiuk van, öt unokájuk és egy dédunokájuk...

Egy versszakot idézek az „Álmaimban csendes éjjelen...” című versből! Ezt Bözsi néni mondta el nekem a következő rövid mondat kíséretében: „Ez abból az időből való”...

....Álmodni még a rabnak is szabad,

A szabadság ezer kincs!

Vajon mikor leszek szabad?

Amikor a rablánc elszakad! ...”

A következő megkérdezett Vincze Józsefné Beck Margit, aki 1924-ben Alsómocsoládon született. Jelenleg komlói lakos. Ő is visszaemlékezett „arra az időre”... 2011. szeptember 3-án, Alsómocsoládon mesélte nekem...

Ugyanúgy kezdte a visszaemlékezést, mint a többiek, illetve Gábor Károly plébános úr... 1944 karácsonyának nagymiséje félbeszakadt, mert kihírdették, kiknek kell indulni egy kis munkára... Kocsikkal vitték őket Sásdra, az akkori bíró: Dicső Ferenc is elkísérte őket... A Járásbíróság udvarán volt a gyülekező. Délután összeterelték őket az udvarban, majd jöttek az oroszok, akik továbbterelték Pécs felé a népet. Három mocsoládi nő: *Feuerstein Andrásné Margit néni* – aki akkor már férjnél volt – és két 18 éves lány: *Beck Margit és Grób Anna* az udvar hátulsó felében szorongtak. A sokaságot elindították, ők meg ott maradtak állva, csomagjaikkal. Az hangzott el, hogy ott várjanak, visszajönnek értük. Az utcán több sásdi nézelődő, kíváncsiskodó asszony is végignézte ezt a borzalmas eseményt. A három mocsoládi nőhöz közel álló egyik asszony, egy sásdi villanyszerelő felesége sajnálkozva kérdezte őket a sötétben – időközben este lett és 15 fok hideg volt –, hogy van-e ott rokonuk, akihez be tudnának menni, mert kint megfagynak! Egyiküknek se volt Sásdon se ismerőse, se rokona, így az asszony a saját házába vezette őket. Ezután két hétig ők ott náluk elbújhattak a világ elől, enni, inni és szállást is kaptak – igaz, a földön feküdtek, de ez összehasonlíthatatlanul jobb sors volt, mint az „elhajtott” többieké! A villanyszerelőéknél két orosz katona is kvártélyt kapott, a kantinból élelmet vittek a házhoz, így a *szökevényeknek* is volt mit enni. A mocsoládi otthoniak egyikükről se tudtak semmit. Két hét után úgy gondolták, elmennek a közeli Paléba, mert azt tudták, hogy „Postás” Feuerstein Kati néni lánytestvére ott lakik, rajta keresztül akartak haza üzeni, hogy jöjjenek értük! Nem ismerték Kati néni testvérét, szorult helyzetükben mégis elindultak. Ott is sok orosz volt, nem mertek maradni. Éjjel a kerítésen átmászva visszamentek Sásdra. A hírt mégis megvitte Mocsoládra a paléi testvér, így három hét után Margit néni édesanyja egyik éjjel, a januári, havas, sötét éjszakában

gyalog megérkezett, és elvitte őt Mágocsra, a testvéréhez. Egy hét után Kaposvár volt a következő befogadó hely unokatestvérénél. Feuerstein Margit néni és Grób Annus is elkerült valahogyan Sásdról. Mindhárman nyár végére visszatértek Mocsoládra... Annus szakácsnőként dolgozott Sztankovanszkyéknál, aztán jött további sok rossz 1945-ben, 1946-ban, végül a kitelepítés, amikor végleg elszakadtak sokan szülőfalujuktól, régi ismerőseiktől. Margit néni 1949-ben férjhez ment, elkerült a faluból. Egy lánya és egy fia született, fia sajnos már nem él. Grób Annát és családját kitelepítették, Feuerstein Margit néni pedig Mocsoládon élte tovább az életét, mára már ő sem él...

Groll János bácsinak is van „jó” oka az emlékezésre két szempontból is! Egyrészt, mert a misén ő a templomszolgai teendőket látta el akkor, a gyertyákat kellett meggyújtania mise elején, a mise végén pedig eloltania, de egyebet is segített Gábor Károly plébános úrnak. Nagyon megrémült, amikor édesanyja nevét is meghallotta a felolvasott nevek között! A történetet több alkalommal is hallottam tőle... Az ő emléke szerint az akkori kisbíró, Szieber János a mise közben felrohant a kórusra, Szegedi János kántortanítót megállította az orgonálásban, majd a templom közepén, a négy padosor közötti átlóban megállva felolvasta a neveket, akiknek másnap menniük kell Sásdra! A karácsonyi szentmise ezzel befejeződött, az emberek kitódultak a templom elé, zúgolódtak, kiabáltak, sírtak, átkozódtak! Senki nem tudta felfogni, hogy ezzel a borzalommal miért nem lehetett megvárni legalább a szentmise végét! Akkor ugyan még senki nem tudta, hogy a „munka” nem Pécsett vagy környékén és nem két hétig fog tartani, csak nagyon rosszat sejtettek még azok is, akiknek a neve nem hangzott el!

Groll Mihályné (született 1911-ben) sorsának alakulása, miután nem jelent meg Sásdon „munkára”... 1944. december 24-én, karácsony szent napján nagy hó esett Mocsoládon. Éjjel mégis négyen nekiindultak a járatlan, úttalan utaknak: János bácsi öreganyja, édesanyja, nővére Mónika és ő. A magas hóban nehéz volt haladni, a legnagyobb megpróbáltatás mégis a szalatkai töltésen következett. Csak nagy

nehezen tudtak rá felkapaszkodni, folyton visszacsúsztak. Reggel fél hétre értek oda, teljesen kimerülve. Aztán átmentek Mázára, ott egy ismerősük levitte őket a bányába, ahol biztonságban voltak. Négy nap múlva megérkezett öregapja, vitte a hírt, hogy elmentek a többiek... Sásdon derült ki, hogy édesanyja is – „Téves bejegyzés, Sásdon igazolva” címszó alatt– itthon maradt volna, ő is szerepelt a hazaküldöttek névsorában! Úgy tudom, a 18 és 30 év közöttieket vitték volna munkára, de mégis voltak ettől kivételek, pl. Mocsoládról Gerber Józsefet, Spohn Antalt és Schmidt Istvánt elvitték, pedig idősebbek voltak. Groll Mihályné is a kora miatt maradhatott volna itthon valószínű, mert a gyerekesek között nem volt feltüntetve a neve. Abban az időben még nem volt általános a telefon, a gyors keresés – körözés sem, így aki ott nem jelent meg - mint Groll Mihályné –, annak szerencséje volt, tovább nem keresték... Attól az időtől kezdve azonban izgalmasan, gyökerestől felborulva alakult a család sorsa! Különböző helyeken, nagyon eltérő körülmények között töltötték idejüket. János bácsi édesanyja Szentgálon, a Bakonyban... Még korábról indulva: neki volt egy kézi kötőgépe, amivel nagyon szép dolgokat készített. A mágocsi Schumann kártolóék kartácsolták a gyapjút. Még távoli falvakból, mint a Bakonyban lévő Szentgálról is érkeztek Mágocsra dolgoztatni. Édesanyja kötött blúzaiból, munkáiból több darab volt a kártolónál, ezeket meglátták a szentgáliak, és hívták falujukba a készítőt. Amikor megtudták körülményét, a munkán, pénzen kívül nyugalmat is ígértek neki. El is ment oda édesanyja, magával vitte leányát, Mónikát is...

A következő történet is azért kívánczik ide, mert 51 évig élt Mocsoládon Beck Jánosné, így az ő családját ért megpróbáltatás egy kicsit a falubelieké is... Margit néni 1955-ben jött Alsómocsoládra férjhez, édesanyját vitték ki Oroszországba! Ki ott, ki szülőfalujában élte a mindennapi stációkat... Margit néni 2011. szeptember 7-én mesélt nekem dombóvári lakásukon...

Beck Jánosné Pfaff Margit Tevelen született 1937. augusztus 26-án.
Édesanyja Pfaff Ferencné született Füller Margit Závodon 1915.

augusztus 30-án. Ő volt a Málénkij robot egyik áldozata, bár magyar földön halt meg... Az oroszországi körülményekről Beckné Margit nénitől hallottam a legkevesebbet, érthető módon. 1944-ben ő még csak hét éves volt. Arra viszont nagyon élesen emlékszik, hogy a kisbíró kidobolta, a 18 és 30 év közöttiek készüljenek, Högyészre vannak kirendelve. Ide lovas kocsikkal viszik őket. Egy heti élelmet és ruhát vigyenek, mert Baján fognak kukoricát törni. Az indulásuk is nagyon emlékezetes a mai napig Margit néni számára. Előző este már a Tanácsházára kellett a felolvasottaknak menni, ott volt a gyülekező. Édesanyja ott is aludt. A Tanácsháza majdnem szemben volt az ő házukkal. Kora reggel anyukája hazaszökött, megfésülte három lányát, megfejte a két tehenüket, és visszament. Tevel nagyon hosszú falu, de egészen a falu végéig kísérték a kocsikat a hozzátartozók. Anyukája két év után, 39 kilósan az első transzporttal visszaérkezett Magyarországra, komoly szívbajjal, betegen. Egyik kórházból a másikba került. A gyerekeinek keveset mesélt a kinti eseményekről, azokat akkor ez a borzalom még nem foglalkoztatta. Édesanyja nagyon gyenge fizikumú volt már kezdetben, amikor kivitték őket. A konyhára került dolgozni. Egy év után a jószívű parancsnoka megszánta, és a két gyereke mellé a háztartási munkák elvégzésére hozzájuk rendelte. Ezt se bírta, így került haza. A mesélő Margit néni ezután már csak kevés időt töltött a családjával, 18 évesen férjhez jött Beck Jánoshoz Mocsoládra. Édesapja már akkor öt éve nem élt, édesanyja pedig még abban az évben meghalt... Nagyon keserves, bánattal és nélkülözéssel volt tele az életük korábban is, de édesanyja hazakerülése után is...

A következő Málénkij robotosról és ennek a ténynek a családot érintő magyarországi következményeiről egy kis előzmény... Lécz György 1955. április 16-án vette feleségül Feurestein Valéria szalatnaki lakost. Négy évig laktak Alsómocsoládon, János fiúk itt is született. Vali nénieket a szülei gyakran látogatták, én is ismertem őket. Léczék és az én családom tősgyökeres mocsoládi család, rokonok is vagyunk, de nagyon jó barátság is fűzött hozzájuk. Nagyszüleim, szüleim összejártak sok évtizeden át. Vali néni édesanyja is megjárta a poklot

Oroszországban, s én az előbbieik alapján mesélésre kértem Vali nénit! Édesanyja története Beck Jánosné édesanyjához hasonló ok miatt kerülhet ide... Adatai: született Groll Veronika. 1921. szeptember 13. Meghalt: 2003. november 26.

Feuerstein Jánosné született Groll Veronika saját kezű leírása, szó szerint idézem...

„1944.december 29-én kezdődött a szenvedésünk. Reggel otthon hagytam a 6 éves kislányomat, az idős Anyósomat. Az istálló tele volt jószággal. A férjem a háborúban volt, mint honvéd katona. Az úti célunk Sásd volt, gyalog. Amit magunkkal vihettünk, azt kocsival hozták. Az otthon maradt egypár idős bácsi fogta be a lovakat, és jöttek utánunk. Sásdra a déli órákban értünk fáradtan. Ott még egyszer orvosi vizit volt, aki élelmes, az összeesett és annak nem kellett elmenni. Amikor már sötétedett, akkor indultunk Sásdról. „Pa csidiri” kiabálták az orosz katonák mellettünk a géppisztolyokkal. Sötétben mentünk, féltünk, fáztunk, sírtunk, félre lépni se volt szabad. Úgy 11 óra körül értünk Pécsre. Itt a Lakits laktanyának az istállójába hajtottak bennünket. Majd meghasadt a szívünk, hogy vajon mi is lesz most velünk! Eltelt egy nap, majd kettő és még egypár nap. Úgy tudom, 6-án este jött egy kedves nővér, és azt mondta, hogy álljunk fel és imádkozzunk együtt, mert nagy út áll előttünk. Mondta, Oroszországba visznek bennünket, és kérjük a Jóistent, hogy segítsen rajtunk, hogy még egyszer haza térhessünk. Imádkozás után volt fürdés, de alvás az nem, csak a jajszó, a kiabálás, a bánat, hogy mi lesz velünk! Jött a reggel és parancsba kaptuk: a batyut összekötni, sorakozni, „pa csidiri” és indultunk az állomásra. Mentünk az országúton, egyszer csak hallottam, hogy valaki kiabálta a nevemet. Erre körülnéztem és akkor láttam, hogy egy utca sarkán áll ÉDESANYÁM. Nála volt egy kis csomag, amit nekem akart adni. De a kísézőnk a puskát mindjárt rája fordította. Én már csak annyit tudtam mondani: „Édesanyám, hamar menjen vissza!” Hát így kellett búcsúznunk egymástól! Mikor odaértünk az állomásra, sokaknak a hozzátartozója ott volt, de azok se jöhettek a

közélbe. Most jött az a váratlan pillanat: „Bisztra távei bisztra” és nagy marhavagonokba tereltek bennünket 90-esével. Itt emeletes ágyak voltak és egy kis rácsos ablak, amelyen nagy nehezen tudtak ketten kinézni. Gurult a vonat, sötét volt bent és kint is, így nem láttuk, hova visznek bennünket. Akik az ablak előtt figyeltek, egyszer csak azt vették észre, hogy Dombóvár van kiírva. Ezután már mindenki kiabált, hogy Szaltnakon keresztül megyünk! Erre gyertyafénynél minden szaltnaki írt hamar egy cédulát, csak a nevét és, hogy viszontlátásra! A cédulák egybe lettek kötve és azon a kis ablakon kidobálták. Mivel arra van egy pincesor, egy édesapa épp ott állt, és hallotta a sok kiáltást, a nagy sírást, ő vette fel a kidobott papírokat. Akkor tudta meg, hogy az ő gyerekei is bent voltak. Gurultunk tovább a sötétben, de egyszer csak megálltunk és láttuk, a Duna előtt állunk. A híd le volt bombázva. Ez már késő este volt. Hideg téli éjszaka ott a Duna-parton kellett várni, fájni, míg megcsinálták a kompot, hogy tovább mehessünk. Mint a legnagyobb rablókat kísérték bennünket. Baján nem tudom, milyen épületben voltunk, csak a falak álltak, se ajtó, se ablak. Több kis helyiség volt, és nagyon huzatos. Egy kis szalma volt alattunk. Innét megint a vonatba. Szabadkán megálltunk és kísérvél vízéért mehettünk. Megint tovább. Mikor az orosz határhoz értünk, át kellett szállnunk és így tovább. Körülbelül 3 hétig utaztunk. Egyik este, sötétben megálltunk és azt kiabálták, hogy kiszállni! A párnát, dunyhát, ruhát, amit hazulról vittünk összekötve, a hátunkra vettük. Egy nagy hegyre kellett fölmennünk, akkor azt mondtuk, „Úgy járunk, mint Jézus, mikor vitte a keresztet az Olajfák hegyére.” Fölértünk. Messziről láttunk egyivilágított épületet. Az lett a mi otthonunk. Az volt a szerencsénk, hogy meleg volt, de az ágyunk megint csak a padló volt. Másnap csak egymástól kérdeztük: „Mi lesz itt velünk?” Egy pár nap pihentünk és egy szép reggel sorakozó volt, aztán munkára fel! Volt, amikor földet kellett hordani vasút építésre, vagy a téglagyárnál. Mindig ott, ahol a munkaerő kellett. Igen, munka volt a mi részünkre, csak ennivaló nem! Kaptunk 60 deka kenyeret, de az is olyan volt, mint a szappan, káposztalevest, savanyú uborka levest, egy kis kását vagy kis szárított halat, de evés után

éhesebbek voltunk, mint előtte. Az is volt, hogy a munkahelyről néztük, füstöl-e a kéményünk vagy nem, mert sokszor volt, hogy meleg se volt a mi számunkra. A kenyeret este kaptuk. Reggelre nem tudtunk elrakni belőle, mert nem tudtunk aludni, míg meg nem ettük. Reggel pedig sírtunk, mert munkába kellett menni evés nélkül. Ebédszünet volt, csak nem volt mit enni. Így ebéd helyett egymás fejéből szedtük a tetűt. Vagy mentünk csollánt szedni, krumpli héját, amit csak találtunk. Mert az a nagy akarat volt bennünk, csak még egyszer haza jussunk! Koldulni jártunk, mint itt azelőtt a cigányok. Másnap reggel még sötét volt, amikor megint verték az ébresztő gongot. Mint az áram, úgy futott végig rajtunk. Egymástól kérdeztük, hogy vajon meddig csörömpölnek itt nekünk? Teltek a napok, hónapok és eljött a május 9. Nem kellett munkára menni, hanem az udvaron sorakozni. Ott egy tiszt mondott egy beszédet, hogy vége a háborúnak, most már hamarosan hazamehetünk. Lehet, hogy 3 hét múlva, lehet, hogy 3 hónap múlva, de az is lehet, hogy 3 év után. Azt a nagy bánatot, amit akkor éreztünk, leírni nem lehet, de az életnek tovább kellett menni. Másnap megint hajnalban aki tudott, annak munkára kellett menni, de sajnos, sokan már nem tudtak a gyengeség miatt, és sokan már nem is éltek. Nagyon nehéz napokat éltünk át, minden nap meghalt egy jó barátunk. Deszkából össze volt szögelve egy láda és abba tették a halottakat. Este, mikor munkából jöttünk, a láda az udvar közepén állt. Az volt mindig a szemünk előtt. Mi is már annyira gyöngék voltunk, hogy azt mondogattuk egymásnak, holnap már én fekszek benne. Este jött mindig egy lovas kocsi, és elvitte. Az orosz felnőttekre nem lehetett panaszkodni, azok nem bántak csúnyán velünk. De voltak olyan 10 évesek, akik azt kiabálták, hogy „Vaina kancsál Hitler kaput” és ököllel úgy az arcunkba vertek, csak úgy folyt a vér az orrunkból. Erről még nagyon sokat lehetne írni. Ez volt „Stári promiszlauba” Körülbelül másfél évig voltunk ott. Aztán bevagonoztak, és 3 hét múlva az Uralba értünk. Ott csak tovább éhezünk és fáztunk abban a nagy hidegben, ami ott volt. Néha összeraktunk 3 téglát és azon főztünk, azt a kis valamit, ami volt. Egy tiszt olyan kegyetlen volt, hogy ha pont ilyenkor ért oda, sorba fölrúgta.

Itt is csak nehéz munkát kellett csinálni. Olajvezetéknek kellett 2 méter mély árkot ásni vagy betont hordani a kőművesek mellett. Kit hová osztottak be. Volt olyan munka is, hogy 15 km-re volt a lágertől. Reggel még sötétben, abban a nagy hidegben vittek a munkahelyünkre. Nyitott kocsin álltunk, ahol én olyan huzatot kaptam, hogy az egyik fülemen teljesen elvesztettem a hallást, és a másikon is elég rosszul hallok. Az is előfordult, hogy reggel elvittek a munkahelyünkre, és ha napközben 30 foknál hidegebb lett, akkor jöttek értünk. És mindig kevesebben lettünk, mert a kegyetlen halál sok jó barátunkat magához szólította, pedig ők is mennyire szerettek volna hazamenni. Történt velünk egy farsangi hétfőn, már nem emlékszem, hogy 48- vagy 49-ben. A munka elosztásánál, reggel elvittek bennünket a munkahelyre, úgy 15-20 km-re a lágertől. 6-an voltunk. A ránk parancsolt munkát megcsináltuk, óránk nem volt, de egyszer csak láttuk, hogy esteledik. Vártuk, majd csak jön egy gép értünk, de sajnos hiába álltunk ott a szabad ég alatt a 30 fokos hidegben. Volt ott sírás, kiabálás, hogy mi lesz itt most velünk! Nem messze volt egy kis tatár falu, ahova sírva odamentünk és kértünk éjjeli szállást. Azt válaszolták, „nyeto” és sehol se kaptunk helyet. Bánatunkban azt mondtuk, mi is úgy járunk, mint a Szűz Mária Betlehemben. A falu másik végén volt egy kis őrház, ahol volt egy fiatal nő. Őt megkértük, engedjen bennünket ott éjszakázni. Megkönyörült rajtunk, mert látta, hogy már össze voltunk fagyva. Azt is mutatta, hogy kicsi a hely. Nem is tudtunk egyszerre leülni, csak fölváltva. Volt, aki a szenes vödrön. De ha ültünk, a poloskák majdnem fölemeltek bennünket. Reggel, a nagy hidegben fölváltva álltunk kinn az országút mellett, és vártuk, majd csak jönnek értünk munkára. Egyszer megállt egy gép. Ezen a napon is 30 foknál hidegebb volt, és nem kellett dolgozni. Jól megfázva abba a szobába kerültem, ahol már többen voltak, akik hasmenésesek voltak, és már majdnem az utolsókat rúgták. Sokat imádkoztam, kértem a Jó Istent, hogy segítsen, akkor talán mégis egyszer eljön az a nap, hogy hazamehessünk. Mert ha itt meghalok, a kislányomnak már édesanyja nem lesz. Lassan megint csak javultam és mehettem dolgozni. Így teltek a napok, a hónapok és elérkezett a

november 1. Reggel mentünk dolgozni, mint mindig. Mivel Mindenszentek ünnepe volt, megint csak egy fájdalmas, szomorú napunk volt. De este, mikor hazajöttünk, mondták az örömhírt, hogy haza- megyünk! Nem akartuk elhinni, mert ezt már sokszor mondták. De akkor egyszer igazat mondtak. Az itt eltöltött időről még sok-sok mindent lehetett volna írni, egy vastag könyvre valót. November 7-én reggel elindultunk, és november 28-án értünk haza, egy szép, napsütéses vasárnap délután. Megérkezéskor nagyon fájdalmas pillanatban volt részem. Elém jött a férjem és a lányom két barátnőjével. A férjem kérdezte, hogy melyik a mi lányunk? Azt hittem, hogy meghasad a szívem, mert egyikre se tudtam mondani, hogy ő az, mert már nagylány lett belőle. Még valamit szeretnék hozzáfűzni a leírtakhoz. A férjem 1940-ben bevonult, mint honvéd. Sajnos, huszár beosztásba került, azoknak pedig 3 évig tartott a szolgálata. Azután utána még egy évet a háborúban. 1945-ben jött haza, de nekem sajnos már 44-ben el kellett mennem. Így lett 9 hosszú, nehéz és főleg szomorú évünk, hisz fiatal éveinket egymástól olyan távol éltük és mindig abban a félelemben, vajon láthatjuk-e egymást még egyszer? Most itt a nagy kérdés, hogy vajon lehet-e jóvátenni, akinek ezt szenvednie kellett, és ennek a következményeit még most is érzem a csontjaimban, mert még a csontunk, a velőnk is átfázott. Végül szeretném megköszönni annak az embernek a munkáját, aki e szenvedések napvilágra hozásán fáradozik!”

Lécz Györgyné Vali néni elmondott még néhány emlékfeszlányt...

Édesanyja is megkapta még Oroszországban azt a különös betegséget, ami a legtöbb társán, haláluk előtt látszott: elgyengültek, hasmenésük volt és a testük nyak vonaláig bedagadt. Édesanyja azonban nem akart meghalni! Hangosan is mondogatta: neki nem lehet meghalni, mert otthon várja a lánya! Meg is gyógyult... Amikor Groznijba kerültek, először lövészárkot ásattak velük, mert háborúra készült Oroszország... Majd amikor látták, hogy ott nem lesz háború, akkor olajvezetékek számára ásatták az árkot... A koldulással kapcsolatos

történet... Felkötötték az édesanyja kezét, mintha eltört volna. Bízta abban, hogy így jobban megszánják őket. A ház tulajdonosa azonban kilökte őket, mert az előző napi koldulók szappant loptak náluk... Minden nap, munka után egy nagy gödröt ásattak velük. Az aljára rongyokat dobáltak, és a naponta meghalt 5-6 társuk ott lett eltemetve...

Visszatérve igen sok betegsége alakult ki édesanyjának az ottani körülmények miatt. Beteg volt a szíve, végül teljesen megsüketült... Édesanyja hazaérkezése napjáról szól az utolsó visszaemlékezés... Az akkori Vali és barátói a nagymamájánál szembekötösdit játszottak, amikor hazaért édesanyja. Egy öregasszony jött hozzájuk, bőrrönd volt a fején, valakit ő segített haza. Mondta, hogy jönnek az oroszországiak! Nagymamája a kályha mellett ült, rosszul lett, a lányok meg azonnal elkezdtek szaladni. Édesapja karonfogva jött velük szemben. Vali néni azt el nem tudta képzelni, hogy édesapja egy nővel, karon fogva... Amikor ők odaértek eléjük, édesapja megállította őket és édesanyjának azt mondta: Válaszd ki a lányunkat! Nem tudom! – ez volt rá a felelet! Nagyon elkezdett sírni! Vali néni évekig úgy gondolta, hogy idetolakodott ez az idegen nő, mert ők hárman: apja, nagymamája és ő olyan szépen megvoltak. Két nap múlva Vali néni nagyon megbetegedett, azt mondták, hogy sokkot kapott. Nem tudott lábra állni. Még vizet is csak a nagymamájától fogadott el. Édesanyja odatérdelt az ágya elé és azt mondta neki, ha ő azt tudta volna, hogy nem fogadja el anyjának, akkor inkább meghalt volna! Tudta, hogy a férjének lesz majd felesége, de neki édesanyja nem, azért harcolt őerte és tett meg mindent, hogy hazakerüljön! Vali néni az öt év alatt már nem tudta édesanyja arcát se maga elé képzelni, neki a nagymamája és édesapja volt a minden...

Vera néni nyugdíjába beleszámították az öt év Málenkij robotot! Márkát kapott havonta Németországból, utolsó időben, halála előtt pedig már eurót...

A kulákok üldözéséről...

Családokat ért komoly megpróbáltatások, kivédhetetlen inzultusok, egyéni tragédiák húzódnak meg a következő történetek mögött... Csak felszínesen érintettük a kulák-kérdést Tóth Imréné Bözsi néniel, de az általa ismertetett történet mégis ide kívánczok!

Előtte röviden a történelmi előzményről... A földesúri és vitézi réteg felszámolása már 1946-ban megkezdődött, de igazi üldözésük 1948-tól lett általános! 1948-ban Rákosi Mátyás meghirdette a kollektivizálást és a kulákküldözést! Minden faluban a helyi pártvezetés döntötte el, ki kerül „kulákklistára.” A 25-30 holdnál több földdel rendelkező középparaszti családok jöttek szóba és azok, akiknek malma, téglagyára, kocsmája, boltja volt és még földtulajdona is. A kevesebb földdel rendelkezők is hasonló sorsra jutottak, ha gazdaságukban a földműves munkák elvégzésében más parasztokat alkalmaztak. Őket kizsákmányolónak, ellenségnek kiáltotta ki a rendszer! Ezeket a családokat a beszolgáltatás, a közellátás szabotálójának minősítették. Csak ők voltak a célpont! Sokszor koholt vádak alapján börtön, meghurcoltatás várt rájuk, de földjeik illetve házuk elvétele megtörtént Alsómocsoládon is!

A történelmi előzmények felelevenítése után ide kívánczok, hogy a Magyar Országgyűlés 2012. év márciusában június 29-ét, Péter – Pál napját, az aratás kezdő napját a kulákküldözés emléknapjává nyilvánította! Elítélte üldözésüket, megkülönböztetésüket és felavatták az üldözöttek emlékművét Kecskeméten!

Kovács Bözsi néni mesélte, a faluban megtörtént eset... Sajnos, az érintetteket már nem tudtam megkérdezni, mert a család összes mocsoládi születésű tagja meghalt... Az 1940-es években Dicső Ferenc volt a bíró. Kuláknak nyilvánították... Ráfogtak valamit – Bözsi néni így tudja, de a konkrét valamit nem – és **börtönbe akarták vinni!** Háza

átadása volt a megcsillantott megmenekülés... Erre a családfő a házát az államnak adta! Ez a Dicső - Marosi-féle ház, amelyikben évtizedekig a Posta működött a Rákóczi utcában. Szerencsére úgy is lett, Feri bácsit nem zárták be! A családot Kiss Mihály házába tették, amelyik akkor üres volt, mert nekik is el kellett hagyniuk saját házukat, hiszen boltjuk, kocsmájuk volt...

Ehhez a témához kapcsolható a személyesen átélt időszak felelevenítése is... Németh Lajosné született Nagy Erzsébetet 2011. november 30-án meglátogattam. Mivel egészségileg jól van, szellemileg friss, nagyon jól emlékszik az elmúlt évtizedekre, ezért akkor őt a régi események felidézésére is kértem! Az ő családja kétszeresen is érintett volt abban az időben a kuláklisokban: édesapja, Nagy János és apósa, idősebb Németh János révén!

Az ő sorsuk sem volt irigylésre méltó! Két testvére: az 1928-ban született fiú két hónaposan spanyolnáthában, az 1940-ben született fiú ugyancsak két hónap után szamárhurutban meghalt. A mesélő 1930-ban született, 1948-ban pedig elveszítette édesanyját is. Édesapját 1950-1951-ben kuláknak nyilvánították, s aki ezt a megbélyegzést megkapta, az *éjjel-nappal zaklatás*nak volt kitéve! Éjjel a házhoz érkeztek vidékről, valószínű Sásdról, és felzörgették a családot. Puskával vigyázták őket, amíg zsákokba töltették velük a kukoricát! A zsákokat úgy elvitték, hogy egy szem kukorica se maradt! Nem okozott gondot a takarmányhiány, a tisztára söpört padlás, mert az ólból kérés nélkül elvitték a disznókat is! Az istálló is kiürült! Sásdi végrehajtók lovas kocsival érkeztek, elvitték a szekrényből az ágyneműt, a ruhákat, még a bársony dívány is kellett! Neki volt egy kedvenc álló órája, szép nagy, az se maradhatott! Amikor ő sírt utána, mondta valaki, hogy lesz majd az elvitt dolgokból árverés, akkor visszavásárolhatják! De bizony, nem lett ebből semmi! Egy hónapig a rendőrségen volt bezárva Nagy János, mert disznót, mivel nem volt, nem tudtak leadni! Amikor már tényleg nem maradt szinte semmijük, akkor került igazán rossz sorsra a családfő: Nagy Jánost a mezőről vitték be Sásdra! Egész napi munka után, este, a tagosításkor kicserélt, rossz minőségű földjéről lovastul

kísérték be a rendőrök a régi Járásbíróságnál lévő börtönbe azzal az indokkal, hogy szabotálja a beszolgáltatást! Toronyi József hozta haza másnap a lovakat. Egy hónapig volt ott fogva édesapja. Tíz percig látogathatták meg hozzátartozói! Ezután a pécsi börtön következett, ahol egy hónapban egy fő egyszer kaphatott csomagot. Végül a komlói kőbánya zárta a sort. Fönt a Gesztenyésben dolgoztak a rabok! A jól dolgozó rab jutalom - beszélőt kapott, így Nagy Erzsébet gyalog elment Komlóra édesapjához, hogy ne vesszen kárba a jutalom, és találkozhassanak! Emlékszik, odafelé gyalog ment egy másik asszonnyal, visszafelé pedig valamilyen vonatot sikerült kifognia! Összesen nyolc hónapig volt bezárva édesapja, családjától távol! Eredetileg 30 hold földjük volt, 259 aranykoronával, melyről levéltári iratok van, eredeti tulajdonviszonyukat igazolni tudják! Az elcserélt földjeik után csak 117 aranykoronát igényelhetek vissza a kárpótlás idején. A többiről kártalanítást vagy mást nem kaptak! Az első tsz-be nem vették be a kulákokat, mondván: tönkretennék a közösséget! A második tsz-be már beléphettek rossz minőségű földjeikkel...

2012. augusztus 10-én egy kis versikét mondott nekem tollba Németh Lajosné! Ez édesapja börtönben töltött idejéből való, amit ő most fejből idézett. Édesapja otthonról kért egy noteszt, amibe jegyzetelhet. Fából készült, fedelén virágmintás faragású dobozt kapott kis füzetrel és ceruzával. A hasonló sorsú parasztemberek a börtönben estéknként az otthoni munkákról, ünnepekről, szokásokról beszélgettek. A noteszba a napi teendőkről feljegyzést készített, de olyan témák is szerepeltek benne, amit a beszélgetésekből meg akart őrizni. A kis füzet a következő négy sort is tartalmazta:

„De szomorú épület a börtön,
Benne élek, én is rab vagyok!
A szabadulás boldog percét várom,
Mikor leszek újra szabadon...”

Komló, Nagy János 1952.

„*Közellátás veszélyeztetése*” volt a mondvacsinált ürügy illetve valós, mert tényleg nem volt mit beadni, amivel idős Németh János és fia, ifjabb Németh János ugyancsak nyolc-nyolc hónapra került börtönbe...

A következő, hasonló témájú kis történet is megdöbbentő, hátborzongató! Ezt is *Németh Lajosné* mesélte... A szomszédos Pandur családnak is elvitték addigra minden mozdítható termését. Abban az évben éppen aratás ideje volt. A fiatalember Pandur Józsefet kirendelték az akkori komlói vagy sásdi hivatalos emberek a búzaföldi tarlóra, azt állították, nagy a szemvesztéség! A kaszával történő aratásnál lehet, hogy a megdőlt gabona után volt kihullott mag, de csak a megszokott módon történt természetesen a betakarítás! Abban a világban még jobban vigyáztak minden szem megérett termésre, mint máskor, minden szemre szükség volt! Csak kieszelt ürügy volt a vád, arra fogták, hogy ez is *a beszolgáltatás szabotálása!* Szegény embert ott agyba - főbe verték, és be is lett zárva! Pandur József se lelkiileg, se egészségileg soha nem heverte ki a történeteket...

Németh Jánosné Gász Mária 2008. év októberében idézte fel családjuk kulák mivoltát, ami nagyon keserves időket jelentett számára. Ők – Németh Lajosné apósáék - is kuláklísta kerültek, mert 25-30 holdnál több földjük volt. Az 1950-es években, ha a kirótt *beszolgáltatási* kötelezettséget nem tudta teljesíteni a család, akkor, mint már volt róla szó, a meghurcoltatás vége a családfő börtönbe zárása lett! Maris néni apósa 70 évesen jutott erre a sorsra! Komárom mellett volt bezárva, ahol nehéz fizikai munkát végeztek velük. Az öreg János bácsi vékony, törekeny ember volt, nagyon megviselték az ott eltöltött hónapok! Ezzel egy időben Maris néni férje, ifjabb Németh János Komlón töltötte ugyancsak börtönbüntetését! Nagy küszködés várt az itthoniakra! Férfiak nélkül kellett előteremteni a megélhetést, ellátni a jószágot, művelni a földet, gondoskodni a gyerekekről...

Lécz György emlékezett vissza azokra *a „híres” 1951-1952-es* évekre... Az 1951-es év jó termésű év volt, sikerült *a beszolgáltatás!*

1952-ben rossz év következett, kevés lett a termés, de mégis az 1951-évi beszolgáltatást kérték! Ebből nagyon sok konfliktus adódott! Családjukat is kuláknak minősítették, s így nekik is részük volt az akkori bánásmódból! Abban az évben alig termett kukorica, így a minden hónapban kötelező 130 kg-os süldőt nem tudták leadni! Nagypját a pécsi börtönbe zárták emiatt! Szegedi tanító úr is éppen abban a börtönben, éppen akkor raboskodott. Ő „*felhalmozás*” miatt! Több vég szövetet és egyebet találtak náluk. 1953- ban az unoka, Lécz György látogatóba ment Pécsre. A rabok körben sétáltak az udvaron, ahova a látogatókat is beengedték. Nekik középen kellett állniuk. Csak nézni volt szabad a rokonokat, szót nem válhattak velük. Gyuri bácsi nem tudta ezt megállni, megszólította mindkettőjüket. Erre a „fogdmegek” hozzászaladtak, a másik kettőt pedig kilökték a sorból, majd mindhármukat kitoloncolták az udvarról!

A foglyok még abban az évben szabadultak, és gyalog jöttek haza Pécsről...

A nagy beszolgáltatások idején történt az a *kis epizód* is, amire *Lécz Györgyné* Vali néni emlékezett 2011. május 18-án... Semmi se maradt otthon a spájzban: se tojás, se liszt, se zsír, se hús... Nagymamája csak sírt és hajtogatta: „Mivel fogok én főzni?” Vali néni gyerekként minden nap így látta nagymamáját a kályha előtt, és a maga módján kisegítette: „Nagymama, a főzőkanállal!”...

Lécz György mondott néhány „önvédelmi fogást” *azokból a borzalmas, ínséges évekről*... Az szinte a falu minden házára jellemző volt, hogy a család mégse maradjon éhen, eldugtak egy kevés ételmet... A *boradó* abban az időben nagyon magas volt, pénz pedig a családoknál nagyon kevés! Minden évben bevallást kellett tenni a bor mennyiségéről, a *fináncok* ennek alapján ellenőrizték! Azok gyanakvóan, mindenhol eldugott hordókat kerestek! A családok – mi tagadás, mint ahogyan Léczék is - kis hordó bort a répa közé rejtettek a pincébe, de a csuta szárából épített gúla közé is kerülhetett! A lisztet pedig, bármilyen hihetetlen is, az istálló járásába menekítették... Felszedték a téglát, ástak egy gödröt és kibélelték valamivel,

következett a zsák liszt, majd a téglá vissza! Voltak úgynevezett fekete vágások is a faluban, mert hús és szalonna is kellett az éhes szájaknak! Jöttek a fináncok, keresték a hordókat, mindent feldúltak, de semmit nem találtak! Egyik alkalommal hárman voltak, felmentek a szénapadlásra is. Amikor nem találtak eldugva semmit, akkor az idős *Lécz József*nek nagy szája lett! Mondta unokájának, vegye el a padláslétrát, hogy ne tudjanak lejönni a fináncok! Ez persze nem történt meg! A fináncok a kertben a csutából rakott kévéket is szédobálták, ott se volt semmi! Nagypapája akkor is rászólt a nem hívott látogatókra, hogy rakják össze a kévéket, ha már szétszórták...

1956-al kapcsolatos néhány visszaemlékezés...

A kiadványt az 1956-ban történt vagy azzal összefüggő néhány visszaemlékezés zárja. Fegyveres harc és halálesetek nem történtek Alsómocsoládon. Szerencsére a forradalom vívmányaként a kulákság intézménye és a beszolgáltatási rendszer megszűnt! Vannak azonban olyan sorsok, amelyeket ez az időszak változtatott meg gyökeresen...

Gábor Károly plébános úr 1956. évi Historia domus feljegyzése...

„...Az októberi megmozdulás már-már helytelen irányba vitte az itteni lakosságot. Minden távol lévő fiatal – diák és katona – már a forradalom első napjaiban hazaérkezett. Napokig csend volt, de aztán zavart keltő hangok kezdtek hallatszani. Ezért nyomatékosan kértem a híveket a templomban, hogy senki törvénytelen cselekedetre ne ragadtassa magát, senki ne bíraskodjék önhatalmúlag, hanem várja meg mindenki a törvényes rendelkezést, és ahhoz alkalmazkodjék! A kedélyek lecsillapultak, és nem történt semmi baj!...”

Muráth Tamás emlékei közül...

Alsómocsoládon, 2010. november 14-én, vasárnap jegyeztem le a következőket, bár Tamás évekkkel előtte egyszer már elmesélte nekem az egész történetet Kossuth utcai háza kertjében, a nagy diófa alatt... Szedeli Józseffel és Staub Imrével indult el Alsómocsoládról... 1956. év november 27-én történt... Bakancs és sapka volt aznap rajta, ezért nagyon megdicsérte az édesanyja, aki féltette a megfázástól, és szeretete volna, ha ezeket a ruhadarabokat máskor is felveszi! 20 doboz Kossuth cigarettát, fél liter rumot és egy db karórát vitt magával - ez utóbbit azért, ha az oroszok elkapnák, ezt nekik adná, azok meg erre elengednék! A másik két fiú visszafordult a határról, ő azonban, amit elhatározott, végig is akarta vinni... Tőle nem az először elmesélt kalandos, izgalmas és nagyon nehéz napok, hónapok, sőt évek eseményeit idézem, hanem a még itthon történeteket...

Tamás megfogalmazása szerint: „***Három csoda történt akkortájt Alsómocsoládon!***” ***1.*** Idős asszonyok 2-5 kg-ként hozták a krumplit a kocsmá előtt álló teherautóra. Került arra liba, kacska – élő állapotban – és zöldségek, hagyma, liszt, zsákokban krumpli és még sokféle... Az ***első csoda*** tehát az volt, hogy a szegény emberek, akiknek nagyon kevés volt, arra a mondatra, hogy az éhező budapesti forradalmároknak viszik, segíteni kell rajtuk - megvonták saját maguktól a megmaradt csekélyégeiket is! Önként felajánlották mindezeket akkor...

Keresztes László abban az időben biológia-kémia szakon tanult az ELTE-n. Édesanyja, Annus néni, amikor megtudta, hogy élelmiszerszállítmány indul Budapestre, azonnal intézkedett! Kűszter tanár úr és tanítványai szervezték a gyűjtést. A diákok közül az lehetett az adományokat kísérő, akinek a nevét Muráth Tamás – milyen véletlen, hogy éppen ő! – kihúzza! A saját neve volt a papíron! Ez volt a ***második csoda***! Attól a pillanattól gyökeresen megváltozott az élete! Természetesen Kűszter tanár úré is, aki tanítványát felügyelet nélkül nem engedhette el a hosszú, ismeretlen útra, így ő is utazott Budapestre! Egy budai iskola volt, ahol az adományokat gyűjtötték. Onnan Tamás

átment a katonák által őrzött Erzsébet-hídon gyalogosan – pedig a katonák szigorúan őrizték, de senki nem szólt neki. Az ELTE kollégiumában kereste Keresztes Lacit, mert Annus néni megkérte - ez volt az intézkedés -, mentse meg Lacit! A kollégiumban nem tartózkodott a fiú, de ott úgy igazították el, hogy keresse az Egyetemen, s ha ott sincs, akkor puskát tisztít a többiekkel! Tamás elindult, és a Váczi utcára merőleges utcában egyszerre csak előtte állt, vele szemben jött Laci! Akkor, ott, abban a fővárosban, abban a forradalmi helyzetben ez valóban csoda volt! Laci meghallgatta a kérést, megmentését, azaz hazahozatalát! Ez a *harmadik csoda*! Másfél órás bolyongás után – mivel Tamás nem talált vissza a tanár úrhoz és a teherautóhoz – már szürkületben tudtak csak elindulni, és minden baj nélkül mindannyian meg is érkeztek Alsómocsoládra... Keresztes Annus néni 1957. év februárjában misét mondatott fia megmentése, megmenekülése okán! Nagy bűnnek számított a november eleji napoktól a forradalommal szimpatizálni! Börtön is járt érte! *Küszter tanár urat* négy évre zárták be! Tamás is félt a retorziótól, ezért indult el a faluból, el az országból 1956 novemberében... Nem ő, hanem öccse bűnhődött helyette! Darabos Lajos kihívta a sásdi rendőröket, és Imrét két napig verette! Darabos Lajos kifigyelte, mikor ment az utcán a fiú, majd rámutatott a rendőrök előtt, valósággal ráuszította azokat...

Tamástól tudom *a még korábbi előzményeket* is, - melyek szorososan a történet tárgyát, kiindulását képezték! Heten voltak szövetségben fiúk! Nagyon összetartottak. Hallották a rádióból, hogy a budapesti forradalmárok számára élelmiszert gyűjtenek az országban, kérnek vidékről. Ekkor határozták el, akkori 18 évesek, hogy ők is visznek egy teherautónyi élelmiszert nekik! Taller András volt akkor a kisbíró. Kidoboltatták vele, hogy a kocsmá mellett felvásárló helyhez várják az adományokat, az a gyűjtőhely. Mivel se jogosítványuk, se teherautó nem volt egyikük családjában, sőt a faluban se, ezért kimentek a téglagyárba. Egyetlen sofőr se akarta vállalni a fuvart, mert félték! Egy mágocsi családos embert végül is addig győzködtek, míg nagy nehezen ráállt, hogy felviszi Budapestre az adományokat! Elment haza,

hogymondja mindezt a családjának. A fiúk várták a téglagyárnál, de szinte biztosak voltak abban, hogy emberük már vissza se jön, de megérkezett... A hét szövetséges közül négyen voltak akkor otthon Alsómocsoládon (Pesti, Muráth, Lehel, ?). Négyük nevét cédulára írták, sapkába tették és Muráth Tamás húzta ki annak a nevét, aki a teherautóval megy és átadja az élelmiszert a megadott címen, egy budai általános iskolában. Tamás a saját nevét húzta ki... A hét mocsoládi fiú, akik szövetséget kötöttek egymással: Muráth Tamás, Keller János, Pesti János, Lehel Zoltán, Keresztes László, Staub Imre, Szedeli József...

Küsztér Jánost börtönbe zárták. Kiszabadulása után Csikóstöttörsre helyezték át. Tamás egy alkalommal – hogy melyik évben, nem emlékszik pontosan – meglátogatta, de őt akkor nagyon ridegen fogadta, szinte alig beszélt vele. Ezért többször nem kereste... Tamásnak akkor nem, csak később „esett le a tantusz”, lehetséges, hogy haragudott őrá, mert miatta következett sorsa rosszra fordulása!

Szedeli József mondta el kérésemre „majdnem-disszidálásáról” 2011. április 16.-án Alsómocsoládon a következő történetet... 1956 novemberében ő már körzeti villanyszerelőként dolgozott a DÉDÁSZ-nál. Édesanyja 400 (négy száz) Ft-ot adott neki, hogy Dombóváron bográcsot vegyen rajta! Szedeli József, Muráth Tamás és Staub Imre már ennek előtte megbeszélték, hogy mindhárman együtt disszidálnak! Imrének, aki már meghalt, nem volt különösebb oka erre, Tamásnak a budapesti „adományút”, Jóskának pedig szerelmi bánata! Ő Bandi Annusba volt szerelmes, mint mondta: „plátói szerelemmel!” Annus, Bandi Pista bácsi unokahúga kerek arcú, fekete hajú és fekete szemű, nagyon szép leány volt. Több mocsoládi fiúnak is tetszett. Jóskát nagyon bántotta, hogy egy Pári nevű faluban lakó fiúval is levelezett. A tényt Kiss Páltól tudta meg, aki akkor postás volt, s kifigyelte a levelek „járását”! Jóska és Annus összevesztek, s ő azért akart elmenni, hogy soha többé ne lássa ezt a csalfa lányt! A három fiú Ausztria felé szeretett volna menni, de Dombóváron csak éjjel lett volna vonat, így a Gyékényesre indulóra ültek fel. Jóskának már a vonatba beszállásakor honvágya volt! Dock rumot vettek az állomáson, a vonatban inni

kezdték. Nagykanizsán leszálltak, Gyékényesig egy tehervonat paklikocsijába fogadták be őket. Ez a vonat nem ment Gyékényesnél tovább, így egy másikkal még este átmentek Jugoszláviába. Az ottani rétek, szántók – amit láttak -, szegényesnek tündek, nem ilyen területre vágytak! Emiatt Zalaszentivánra utaztak vissza – Jóska nem emlékszik pontosan – valamilyen vonattal. Imre és Jóska megbeszélték menet közben, titokban, hogy ők nem mennek külföldre, de erről Tamásnak nem szóltak. Tamás ugyanis nagyon elszánt volt, mindenáron menni akart... Vonat híján az estét és hajnalt a váróteremben töltötték. Kettőjüknek olyan jó kedve lett attól, hogy itthon maradnak, teljesen felszabadultak a disszidálás nyomasztó gondja alól! Nagyon vígan voltak, az egész váróterem az ő kártyázásukat nézte! Svindliztek! Majd egy vonattal Szombathelyre jutottak. Ott már csoportok alakultak, ki merre akar menni! Felszálltak a Szombathely – Körmend – Szentgotthárd felé tartó vonatra. Látták, hogy a sínek mellett közvetlenül a határ - nyomsáv elgereblyézett, egyébként akkor rengeteg lábnymtól taposott két métere húzódik. Egy idő után megállt a vonat. Valaki hangosan kiáltott: **„Irány a szabad föld!”** Imre és Jóska a vonaton maradt, Tamás leszállt. Átment a határsávon, s majdnem elsírta magát, amikor ők megmondták neki, hogy nem mennek! Mivel ekkorra már elfogyott a pénzüik, azt fogadták meg, hogy hazáig nem fognak fizetni a vonaton. Sikerült is a tervük, mert egy kis mesét kerítettek, és a kalauzok megszánták őket! Több nap telt el indulásuktól hazaérkezésükig. Édesanyja nagyon megörült, hogy ő megkerült! Nem bánta, hogy nem lett bográcsa... Bátyja beígérte, hogy nagyon megveri, ha előkerül, de ebből nem lett semmi... A sors különös fintora, hogy amelyik vonatról ők leszálltak, az állomáson Bandi Annus és a szülei arra a vonatra szálltak fel... Ők éppen akkor indultak elhagyni az országot... A család először Jugoszláviába került. Egy ideig ott tartózkodtak egy táborban. Annus és Jóska még leveleztek is. Annus egy alkalommal megszökött és haza akart jönni, de a rendőrök visszavitték a táborba! Végül Franciaországban, Tours megyében telepedtek le. Annus szülei már meghaltak, ő férjnél van, gyerekei,

unokái születtek. Jóska soha többé nem látta... Nagyon kíváncsi lenne rá, a találkozásra is, de nagyon félne is ettől! Elmúlt az élet! - mint mondta...

Küster János tanár úr után is „nyomoztam” 2011 tavaszán, mert csak „Így lett kerek” a fiúkkal kapcsolatos történet...

A börtönévek után Csikóstöttösre helyezték Alsómocsoládról, majd rövidesen egy tanárcserével Kaposszekcsőre került. A csikóstöttösi iskolaigazgató, **Tóth Andrea** irányított az ő szüleihez, a 80 éves Tóth Imréhez és Nellikéhez, akik nagyon jó barátságban voltak Kaposszekcsőn a Küster családdal, össze is jártak. Nellike akkor óvónő volt, s mivel az iskola és óvoda közös irányítás alá tartozott, ismerték meg egymást. Tőlük tudom, hogy a börtönvekről soha nem beszélt a tanár úr, még a családjának se! Azonnal eszükbe jutott három kis történet, ami a tanár úrral hozható kapcsolatba...

Tóth Imre mesélte... Nekik az 1950-es évek végén már volt tévéjük, néhányan, barátok a futballmérkőzéseket náluk nézték. Amint megszólalt a magyar Himnusz, Küster János felállt, állva hallgatta illetve nagyon szép hangján végigénekelte nemzeti imánkat! Mindig sírt is, akárhányszor felcsendültek ezek a dallamok. Keményen magyar volt! Érzelmileg telített, nagyon érzékeny ember! Imre bácsi visszaemlékezett egy elmaradt, saját utazására is... 1965-ben Hamburgba szeretett volna kimenni, volt útlevele és már a jegyet is megvette. Kérdezték tőle – mármint a hatóság, aki informálódott arról, hogy a Küster család 1964 nyarán nem jött vissza Németországból, és azt is tudták, hogy ők baráti viszonyban voltak – Küster Jánosék miért maradtak kint? Ő azonban nem tudta erre a választ. Akkor azt mondták neki, hogy adja vissza az útlevelét, de nem adta, mondván: ő nem tett semmi rosszat! Inkább nem lett semmi a hamburgi útból...

Nellike mesélte... Azon a bizonyos nyáron senkinek se mondták meg Küsterék, amikor János szüleihez utaztak ki Németországba, hogy kint fognak maradni! Egy őszi napon a szomszédval üzent János, hogy az iskolánál lévő szolgálati lakásából a zongoraszéket feltétlenül adja vissza Nellikének, mert azt tőlük kapta! A jó szívét és figyelmességét

dicséri, - nehogy a hatóság lefoglalja azt, ami Nellikéé! A mások tulajdonát messziről is vissza akarta szolgáltatni...

Nellike Hercegfy Katihoz irányított, aki Küszter Lacinak, a tanár úr 1952-ben született kisebbik fiának volt osztálytársa Kaposszekcsön. Kati emlékeiből... Küszter Jánost a falu és a gyerekek is szerették, elismerték. A felügyelet felé viszont háromszor annyit kellett neki produkálnia, mint kollégáinak! Szigorú tanár volt. Egy kicsit hangulatember is. Ha jó hangulata volt, akkor a gyerekekért mindent megtett. Rosszabb hangulata esetén ritkán a keze is elszaladt, ha a csíntalan, rossz gyerekek komoly okot adtak rá. A börtön családi életére is hatással volt, gyerekeit is szigorúan nevelte. A tanár úr Egyházaskozárról származott, onnan telepítették ki a szüleit Gerlingenbe. Kati nagymamája és keresztapja is Gerlingenben éltek, ugyancsak Kozárról származtak, ezért is tartották a kapcsolatot. Ott kint is megünnepelték a kozári búcsút! A tanár úr szülei kint éltek, de ő mégse akart kimenni, mert szerette Magyarországot! Felesége, Nóra néni budapesti származású, ő nem is tudott németül, mégis menni és ott kint maradni akart! Nóra néni itthon varrt, ellátta a családot, nevelte a gyerekeket. Ő 2009. év nyarán meghalt, Gerlingenben van eltemetve...

Katitól megkaptam Küszter Laci telefonszámát, aki érdeklődésemet kedvesen, szeretettel fogadta... Tőle tudom a pontos adatokat: Küszter János Kozáron született 1921. július 19-én. Két fia van: János, Laci bátyja, aki Pécsen született 1949-ben, Laci pedig 1952-ben Budapesten. Laci Alsómocsoládra nem emlékszik, hiszen 5 éves se volt, amikor elköltöztek innen. Óvodába és iskolába is Kaposszekcsön járt. 12 éves volt, a 6. osztályt végezte, amikor 1964 nyarán Gerlingenben maradtak. Fényképész, szalonja és műhelye van ugyanott. Felesége is vele dolgozik. Egy leánya van, ő 24 éves. Egy érdekesség: az 1990-es években egy mekényesi rokonsággal rendelkező, 4-6 évig Németországban élő, majd Magyarországra visszatelepült fiatalemberrel társulva az akkori dombóvári Napsugár áruházban fényképészetet működtetett! Édesapja, Küszter János volt alsómocsoládi tanár Gerlingenben, 2010. március 10-én meghalt. Ott alussza örök álmát...

1956-ban és a következő évtizedekben nagyon sokszor hallottuk – akár a Szabad Európa Rádióból, akár magyar adókon vagy délvidéki magyar és hazai kívánságműsorokból - a Honvágó dalt! Akárhányszor elhangzott, mindig a távolba kényszerült sok magyar ember jutott eszünkbe, de saját hazánkhoz, szülőfalunkhoz, családjához tartozásunkat is végiggondolhattuk az énekszám percei alatt...

Honvágó – dal

„Oly távol, messze van Hazám!
Csak még, még egyszer láthatnám!
Égbolt, felhő, vén Hold, szellő,
Mind róla mond mesét csupán!

Refrén: „Holdfényes májusok, muskátlis ablakok,
Hozzátok száll minden álmom!
Ott, ahol él anyám, ott van az én hazám!
Ott lennék boldog csupán! ...

A sorsom jó vagy rossz nekem,
Itt minden, minden idegen!
Más föld, más ég, más táj, más nép!
Bárcsak otthon lehetnék!

Refrén: Holdfényes májusok, muskátlis ablakok,
Hozzátok száll minden álmom!
Ott, ahol él anyám, ott van az én hazám!
Ott lennék boldog csupán! ”...

A HAZÁÉRT
1914 - 1918
HŐSI HALALT
HALTAK

- AIBECK MIHÁLY
- BODOG ISTVÁN
- BODOG JÁNOS
- BALI JÁNOS
- DICSŐ JÓZSEF
- DICSŐ ISTVÁN
- DEKÁNY ANTAL
- GERBEL MÁRTON
- GERBEL JÓZSEF
- HÁBLER JÓZSEF
- JUHÁSZ JÓZSEF
- JÁUCH JÁNOS
- KOVÁCS JÁNOS
- KÓCSIS GYÖGY
- KOVÁCS JÁNOS
- KRUM ADAM
- MAYER JÁNOS

- MAGYAR VENDEL
- NAGY JÓZSEF
- PANDUR JÁNOS
- PISZSER MIHÁLY
- PANDUR JÁNOS
- REIBER ANTAL
- RADICS JÁNOS
- SCHÜHMANN ANTAL
- SZANTNER JÓZSEF
- SZIERER JÁNOS
- SZIEBER ANTAL
- SZÓKE ANTAL
- VADÁSZ JÁNOS

SD
34_2
MARTINAC

